

סנהדרין פרק שביעי ארבע מיתות

מתוך "גמרא נוקה"

על שם הורי נפתלי וחנה הולנדר הכ"מ

מקרא:

דברי הגמרא באותיות כאלה: ROD 12; רש"י בתוך הגמרא בסוגריים () ובתוך הסוגריים - אותיות MIRIAM 10; מראי מקומות גם MIRIAM 10; מובאות וציטטות בגופן NARKISIM; השלמת פסוקי המקרא בסוגריים () ובאותיות NARKISIM 10; הערות: בסוגריים [] באותיות CourierNew 10; ההערות עם קידומת # אינם פשט הגמרא אלא הערת העורך לבדיקת הלומד. תחילת עמוד - בתחילת שורה, אפילו באמצע משפט - כך: (תענית ב, ב) הגירסא: לפי דפוס וילנא עם אחדים מההגהות שעל הדף - לפי הנראה לי כנחוצ לצורך הפשט הפשוט.

מקרא: בתחילת הדף

הערות בשולי הדף - בתצוגת דף אינטרנט אפשר - באקפלורר - להניח עליהם את הסמן ואז מופיעה ההערה בחלון. אפשר גם לראות אם עוברים לתצוגה של דף הדפסה.

In Explorer, Footnotes become visible when the cursor rests on the number of the footnote.

הערות וטבלאות באנגלית - ע"י כולל עיון הדף, ראש הכולל הרב מרדכי קורנפלד -

Producers of the Dafyomi Advancement Forum, <mailto:daf@dafyomi.co.il>,

<http://www.dafyomi.co.il/>

This material is ©2009 by Julius Hollander 27 Bialik St., Petah Tikva, Israel 49351

Permission to distribute this material, with this notice, is granted - with request to notify of use at yeshol@gmail.com.

(סנהדרין מט, ב)

משנה:

ארבע מיתות נמסרו לבית דין: סקילה שריפה הרג וחנוק (דווקא נקט סידרא: סקילה חמורה משריפה, ושתייה מהרג, ושלשתן מחנק; ונפקא מינה למתחייב שתי מיתות, דקיימא לן לקמן (דף פא). דנידון בחמורה); רבי שמעון אומר: שריפה סקילה חנק והרג (פלוגתא מפרש בגמרא). זו (שפירשנו בפרקין דלעיל (דף מה.)) - מצות הנסקלין ('בית הסקילה היה גבוה שתי קומות כו'; ומשום דבעי למתני מצות הנשרפין והנהרגין והנחנקין כיצד - הדר ונקט להאי).

גמרא:

אמר רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא: כל מקום ששנו חכמים דרך מניין (וסיידו דבר אחר דבר) - אין מוקדם ומאוחר (לא דקדקו להקדים במשנתן את המוקדם ולאחר את המאוחר: שיש מקום שהשנוי מאוחר במשנה - צריך להקדימו במעשה, כגון סדר ח' בגדים של כהונה גדולה, כדמפרש לקמיה: דמכנסים קודמין בלבישה, ולא הקדימו לשנותן כסדר לבישתן; ויש מקום שהסדר שנוי כמשפטו לכתחילה, אבל אי אפיך - לית לן בה, כגון דברי סדר חליצה, כדלקמיה) חוץ משבעה סמנין (מסדר שבעה סממנין האמורים לענין הכתם של דם, שבהן דיקדקו בסדר משנתן; כל דבר המועיל לחבירו קרי ליה 'סס' לגביה, ואין 'סס' לשון 'בועש' ולא לשון 'מרפא' אלא לשון דבר הצריך לתיקון חבירו), דתנן [נדה פ"ט מ"ו, דף סא,ב] 'שבעה סמנין מעבירין על הכתם' (לבודקו אם דם נדה הוא - ולטמא טהרות שנגע בהן, או צבע הוא - והטהרות טהורות; ואם עבר באלו שבע סממנין כשיכבס אותו בהן כסדרן - בידוע שדם היה, ואם לא עבר - בידוע שצבע היה): רוק תפל (שלא טעם כלום כל אותו היום; 'תפל' = ריקם ונגוב וחסר כל טעם מאכל, כגון דבר שלא נמלח דמיקרי 'תפל') ומי גריסין (ומי לעיסת גריסין של פול שלועסין וכוססין אותו ומשפשפין אותו בהן) ומי רגלים (שהחמיצו והסריחו) ונתר (מין אדמה הוא וקורין לה ניתרא) ובורית (עשב הוא, ומעביר כתמים, וקורין ליה אירבנ"ו שבונריי"א) קמוליא (התם מפרש לה שלוף דוך ולא ידענא מאי היא) ואשלג (גירסת רש"י: אשלג: נמצא בנקבי מרגליות העולות מתוך הים) וקתני סיפא [שם משנה ז]: 'העבירן שלא כסידרן או שהעבירן שבעתן כאחד - לא עשה ולא כלום' (אין זה נסיון: שאם לא עבר בכך - אכתי איכא למימר דם הוה, והאי דלא עבר - היינו משום דאין גריסין מועילין אלא לאחר הרוק, וכן כולם כסדר) (והא דרב סחורא קבועה בהאי גמרא משום דמיתנין להני ארבע מיתות בית דין דמתנינן עלה כדפליג רב פפא עליה, ואמר אף ארבע מיתות דווקא נישנו: הקודם במשנה קודמת לחברתה אם נתחייב שתי מיתות).

רב פפא סבא משמיה דרב אמר: אף ארבע מיתות: מדקא מפליג רבי שמעון - שמע מינה דוקא קתני.

ואידך?

בפלוגתא לא קא מיירי (רב סחורא נמי אית ליה דמתניתין דוקא תנן, ומיהו כי נקט איהו - לא נקט מילי דפלוגתא) .

רב פפא אמר: אף סדר יומא (דעבודת יום הכפורים הסדורות במשנה במסכת יומא זו אחר זו - דווקא קתני), דתנן [פ"ה מ"ו, דף טא] 'כל מעשה יום הכפורים האמורים על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה ולא כלום' ואידך?

(אמר לך): ההוא - חומרא בעלמא (וודאי דוקא קתני, ומיהו חומרא בעלמא הוא שהחמיר הכתוב בעבודת אותו היום: שאם שינה בסידרו פסול, ולא משום חשיבות דעבודות הוא שתהא זאת חמורה וחשובה מחבירתה, אלא חומר היום שנכתבה 'חוקה' בסידורה לעכב, וכי אמרינן אנן - במידי דחשיבותה גרם ליה, כגון ארבע מיתות דאמרינן לקמן: דזו חמורה מזו; וכן בשבע סמנין: שצורכו וכחו של כל אחד ואחד גורם לו ליקדם, וכן מכנסיים שחישבן הכתוב להקדימן כדלקמן, אבל יום הכפורים - חומר היום בעלמא הוא שלא לשנות בו, ולא כח עבודות) .

רב הונא בריה דרב יהושע אמר: אף סדר תמיד, דקתני עלה 'זהו סדר תמיד' .

ואידך (רב פפא, דאיירי נמי בחומרי) ?

(אמר לך): ההוא למצוה בעלמא (ואי אפיך לית לן בה) .

(האי 'כל מקום' דקאמר רב סחורא דלא דיקדקו בו -) ולאפוקי ממצות חליצה (לאפוקי מסדר השנוי במצות חליצה אתא: דלא תימא דווקא הוא; ואף על גב דמצותיה הכי כדקא מסדר ואזיל), דתנן [יבמות פ"ב מ"ו; דף קגב] מצות חליצה: בא הוא ויבמתו לפני בית דין; היו נותנין לו עצה ההוגנת לו (שאם היה הוא זקן והיא ילדה, הוא ילד והיא זקנה - אומרינן לו: כלך אצל שכמותך ולא תכניס קטטה לתוך ביתך), שנאמר (דברים כה, ח) וקראו לו זקני עירו ודברו אליו [ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה]; והיא אומרת (תחילה) (דברים כה, ז) נואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה [מאן יבמי] [להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי]; והוא אומר (לה) (דברים כה, ח) לא חפצתי לקחתה (ואחר כך חולצת ואחר כך רוקקת ואחר כך קוראה ככה יעשה אפי' הכי אי אפיך לית לן בה כדקתני לקמן); ובלשון הקדש היו אומרינן (במסכת סוטה יליף לה בפרק 'אלו נאמרינן בכל לשון' דף לב.) ;

(דברים כה, ט) ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו וירקה בפניו [וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו] - רוק הנראה לדיינין (שיהא בו כדי לראות כשיוצא מפיה דבעינן 'לעיני הזקנים... וירקה') ;

וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש וגו' [אשר לא יבנה את בית אחיו] [פסוקי] ונקרא שמו בישראל [בית חלוצ הנעל]; ואמר רב יהודה: מצות חליצה: קוראה, וקורא, חולצת, ורוקקת, וקוראה (קוראה 'מאן יבמי' וקורא 'לא חפצתי' חולצת ורוקקת וקוראה 'ככה יעשה לאיש'); (הכי גרסינן:); והוינן בה: מאי קא משמע לן? מתניתין היא! ? (ומהא דרב יהודה שמעינן) הא קא משמע לן: מצוה הכי, ואי אפיך - לית לן בה (דמתניתין לאו דווקא; משום הכי נקט לה הכא) .

תניא נמי הכי: בין שהקדים חליצה לרוקקה או רוקקה לחליצה - מה שעשה עשוי .

(אהא דרב סחורא קא מהדר): ולאפוקי מהא: דתנן [יומא פ"ז מ"ה, דף עאב] כהן גדול משמש בשמונה כלים והדיוט בארבעה: בכתונת מכנסיים במצנפת ואבנט; מוסיף עליהן כהן גדול חושן ואפוד ומעיל וציץ; ותניא: מנין שלא יהא דבר קודם למכנסיים? שנאמר (ויקרא טז, ט) [כתנת בד קדש ילבש] ומכנסי בד יהיו על בשרו [ובאבנט בד יחגר ובמצנפת בד יצנף בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם] ('על בשרו' משמע: כשלו בשן יהא בשרו מבלי לבוש; דאי לא הא אתא לאשמועינן - למה לי 'על בשרו'); ותנא: מאי טעמא אקדמיה לכתונת (הואיל ומכנסיים קודמין) ? משום דאקדמיה קרא (כתונת בד קדש ילבש ומכנסי בד וגו') ; וקרא מאי טעמא אקדמיה ? משום דמכסיא כולה גופיה עדיפא ליה .

סקילה שריפה כו' [הרג וחנק] :

(טעמא דמתניתין מהדר לפרוש: מאי טעמא דרבנן דאמרו סקילה קודמת לשריפה ושריפה להרג והרג לחנק?) סקילה חמורה משריפה, שכן ניתנה למגדף (מברך את השם, והוא בסקילה כדכתיב (שם כד, יז) הוצא את המקלל וגו') ולעובד עבודה זרה (שהן עבירות חמורות) .

מאי חומרא (דמגדף ועבודת כוכבים, דקאמרת דמיתה הניתנה להם ודאי חמורה משאר מיתות, שהרי ניתנה לעבירה חמורה) ?

שכן פושט ידו בעיקר .

אדרבה: שריפה חמורה, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא ?

שכן מחללת את אביה (כדקאמרינן לקמן (דף נב.): שאם היו נוהגין בו קדש - נוהגין בו חול; ואומר "ארור שזו ילד, ארור שזו גידל").

(סנהדרין נ, א)

קסברי רבנן (דמתניתין) **נשואה יוצאה לשריפה** (נשואה בת כהן יצאה מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה) **ולא ארוסה** (אבל ארוסה דגבי בת ישראל בסקילה - לא יצאה בבית כהן מכלל ארוסה בת ישראל); **ומדאפקה רחמנא לארוסה בסקילה** (ומדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן מכלל נשואה בת כהן משריפה לסקילה) - **שמע מינה סקילה חמורה** (דעל כרחיק ארוסה חמורה מנשואה: שמחללת ומזנה בית אביה, והכתוב החמיר עליה; דהא נשואה בת ישראל בחנק שהיא קלה מכולן, וארוסה בסקילה).

לפום ריהטא דסוגיא הכי מיפרשא כדפרישית; ומיהו כי דייקת בה שפיר - לא אשכחת קרא לרבנן מנא להו דנשואה יצאה ולא ארוסה אלא משום דאית להו סקילה חמורה הוא, דקאמרי 'על כרחיק לא יצאה ארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה להקל'; **ויש להקשות**: היכי ילפינן מהכא דסקילה חמורה? הא **איהי לא קמה להו לרבנן אלא משום דקסברי סקילה חמורה!?** הלכך על כרחיק האי 'מדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן בסקילה' דנקט הכא - לאו טעמא למילתייהו היא, אלא יתובי מילתא בעלמא, ועיקר טעמייהו מדיתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים הוא; ודקשיא לך: אדרבה! שריפה חמורה, שכן ניתנה לבת כהן, ומאי חומרא שכן מחללת את אביה?! - הכי מתרצה לה, כדמתרצינא לקמן גבי מכה אביו ואמו: אפילו הכי פושט ידו בעיקר עדיף; והאי דקאמר דקסברי רבנן נשואה יצאה לשריפה כו' - על כרחיק נקט ליה, דלא תימא מדיצאה ארוסה בת כהן מארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה - שמע מינה שריפה חמורה; והכי קאמר: לעולם סקילה חמורה: דפושט ידו בעיקר עדיף; וגבי בת כהן דאחשבה לשריפה - לאו לגבי סקילה אחשבה, אלא לגבי **חנק** אחשבה: דנשואה היא דיצאה, ולא ארוסה; והאי 'מדאפקיה רחמנא כו' - אורך דברים הוא, ונראה בעיני דלא גרסינן לה).

סקילה חמורה מסייף, שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים;
ומאי חומרא? - כדאמרן (שכן פושט ידו בעיקר);
אדרבה: סייף חמור, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת; ומאי חומרא? -
שכן ממונן אבד
אמרת איזה כח מרובה (כלומר אי זה עון חמור)? **כח המדיח או כח הנידח?**
הוי אומר כח המדיח! ותניא: מדיחי עיר הנדחת בסקילה (ב'אלו הן הנחנקין' (לקמן דף פט): יליף טעמא; ומדמדיח בסקילה ונידחין בסייף - שמע מינה סקילה חמורה).

סקילה חמורה מחנק, שכן ניתן למגדף ולעובד עבודת כוכבים;
ומאי חומרא?
כדאמרן.

אדרבה: חנק חמור, שכן ניתן למכה אביו ואמו (דכתיב ביה (שמות כא, טו)
יומת סתמא וקיימא לן (לקמן דף נב.): 'כל מיתה האמורה בתורה סתם אינו אלא חנק'), **ומאי חומרא?**
- **שכן הוקש כבודן לכבוד המקום** (נאמר כאן (שמות כ, יא) **כבד את אביך ונאמר להלן**
(משלי ג, ט) **כבד את ה' מהונך!**)

מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק
לסקילה - שמע מינה סקילה חמורה.
(על כרחיק ארוסה חמורה מנשואה: שרעה לשמים ולבריות ולעצמה: שפוגמת כבודה ומשפחתה, ואיכא קלון טפי מנשואה, שכבר נפגמה; ומדאפקה רחמנא מכלל 'מות יומת הנואף' (ויקרא כ, י) דהיינו חנק: דאף ארוסה היתה בכלל 'אשת רעהו' (שם) ואפקה בהדיא לסקילה, דכתיב (דברים כב, כג) 'כי תהיה נערה בתולה מאורסה וגו' - שמע מינה סקילה חמורה; ואי קשיא לך: למה לי להדורי בתר טעמא בכולהו דתיהוי סקילה חמורה מינייהו? מכיון דאשכח סקילה חמורה משריפה, ולקמן יליף שריפה חמורה מסייף - ממילא ידעינן דסקילה חמורה מסייף? תריץ: משום דלקמן לא קיימא לן שריפה חמורה מסייף אלא מגזירה שוה מסקילה, דאשכחן בה דחמיר מסייף - הלכך מיבעי ליה לאהדורי אטעמא דחמורה סקילה מסייף.)

שריפה חמורה מסייף, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה; ומאי חומרא?
- **שכן מחללת את אביה.**

אדרבה סייף חמור, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת, ומאי חומרא? -
שכן ממונן אבד.

נאמר 'אביה' בסקילה (בנערה המאורסה לזנות בית אביה (דברים כב, כא)) **ונאמר 'אביה' בשריפה** (בבת כהן את אביה היא מחללת (ויקרא כא, ט)) : **מה 'אביה' האמור בסקילה - סקילה חמורה מסייף** (כדיליף טעמא לעיל ממדיחין ונידחין), **אף 'אביה' האמור בשריפה - שריפה חמורה מסייף.**

שריפה חמורה מחנק, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה; ומאי חומרא? -
כדאמרן.

אדרבה! חנק חמור: שכן ניתן למכה אביו ואמו, ומאי חומרא? -
שכן הוקש כבודן לכבוד המקום!

מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה - שמע מינה שריפה חמורה.

(מדאפקיה לנשואה ד'בת כהן' סתמא כתיב - ארוסה ונשואה משמע, ורבנן הוא דמפקי ארוסה מההיא כלל ושבקי לה במילתא כדין ישראלית בסקילה, משום דאית להו סקילה חמורה, שכן ניתנה למגדף, ונשואה מיהת אפקה קרא מדין נשואה ישראלית - מחנק לשריפה; אלמא שריפה חמורה; ואף על גב דמצוי לאיתויי מגופה.) שוה ד'אביה' 'אביה' כדאיתיה לסייף - ניחא לאיתויי מגופה.)

סייף חמור מחנק, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת; ומאי חומרא? - שכן ממונם אבד.

אדרבה! חנק חמור, שכן ניתן למכה אביו ואמו, ומאי חומרא? - שכן הוקש כו' אפילו הכי פושט ידו בעיקר עדיף.

רבי שמעון אומר כו' [שריפה סקילה חנק והרג]: שריפה חמורה מסקילה, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה; ומאי חומרא? - שכן מחללת את אביה.

אדרבה! סקילה חמורה, שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים; ומאי חומרא? - שכן פושט ידו בעיקר.

רבי שמעון לטעמיה (לקמן) (שם) יליף מקרא דכתיב 'בת כהן' סתמא, דאמר: אחת ארוסה ואחת נשואה - יצאה לשריפה; ומדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה - שמע מינה שריפה חמורה.

שריפה חמורה מחנק, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה; ומאי חומרא? - כדאמרן.

אדרבה! חנק חמור, שכן ניתן למכה אביו ואמו, ומאי חומרא? - שכן הוקש כבודם לכבוד המקום! מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה - שמע מינה שריפה חמורה.

שריפה חמורה מסייף, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה; ומאי חומרא? - כדאמרן.

אדרבה! סייף חמור, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת, ומאי חומרא? - שכן ממונם אבד! אמרת וכי איזה כח מרובה? כח המדיח או כח הנידח?

(סנהדרין נ, ב)

הוי אומר כח המדיח (ורבי שמעון אית ליה מדיחי עיר הנדחת בחנק, ויליף לה מקרא ב'אלו הן הנחנקין' (לקמן פט); ומדמדיחין בחנק ונדחין בסייף - אלמא חנק חמור מסייף, וכבר קיימא לן לעיל דשריפה חמורה מחנק, הלכך כל שכן דחמורה היא מסייף): וקל וחומר: ומה חנק שחמור מסייף - שריפה חמורה ממנו, סייף הקל - לא כל שכן!

סקילה חמורה מחנק, שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים; ומאי חומרא? - כדאמרן.

אדרבה! חנק חמור, שכן ניתן למכה אביו ואמו; ומאי חומרא? - שכן הוקש כו' מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה - שמע מינה סקילה חמורה.

סקילה חמורה מסייף, שכן ניתנה למגדף כו' אדרבה! סייף חמור, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת; ומאי חומרא? - שכן ממונם אבד.

אמרת? וכי איזה כח מרובה: כח המדיח או כח הנידח? הוי אומר כח המדיח, וקל וחומר: ומה חנק שחמור מסייף - סקילה חמורה ממנו, סייף הקל לא כל שכן!

חנק חמור מסייף, שכן ניתן למכה אביו ואמו; ומאי חומרא? - כדאמרן.

אדרבה! סייף חמור, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת, ומאי חומרא? - שכן ממונם אבד!

אמרת: וכי איזה כח מרובה: כח המדיח או כח הנידח? הוי אומר
כח המדיח, ותניא: מדיחי עיר הנדחת – בסקילה; רבי שמעון
אומר: בחנק.

מרגלא בפומיה דרבי יוחנן (סדור היה הדבר הזה בפיו, ולא ששנאה במשנה וברייתא, אלא
כך קיבלה שמועה מרבו): נערה המאורסה בת כהן שזינתה – בסקילה (דרבנן אית
להו דארוסה לא יצאה לשריפה, דאם כן נמצא אתה מיקל בבת כהן): רבי שמעון אומר:
בשריפה (דשריפה חמורה; הלכך לית לך לאפוקי מכלל סתם בת כהן, דקרא סתמא כתיב); זינתה
מאביה (ארוסה בת ישראל שזינתה מאביה, דאיכא שתי מיתות: סקילה משום ארוסה, ושריפה משום
דמאביה זינתה, דבשריפה היא, כדילפינן ב'אלו הן הנשרפין' (לקמן עח:)) – בסקילה (לרבנן: דסקילה
חמורה); רבי שמעון אומר: בשריפה.

מאי קא משמע לן?
לרבנן נשואה יצאה לשריפה, ולא ארוסה (משום דאית להו סקילה חמורה סבירא
להו דארוסה לא יצאה לשריפה); לרבי שמעון אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה
לשריפה.
וטעמא מאי?

משום דלרבנן סקילה חמורה, לרבי שמעון שריפה חמורה.
נפקא מינה (מהא דרבי יוחנן, דאמר דמשום דלרבנן סקילה חמורה – הויא ארוסה בת כהן בסקילה,
ומשום דלרבי שמעון שריפה חמורה – מוקי לה בשריפה, שמע מינה): למי שנתחייב שתי
מיתות בית דין נידון בחמורה (דהכא נמי שתי מיתות איכא: סקילה כדן ארוסה,
ושריפה כדן בת כהן; הלכך לרבנן על כרחך ארוסה לא יצאה לשריפה, ולרבי שמעון – יצאה).

מאי רבי שמעון (לעיל מהדר, דאמרן לעיל: רבי שמעון לטעמיה, דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה
יצאה לשריפה – היכי שמעינן ליה)?
דתניא: רבי שמעון אומר: שני כללות נאמרו בבת כהן (אחת בארוסה
ואחת בנשואה; כלומר: כשכלל הכתוב באשת איש (ויקרא כ,י) 'מות יומת הנואף והנואפת' אף בת כהן משמע
בחנק, וכשהוציא ארוסה לסקילה – אף בת כהן במשמע – היינו כלל שני),
(ופרכינן: בבת כהן ולא בבת ישראל (האי קראי סתמא כתיבי)?
אימא אף בבת כהן (והכי קאמר: שתי כללות שנאמרו בתורה בארוסה ובנשואה
בחנק – אף בת כהן היתה תחילה במשמע, ובא הכתוב והוציא לך בת כהן לידון בשריפה; וסתמא
כתיבא 'ואחת ארוסה ואחת נשואה הוציא לשריפה')
והוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה וארוסה (בת כהן) מכלל ארוסה (בת
ישראל מסקילה לשריפה); מה כשהוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה (מחנק
לשריפה – צא ולמד מיכן שהשריפה חמורה: דמה כשהוציא נשואה מכלל נשואה) – להחמיר (להחמיר
עליה יצאה, דהא שריפה הכל מודים דחמורה מחנק), אף כשהוציא הכתוב ארוסה מכלל
ארוסה – להחמיר (להחמיר עליה הוציאוה);
זוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל (בחנק, שלא הוציא
הכתוב אלא אותה לבדה, דכתיב (ויקרא כא,ט) היא [מחללת] באש תשרף – ולא בועלה ולא זוממיה),
וזוממי ארוסה בת כהן בכלל (גבי זוממין גרס בכלל ולא גרס 'מכלל') זוממי
ארוסה בת ישראל.

תנו רבנן: (ויקרא כא,ט) ובת איש כהן כי תחל [לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף] –
יכול אפילו חללה את השבת (אי לא כתב 'לזנות' משמע אפילו חיללה שבת)? תלמוד
לומר: 'לזנות': בחילולין שבזנות הכתוב מדבר (ולקמיה פריך: חיללה שבת –
בת סקילה היא?);
יכול אפילו פנויה?

נאמר כאן 'אביה' ונאמר להלן (בנערה המאורסה) (דברים כב,כא) [והוציאו את הנערה
אל פתח בית אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים ומתה כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית] 'אביה' [וביערת הרע
מקרבן]: מה להלן זנות עם זיקת הבעל (שזינתה בשעה שזיקת הבעל עליה) – אף
כאן זנות עם זיקת הבעל (בשעה שזיקת הבעל עליה, ולא פנויה; והאי דנקט תנא האי
לישנא, ולא נקט 'מה להלן ארוסה כו' – משום דסופו נמי לאיתויי נשואה לשריפה, כדיליף ואזיל).
או אינו אומר 'אביה' (לגזירה שוה זו) אלא להוציא את כל האדם (שאם
זינתה מאביה תידון בשריפה, אבל משאר כל אדם תידון כבת ישראל)? (ולקמיה פריך: היכי תיסק אדעתין
הא מילתא? אם כן מאי איריא בת כהן – ואפילו בת ישראל נמי מאביה בשריפה? ב'אלו הן הנשרפין' (לקמן
עח:)).

כשהוא אומר 'היא מחללת' הוי כל אדם אומר ('היא מחללת' משמע: היא מחללת
אותו, ולא הוא מחללה [שאם אביה בא עליה – הוא חלל אותה]); הרי על כרחיך כשזינתה משאר כל
אדם אמור; הא מה אני מקיים 'אביה' (למה לי למיכתביה כלל)? (אלא) נאמר

כאן 'אביה' ונאמר להלן 'אביה'; מה להלן זנות עם זיקת הבעל - אף כאן זנות עם זיקת הבעל. (והאי תנא ליה האי דרשה דלקמן (דף נב). שאם היו נוהגין בו קודש כו'; אי נמי אית ליה ליכתוב 'היא מחללת' ולא ליכתוב 'את אביה', וליהוי משמע אפילו משפחתה ואביה יותר מכולם).

אי מה להלן נערה (נערה שהביאה שערות ולא הביאה סימני בגרות במסכת נדה מפרש להו בפרק [יוצא דופן] (דף מז). משנתמעך הכף) והיא ארוסה אף כאן נערה והיא ארוסה; נערה והיא נשואה, בוגרת והיא ארוסה, בוגרת והיא נשואה - ואפילו הזקינה - מניין? תלמוד לומר 'ובת [איש] כהן' מכל מקום (מרבויא דוי"ו קא דריש, וכרבי עקיבא סבר לה דדריש לה לקמן (דף נא): כי האי גוונא; וליכא לפרושי דמכתיב קרא סתמא יליף טעמא, דהא אתא גזירה שוה ומפקא ליה מסתמיה).
בת כהן -

(סנהדרין נא, א)

אין לי אלא שניסית לכהן (לקמיה פריך: מהיכא תיתי הא? אטו משום דניסת ללוי וישראל - לאו בת כהן היא?), ניסת ללוי ולישראל לעובד כוכבים [כותי או גר משבעת עממים?], לחלל (כהן שנשא גרושה או זונה וילדה לו בן מיקרי חלל מן הכהונה, כדכתיב (ויקרא כא, טו) לא יחלל זרעו) לממזר ולנתין (כותי נתין וממזר, אף על גב שאסורין לבא בקהל - יש להם קידושין, והרי היא אשת איש דקדושין תופסין בחייבי לאוין; ואף על גב דהאי מתניתין - רבי עקיבא דדריש וי"ו, ושמעינן ליה דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין - איכא תנא ביבמות (דף טט). דאית ליה אליבא דרבי עקיבא דכי אמר רבי עקיבא 'אין קדושין תופסין בחייבי לאוין' - הני מילי בחייבי לאוין דשאר, אבל בחייבי לאוין גרידי - לא אמר. עובד כוכבים איכא לאו דלא תתחתן בס' (דברים ז, ג) וכן נתין דהוא מן הגבעונים).
מניין? תלמוד לומר: (ויקרא כא, ט) ובת איש כהן [כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף] ('איש' יתירא; למה ליה?) - (אלא למדרש דאב - הוא דבעינן איש כהן, אבל בעל לא בעינן איש כהן) אף על פי שאינה כהנת (ואף על פי שאינה כהנת - אבת כהן קפיד קרא שתהא בת איש כהן ולא אשת כהן): היא בשריפה - ואין בועלה בשריפה, היא בשריפה - ואין זוממיה בשריפה; רבי אליעזר אומר: את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה (לקמן בעי מאי קאמר).

אמר מר: 'יכול אפילו חיללה שבת'; חיללה שבת? בת סקילה היא (והיכי סלקא דעתך דהקל בה הכתוב משאר בנות ישראל לידון במיתה קלה) !
אמר רבא: הא מני? - רבי שמעון היא, דאמר שריפה חמורה; סלקא דעתך אמינא הואיל ואחמיר בהו רחמנא בכהני, דרבי בהו מצות יתירות - תידון בשריפה? קא משמע לן.
מאי שנא מיניה דידיה (לענין שבת: למה יחמיר לנו בנקיבות יותר מן הזכרים כהנים)? סלקא דעתך אמינא: איהו, דאשתריא ליה שבת לגבי עבודה (ומשום הכי, היכא דלא אשתריא ליה - מיהו לא תחמיר עליה); היא - כיון דלא אשתריא שבת לגביה - אימא תידון בשריפה? קא משמע לן.
יכול אפילו פנויה?

הא לזנות כתיב (ופנויה לאו זנות היא, דאין לשון 'זונה' אלא שזינתה ויצתה מתחת בעלה לאחרים, כמו (הושע ט, א) כי זנית מעל אלהיך - לשון מורדת ויוצאה מזה לזה אשוור"א בלע"ז).
כדרכי אליעזר, דאמר (במסכת יבמות ב'הבא על יבמתו'): פנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות - עשאה זונה (ליפסל מן הכהונה; אלמא 'זנות' מיקריא).

או אינו אומר 'אביה' אלא להוציא את כל אדם?
אלא מאי ניהו (מאי קאמר לן קרא)? שזינתה מאביה (בתמיה)? מאי איריא בת כהן? אפילו בת ישראל נמי, דאמר רבא: אמר לי רב יצחק בר אבודימי: אתיא 'הנה' 'הנה' (כתיב בבב בנו ובבת בתו (ויקרא יח, י)): 'ערוות בת בן או בת בתך (לא תגלה ערותך) כי ערוותך הנה, וכתיב בבב אשתו (ויקרא יח, יז) [ערוות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה] שארה הנה זימה היא: מה באשתו עשה בתה כבת בתה, דכתיב (שם) ערוות אשה ובתה וגו' - אף כאן חייב על בתו כעל בת בתו; ומן קל וחומר לא תייתי, דאין עונשין מן הדין, אבל גזרה שוה הוי כאילו מפורש בו, דהא להך דרשה איכתיב הנה יתירא) אתיא 'זמה' 'זמה' (לידון בשריפה: כתיב הכא (ויקרא יח, יז) 'זימה היא' וכתיב בשריפה זימה (שם כ"ד): [ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הוא] באש ישרפו [אתו ואתהן ולא תהיה זמה בתוכם] ! ?

איצטריך: סלקא דעתך אמינא: קרא (האי אביה - קרא יתירא הוא, דגליא שריפה בבב כהן שזינתה מאביה) לאפוקי מדרבא (לאפוקי מגזירה שוה דרבא אתא, למימר דלא תידרוש ליה לישראל הבא על בתו בשרפה) מדגלי רחמנא בכבת כהן ולא בכבת ישראל - קא משמע לן (היא מחללת, דבזינתה [עם] שאר כל אדם קאמר).

‘בת כהן’ - אין לי אלא שניסת לכהן, ניסת ללוי לישראל ולעובד כוכבים ולחלל לנתין ולממזר
מניין? תלמוד לומר: בת איש כהן - אף על פי שאינה כהנת. משום דאינסבא להו להני
- לאו ‘בת כהן’ היא (בתמיה למה לי איש יתירא לריבוי?) ותו: מידי ‘כהנת
לכהן’ כתיב?

סלקא דעתך אמינא (ויקרא כא, ט) [ובת איש כהן] כי תחל לזנות [את אביה היא מחללת באש
תשרף] אמר רחמנא - הני מילי היכא דקא מתחלא השתא (‘כי תחל לזנות’:
כשהיא מתחללת על ידי זנות), אבל הא (וזו) - כיון דקא מתחלא וקיימא
מעיקרא (נתחללה כבר על ידי נשואין: שנשאת לחלל לנתין ולממזר - נתחללה מן התרומה: אפילו ימות
וזרע אין לה - לא תשוב עוד אל בית אביה כנעוריה, ונפסלת נמי מן הכהונה: שלא תינשא עוד לכהן, וכולם
יליף ביבמות (סח). בפרק ‘אלמנה’), דאמר מר (ויקרא כב, יב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר [הוא
בתרומת הקדשים לא תאכל]: כיון שנבעלה לפסול לה (כגון נתין וממזר) - פסלה
(עולמית מתרומה ומכהונה); והתם פריך: האי מיבעי ליה לגופיה: זר שאינו כהן לא תאכל בתרומה
בחייו? ומשני ליה התם; וחלל - אף על גב דלא פסיל לה הוא, דהא כשר לבא בקהל - יליף לה בפרק ‘אלמנה
לכהן גדול’ (יבמות סט). מלא יחלל זרעו: ‘מקיש זרעו לו: מה הוא פוסל - אף זרעו פוסל’: דכהן גדול הבא על
האלמנה - פוסל מן הכהונה ומן התרומה, דיליף לה מ‘לא יחלל’: שני חילולין במשמע: שמחלל אותה ואת
הזרע; ללוי וישראל נמי (אף על פי שאינה מחוללת עולמית, מיהו כל ימי חייו מחוללת מן
התרומה, כדכתיב) (ויקרא כב, יג) [ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה זרע אין לה] ושבה אל בית אביה
כנעוריה [מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו] - מכלל דכי איתיה גביה לא אכלה,
אימא לא תידון בשריפה - קא משמע לן.

(הא דאמרן לעיל בת כהן הנשואה לממזר בקדושתה קיימת ונידונית בשריפה -) ודלא כרבי
מאיר, דתניא: בת כהן שניסת לישראל ואכלה תרומה (בשוגג, דגבי זר איכא חיוב קרן וחומש)
משלמת את הקרן (דכיון דלא זכי לה רחמנא בגוה - גזילה היא אצלה) ואינה משלמת את החומש
(דלאו ‘זרה’ היא, הואיל וראויה לחזור אם ימות בעלה זרע אין לה) ומיתתה בשריפה (אם זינתה); ניסת
לאחד מן הפסולין (שנפסלה עד עולם ונתחללה) - (הרי היא כזרה גמורה): משלמת קרן וחומש
ומיתתה בחנק - דברי רבי מאיר;

וחכמים אומרים: זו וזו משלמות קרן ולא חומש ומיתתן בשריפה;
ר”א אומר: את אביה - בשריפה, ואת חמיה - בסקילה.

מאי ‘את אביה’ ו‘את חמיה’? אילימא ‘את אביה’ = מאביה (שזינתה מאביה)
ו‘את חמיה’ - מחמיה, מאי איריא בת כהן? אפילו בת ישראל נמי:
בתו בשריפה וכלתו בסקילה (במתניתין (דף נג.)). ?! אלא: ‘את אביה’ =
ברשות אביה (ארוסה), ו‘את חמיה’ = ברשות חמיה (נשואה).
כמאן? אי כרבנן (דאמרי סקילה חמורה) - (איפכא מיבעי ליה, דהא ארוסה חמורה מנשואה,
ולדידהו) האמרי נשואה יצאת לשריפה ולא ארוסה (בת כהן) [נשואה יצתה מכלל
בת ישראל מחנק לשריפה, ולא [בת כהן] ארוסה מסקילה לשריפה]! אי כרבי שמעון (דאית
ליה שריפה חמורה מסקילה) - האמר אחת ארוסה ואחת נשואה בשריפה (יצאו
לשריפה)! ואי כרבי שמעאל (הא דאמר שריפה חמורה - כרבי שמעאל דאמר לקמן בשמעתא)
- האמר ארוסה יצאת לשריפה ולא נשואה (דיליף לה מבנין אב דבארוסה הכתוב
מדבר) ‘את חמיה’ - חנק הוא (כדין בת ישראל, דהא לא יצתה מכללה)!

שלח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא: כך היא הצעה של משנה
(משנת ר”א כמו שהיא שנויה ולא תפכה), לעולם כרבנן (ולעולם כרבנן, דאית להו איפכא:
ארוסה בסקילה, נשואה בשריפה, ואיהו נמי הכי אמר: ‘כל שהיא בבית ישראל שזינתה מאחר’) והכי
קאמר: כל שהוא למטה מ’מיתת אביה’ (שריפה, כלומר: במיתה שהיא קלה משריפה),
ומאי ניהו? - (כגון) נשואה בת ישראל, דאילו נשואה בת ישראל
בחנק (דחנק בעלמא הוא) - הכא (בבת כהן) ב’מיתת אביה’ בשריפה (כאילו זינתה
מאביה ובשריפה); כל שהיא (בבת ישראלית) למעלה מ’מיתת אביה’, ומאי
ניהו? - (כגון) ארוסה בת ישראל, דאילו ארוסה בת ישראל בעלמא
בסקילה - הכא (נמי בבת כהן לא יצאת מכלל להקל ונידונית במיתה חמורה) ב’מיתת
חמיה’ בסקילה (כאלו זנתה מחמיה דבסקילה; והכי קאמר: אביה - בשריפה הסמוכה למיתת אביה,
דנחיתא מינה דרגא, דהיינו נשואה בת ישראל, הכא בבת כהן הוציאה הכתוב להחמיר בשריפה; ושהיא
למעלה משריפה - כגון ארוסה את חמיה - דיינין לה כדין כלתו, דבסקילה). (יש לגמגם אמאי נקיש ‘את
חמיה’: תיפוק ליה דכן דינה בסקילה אחרי שלא יצאה מן הכלל? ומיהו הא מתקפין אתקפתא אחריתי
ומפקינן ליה מטעמא.)

מתקיף לה רבי ירמיה: מידי ‘למעלה’ ‘למטה’ קתני?
אלא אמר רבי ירמיה:

(סנהדרין נא, ב)

לעולם כרבי ישמעאל (דאמר ארוסה יצתה ולא נשואה) והכי קאמר (רבי אליעזר)
'את אביה' = ברשות אביה (דהיינו ארוסה) בשריפה; ו'את חמיה' (דהיינו נשואה)
= מחמיה (אם מחמיה זינת) - בסקילה (כתב ישראל), וכל אדם בחנק (כישואל,
דנשואה לא יצתה מן הכלל).

אמר רבא: מאי שנא? או אידי ואידי ממש או אידי ואידי רשות?!
אלא אמר רבא: לעולם כרבי שמעון (דאמר שריפה חמורה, הלכך על כרחיך ארוסה
יצתה לשריפה), וקסבר ר"א נשואה כארוסה: מה ארוסה חד דרגא מסקינן
לה מסקילה לשריפה - אף נשואה חד דרגא: מסקינן לה מחנק
לסקילה (ובנשואה קסבר רבי אליעזר: הואיל ובישראל קלה מאד - דבחנק דיי לך - אם תחמיר על בת כהן
לדונה בסקילה, דסלקא חד דרגא - דלרבי שמעון כך סדרן: שריפה סקילה חנק והרג - ואת אביה ואת חמיה
דקאמר 'רשות' ניהו).

מתקיף לה רבי חנינא: הא אידי ואידי רבי שמעון בשריפה קאמר
(ועל כרחיך לא מצית למימר רבי אליעזר בהא פליג עליה: דמהיכא תיתי? אי לית ליה בנין אב דרבי ישמעאל
- על כרחיך כיון דשריפה חמורה, וקרא בת כהן סתמא כתיב - שתייה במשמע; ואי אית ליה בנין אב דבארוסה
הכתוב מדבר - [בת כהן] נשואה על כרחיך לא יצתה מכלל נשואה בת ישראל, ומי הוציאה לסקילה? אם
החמיר הכתוב בארוסה בת כהן מבת ישראל - שכן היא חמורה - תחמיר בנשואה שהיא קלה)!!
אלא אמר רבינא: לעולם כרבנן, ואיפוך [את דרבי ר"א] (אידי ואידי
'רשות'): 'את אביה' בסקילה ו'את חמיה' בשריפה; והאי דקאמר 'את אביה'
(ולא נקט לשון ארוסה ולשון נשואה) - סירכא בעלמא נקט (אמילתיה דתנא קמא סריך, דאיירי
בלישנא דקרא).

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: הלכה כדשלה רבין משמיה
דרבי יוסי ברבי חנינא.

אמר רב יוסף: הלכתא - למשיחא (הלכה זו כשיבאו ימות המשיח אצטריך לנו, שישבו
ארבע מיתות בית דין למקומן)?

אמר ליה אביי: אלא מעתה שחיטת קדשים לא ליתני? הלכתא
למשיחא?! אלא דרוש וקבל שכר - הכא נמי דרוש וקבל שכר.
הכי קאמרי: הלכתא למה לי? סוגיא דשמעתא - הלכה קאמר (גירסת רש"י:
'הכי קאמינא: הלכה למה לי סוגיא דשמעתא הלכה קאמר': בתמיה: מי שייך למימר הלכה בכי האי מחלוקת?
שאינ בין רבין לרבינא לא חיוב ולא פטור ולא חילוק מיתה: דתרווייהו מפרשי נשואה בשריפה ארוסה בסקילה,
ובתיקון לשון הברייתא פליגי: מר מתקן לה ללישנא דלא אצטריך לאפוכה, ומר מפיק לה משום דוחקא
דלישנא, ומאי הלכה איכא למימר בסוגיא דשמעתא, אחרי שאין אנו למידין ממנה כלום? כשיבא המשיח ויחיה
המתים נשאל את רבי אליעזר באיזה לשון אמרה)?

מאי 'רבי ישמעאל'?

דתניא (ויקרא כא, ט) ובת איש כהן כי תחל לזנות [את אביה היא מחללת באש תשרף] - בנערה
והיא ארוסה הכתוב מדבר;

אתה אומר בנערה והיא ארוסה? או אינו אלא אפילו נשואה?
תלמוד לומר: (ויקרא כ, י) [ואיש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנואף והנואפת] (כל
'מיתה' סתם = חנק); הכל (נשואות וארוסות כהנת וישראלית) היו בכלל 'הנואף
והנואפת', הוציא הכתוב (מכלל זה את) בת ישראל (ארוסה) בסקילה
(כדכתיב (דברים כב, כא) והוציאו את הנערה [אל פתח בית אביה, וסקלוה] אנשי עירה באבנים ומתה כי עשתה נבלה
בישראל לזנות בית אביה ובערת הרע מקרבן]), (והוציאו כתוב) ובת כהן בשריפה (וכתב סתם);
(ולמד סתם מן המפורש): מה כשהוציא הכתוב את בת ישראל (מכלל חנק)
לסקילה: ארוסה (הוציא), ולא נשואה - אף כשהוציא הכתוב בת כהן
לשריפה ארוסה ולא נשואה;
זוממיה ובועלה בכלל (דברים יט, יט) ועשיתם לו כאשר זמם [לעשות לאחיו ובערת הרע
מקרבן]

- בועלה מאי 'כאשר זמם' איכא? - אלא:

זוממיה בכלל מיתת בועלה (שלא יצא מן הכלל, דכתיב (ויקרא כא, ט) היא [מחללת באש
תשרף] ולא בועלה; וזוממיה בכלל מיתת בועליה) משום שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות
לאחיו ולא לאחותו (במקום שיש חילוק מיתה בעדותו, כגון כאן: שחייבו לה שריפה ולו סקילה -
כדינו נדונין ולא כדינה) - דברי רבי ישמעאל;

רבי עקיבא אומר: אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשריפה (דקרא בבבא
כהן) סתמא כתיב); יכול אפילו פנויה? נאמר כאן 'את אביה [היא מחללת]'

¹ בברייתא ליעל כתוב ר"א, ולא כתוב רבי אליעזר; לכאורה רש"י גורס 'רבי
אליעזר'; אך אם כך - מדוע שנויים דבריו בסוף? אולי כאן דברי רבי אלעזר -
בן שמוע או בן עזריה? לפיכך עדיף להשאיר בגמרא בסתם: ר"א

ו נ א מ ר ל ה ל ן (דברים כב, כא) [והוציאו את הנער אל פתח בית] א ב י ה [וסקלוה אנשי עירה באבנים ומתה כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה ובערת הרע מקרבך]: מה להלן זנות עם זיקת הבעל - אף כאן זנות עם זיקת הבעל.

א מ ר ל ו ר ב י י ש מ ע א ל : (הואיל ודורש אתה גזירה שוה - דרוש נמי הא: דבארוסה משתעי): אי מה להלן נערה והיא ארוסה - אף כאן נערה והיא ארוסה!

א מ ר ל ו ר ב י ע ק י ב א : י ש מ ע א ל א ח י : [ויקרא כא, ט] ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף] ב ת ו ב ת א נ י ד ו ר ש (וי"ו יתירה לרבות הנשואה)!

א מ ר ל ו : ו כ י מ פ נ י ש א ת ה ד ו ר ש ב ת ו ב ת - נ ו צ י א ז ו ל ש ר י פ ה (ונחמיר עליה ממיתה המפורשת בה, דהוי חנק)? ! א מ ש מ ע (גזירה שוה) [## אביה אביה; קשה: אם כן מדוע לא השיב רבי ישמעאל כך מיד? לפיכך נראה שרבי ישמעאל עונה על דרשת 'בת ובת' - וכן פירש רבנו חננאל: אם 'ובת' משמע להביא את הנשואה - אפילו פנויה בת כהן נמי שזינתה בשריפה] להביא את הנשואה - הביא (נמי) את הפנויה, ואם משמע להוציא את הפנויה - הוציא את הנשואה!

ו ר ב י ע ק י ב א א ה נ י ג ז י ר ה ש ו ה ל מ ע ו ט י פ נ ו י ה , ו א ה נ י ' ב ת ו ב ת ' ל ר ב ו ת א ת ה נ ש ו א ה .

ו ר ב י י ש מ ע א ל . ד פ ר י ך ל י ה א מ ש מ ע ו כ ו ' ל א י ד ע ד ע ת י ה ד ר ב י ע ק י ב א ו ה ו ה ס ב י ר א ל י ה מ ד מ ה ד ר ל י ה ב ת ו ב ת א נ י ד ו ר ש ש מ ע מ י נ ה ד ר ב י ע ק י ב א ה ד ר ב י ה מ ג ז י ר ה ש ו ה ו ה כ י ק א מ ר י ש מ ע א ל א ח י א י נ א נ י ד ו ר ש ג ז י ר ה ש ו ה ז ו ד א ת א ב ת ו ב ת ו א פ ק ה ו ה כ י ק א מ ר ל י ה א מ כ נ ל מ ע ו ט י פ נ ו י ה מ נ א ל ך :

ו ר ב י י ש מ ע א ל ס ב ר מ ד ק א מ ר ל י ה ' ב ת ו ב ת ' - ש מ ע מ י נ ה ה ד ר ב י ה מ ג ז י ר ה ש ו ה .

ו ר ב י י ש מ ע א ל - ה א י ' ב ת ו ב ת ' מ א י ד ר י ש ב י ה ?

מ י ב ע י ל י ה ל כ ד ת נ י א ב ו ה י ד ש מ ו א ל ב ר א ב י ן : ל פ י ש מ צ י נ ו ש ח ל ק ה כ ת ו ב ב ז כ ר י מ (בכהנים) ב י ן ת מ י מ י מ ל ב ע ל י מ ו מ י ן (לענין עבודה) -

י כ ו ל נ ח ל ו ק ב ב נ ו ת י ה ן (יכול אף בנות בעלי מומין) [## בנות שהן בעלות מומין של כהנים תמימים? או בנות תמימות, שהן בנות של כהנים בעלי מומין?] יצאו מכלל קדושתן, ויהיה דינם כבנות ישראל אם זנו)? תלמוד לומר: 'בת ובת';

ו ר ב י ע ק י ב א ?

מ ' ו ה מ ק ר י ב י מ ו ה י ו ק ד ש ' [ויקרא כא, ו]: קדשים יהיו לאלקיהם ולא יחללו שם אלקיהם כי את אשׁי' לחם אלקיהם הם מקריבים והיו קדש] נ פ ק א ('והיו קדש' - לרבות אף בעלי מומין לקדושה) .

ו ר ב י י ש מ ע א ל ?

א י מ ה ה י א - ה ו ה א מ י נ א ה נ י מ י ל י (דנפקי שאף בעלי מומין בקדושתן מוהיו קדש) - א י נ ה ו (הכהנים עצמן נתרבו לקדושה, שלא תאמר: הואיל ופטולין לעבודה - יהיו מותרין לשמא

למתיים), א ב ל ב נ ו ת י ה ן ל א - ק א מ ש מ ע ל ן .

ו ר ב י י ש מ ע א ל (דנפקא ליה במה מצינו ולא איצטריך גזירה שוה) -

(סנהדרין נב, א)

ה א י (ויקרא כא, ט) [ובת איש כהן כי תחל לזנות] את אביה היא מחללת [באש תשרף] מ א י ד ר י ש ב י ה ?

מ ב ע י ל י ה ל כ ד ת נ י א : ה י ה ר ב י מ א י ר א ו מ ר : מ ה ת ל מ ו ד ל ו מ ר ' א ת א ב י ה ה י א מ ח ל ל ת ' ? - ש א מ ה י ו נ ו ה ג י ן ב ו ק ו ד ש - נ ו ה ג י ן ב ו ח ו ל ; כ ב ו ד

- נ ו ה ג י ן ב ו ב ז י ו ן : א ו מ ר י ן : א ר ו ר ש ז ו י ל ד , א ר ו ר ש ז ו ג י ד ל , א ר ו ר ש י צ א ז ו מ ח ל צ י ו .

א מ ר ר ב א ש י : כ מ א ן ק ר י נ ן ' ר ש י ע א ב ר ר ש י ע א ' ו א פ י ל ו ל ר ש י ע א ב ר צ ד י ק א - כ מ א ן ? - כ ה א י ת נ א .

ז ו מ צ ו ת ה נ ס ק ל י ן :

מ א י ת נ א ד ק ת נ י ' ז ו מ צ ו ת ה נ ס ק ל י ן ' (גירסת רש"י: מאי 'זו': אהיכא קאי)?

מ ש ו מ ד ת נ א ' נ ג מ ר ה ד י ן מ ו צ י א י ן א ו ת ו ל ס ק ל ו ב י ת ה ס ק י ל ה , ה י ה ג ב ו ה ש ת י ק ו מ ו ת ' , ו א י י ד י ד ק א ב ע י ל מ י ת נ א מ צ ו ת ה נ ש ר פ י ן - ת נ א נ מ י ' ז ו מ צ ו ת ה נ ס ק ל י ן ' .

מ ש נ ה :

מ צ ו ת ה נ ש ר פ י ן : ה י ו מ ש ק ע י ן א ו ת ו ב ז ב ל ע ד א ר כ ו ב ו ת י ו (שלא יתהפך אנה ואנה ותפול הפתילה על בשרו מבחוץ), ו נ ו ת נ י ן ס ו ד ר ק ש ה ל ת ו ך ה ר כ ה (כורכין סודר קשה לתוך הרכה מפני שהרכה אינה חונקת לפתוח פיו, והקשה מחבל את גרונו ומנוולתו; לפיכך קשה מבפנים לחנוק, ורכה מבחוץ להגין), ו כ ו ר ך ע ל צ ו א ר ו : ז ה מ ו ש ך א צ ל ו ז ו ה מ ו ש ך א צ ל ו ע ד ש פ ו ת ח א ת פ י ו , ו מ ד ל י ק (מתיר) את הפתילה (בגמרא מפרש פתילה

של אבר), וזורקה לתוך פיו, ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו (לשון 'חמרמרו מעי' (איכה ב,יא): כווצת).
רבי יהודה אומר: (אין חונקין אותו בסודרין, ד) אף הוא אם (היה) מת בידם (על ידי חניקתם קודם זריקת הפתילה) - לא היו מקיימין בו מצות שריפה ('אף הוא' - לישנא בעלמא הוא, כלומר: אם יחניקוהו אף הוא ימות בידם, ואין זו שריפה), אלא פותח את פיו בצבת (טנליי"ש בלע"ז) שלא בטובתו, ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו.
אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפוחה חבילי זמורות ושרפוחה.
אמר ר' יוחנן: מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי (צדוקין היו): שאין להם גזירה שוה, אלא קרא כמשמעו).

גמרא:

מאי 'פתילה'?

אמר רב מתנה: פתילה של אבר.

מנא לן (דכי האי גוונא 'שריפה' היא דקאמר רחמנא)?

אתיא שריפה שריפה מעדת קרח (כתיב הכא (ויקרא כא,ט) באש תשרף וכתוב התם (במדבר יז, ט) אשר הקריבו השרופים): מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים (ולקמן פריך מנא לן) - אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים.

רבי אלעזר אמר: אתיא שריפה שריפה מבני אהרן (דכתיב בהו (ויקרא יו, ו) [ויאמר משה אל אהרן ולאעזר ולאיתמר בני ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמתו ועל כל העדה יקצף ואחיכם כל בית ישראל] יבכו את השריפה [אשר שרף ה']): מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים.

מאן דיליף מעדת קרח - מנא ליה (דעדת קרח הכי הווי)?

דכתיב (במדבר יז, ג) - זאת מחתות החטאים האלה בנפשותם [ועשו אתם רקעי פחים צפוי למזבח כי הקריבם לפני ה' ויקדשו והיו לאות לבני ישראל] - שנשמתן נשרפת וגוף קיים (בנפשותם - ולא בגופם).

ואידך?

ההיא שריפה ממש היא (הלכך על כרחיך לא מצי למילף גוף קיים מהתם; ולקמן פריך: ותהוי שריפה ממש, ולילף שריפת בית דין מיניה, ותהוי ממש?), ומאי 'בנפשותם'? שנתחייבו שריפה על עסקי נפשותם (על חנופת אכילה ושתייה הנכנסת בנפשותם), כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב (תהלים לה, טז) 'בחנפי לעגי מעוג חרק עלי שנימו'? - בשביל חנופה שהחניפו לקרח על עסקי לגימה (בשביל חנופת של לגימות מעוג: שהאכילם והשקם קרח לעדתו ונתחברו עמו) - חרק עליהן שר של גינהם שניו ('מעוג' לשון דבר הנאכל, כדכתיב (מ"א יז, ב) באלמנה הצרפית שאמרה לאלהיה 'חי' אלהיך אם יש לי מעוג).

ומאן דיליף מבני אהרן - מנא ליה (דגוף קיים בבני אהרן)?

דכתיב (ויקרא יב, ב) [ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם] וימותו לפני ה' - כעין מיתה.

ואידך?

ההוא שריפה ממש הואי (אף הגוף), ומאי דכתיב 'וימותו'? - דאתחיל בהו מגואי (אבל מבפנים התחילה שריפתו, ושרפה והלכה עצמות ובשר), כעין מיתה, דתניא: אבא יוסי בן דוסתאי אומר: שני חוטין של אש יצאו מבית קודש הקדשים ונחלקו לארבע ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה ושרפום.

והכתיב (ויקרא יב, ב) ותאכל אותם (דמשמע מיעוט אותם ולא דבר אחר, ואם הכל נשרף מאי קא

ממעט)?

(ומשני): אותם - ולא בגדיהם.

ונילף מפרים הנשרפים: מה להלן שריפה ממש - אף כאן שריפה

ממש!?

מסתברא מאדם הוה ליה למילף, שכן אדם חוטא נשמה (אדם מאדם חוטא מחוטא נטילת נשמה מנטילת נשמה; אבל שריפת פרים אין בהם נטילת נשמה, שכבר הן נשחטין) פיגול (דבר שאין בו פיגול מדבר שאין בו פיגול)!

אדרבה: מפרים הנשרפים הוה ליה למילף, שכן מכשיר (שריפת ב"ד - מכשיר: הכשר מצות המקום; וכן פרים הנשרפים; אבל שריפה דהני - לאו בידי אדם הוה, שיקיימו בהם מצות המקום) לדורות (דבר הנוהג לדורות מדבר הנוהג לדורות).

הנך נפישין.

(ופרכין): מאן דיליף מעדת קרח - מאי טעמא לא יליף מבני אהרן?

(משום דקסבר) ההוא שריפה ממש הואי.

וְנִילֵף מִיָּנָה (ותהוי שריפה ממש, ונילף שריפת בית דין מיניה לשריפה ממש, דהוה ליה אדם מאדם, וחוטא מחוטא, ונשמה, ופיגול) ?
 אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: אמר קרא: (ויקרא יט, יח) [לא תקם ולא תטר את בני עמך] ואהבת לרעך כמוך [אני ה'] - ברור לו מיתה יפה.
 וכי מאחר דאיכא דרב נחמן - גזירה שוה למה לי?
 אי לאו גזירה שוה - הוה אמינא שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא כלל (ובבית דין - 'שריפה' כתיב, ואי אתה רשאי לברור לו זו שאינה קרויה 'שריפה'); ואי משום ואהבת לרעך כמוך - לפיש ליה חבילי זמורות, כי היכי דלישרוף לעגל (מהר) ? - קא משמע לן (גזירה שוה דמיקריא נמי 'שריפה'; והשתא דאיהי מיקריא 'שריפה' - ברור אותה לו מדרב נחמן).

וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן (אידי דאידי בבני אהרן - תני ליה הכא לאשמועינן דבשביל שהיו מבקשים שורה ורבנות מתו), וכל ישראל אחריהן; אמר לו נדב לאביהוא: אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור?
 אמר להן הקב"ה: הנראה מי קובר את מי!
 אמר רב פפא: היינו דאמרי אינשי: נפיש גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני (הרבה גמלים זקנים שטעונים עורות גמלים יונקין שמתו; בכרי מדין ועיפה (ישעיה ט, ו) - ומתרגמין 'הוגני'; בכרה קלה (ירמיה ב, כג) היינו גמלא נערה ויונקה, שהיא קלה ועסקיה רעים מחמת שלא הורגלה לטעון משארי).

אמר רבי <אליעזר> [אלעזר]:

(סנהדרין נב, ב)
 (משום דאיירי בעדת קרח נקט לה, שהיו תלמידי חכמים, כדכתיב (במדבר טז, ב) נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם; ועל שם שפיתם אותו רשע כשנהנו ממנו - הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת למרוד בהקב"ה) למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ? בתחלה (בעודו מתנהג בכבודו שאין צריך לו - הוא יקר בעיניו) - דומה לקיתון של זהב; סיפר הימנו - דומה לקיתון של כסף; נהנה ממנו - דומה לקיתון של חרש: כיון שנשבר - שוב אין לו תקנה.

אימרתא בת טלי - בת כהן שזינתה הואי; אקפה רב חמא בר טוביה (בדורות האחרונים היה, כשאר האמוראים) חבילי זמורות ושרפה.
 אמר רב יוסף: טעה בתרתי: טעה בדרב מתנה (דאמר לעיל שריפת ב"ד פתילה של אבר היא) וטעה בדתניא (דברים יז, ט) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם [ודרשת והגידו לך את דבר המשפט] - בזמן שיש כהן יש משפט, בזמן שאין כהן אין משפט (שאין בית דין ממייתין אלא בזמן לשכת הגזית, בעוד סנהדרין נוהגת בלשכת הגזית - נוהגת אף בחו"ל, דאמרין במסכת מכות (דף זא, ע"ש)).

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק מעשה בבית כהן שזינתה וכו':
 אמר רב יוסף: בית דין של צדוקים הוה (שדורשין מקרא ככתבו).
 הכי אמר להו (רבי אלעזר לחכמים, בתמיה, דאמרין במתניתין, דמשמע שראה מעשה זה משגדל) ? והכי אהדרו ליה (לא היה בית דין בקי) ? והתניא: אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: זכורני כשהייתי תינוק ומורכב על כתיפו של אבא, והביאו בת כהן שזינתה והקיפיה חבילי זמורות ושרפיה; אמרו לו: קטן היית ואין מביאין ראיה מן הקטן (ד'אין מביאין ראיה מן הקטן' אהדרו ליה [ולא שהיה בית דין של צדוקים] ! ?)
 שני מעשים הוו.

הי אמר להו ברישא? - אילימא הא קמייתא אמר להו: ברישא אמר להו כשהוא גדול (מעשה שראה בגדלו) ולא אשגחו ביה (דאמרו ליה: לא היה בית דין של אותה וכו') - אמר להו כשהוא קטן ואשגחו ביה (והדר אמר להו מעשה שראה בקטנו) ? אלא הא אמר להו ברישא, ואמרו ליה קטן היית, ואמר להו כשהוא גדול, ואמרו ליה 'מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי'.

משנה :

מצות הנהרגין: היו מתיזין את ראשו בסייף, כדרך שהמלכות עושה.
רבי יהודה אומר: ניוול הוא לו (השתא משמע: מפני שהרגו מעומד ונופל), אלא מניחין את ראשו על הסדן (עץ עבה תקוע בארץ כמו של נפחים), וקוצץ בקופיץ.
אמרו לו: אין מיתה מנוולת מזו.

גמרא:
תניא: אמר להן רבי יהודה לחכמים: אף אני יודע שמיתה מנוולת היא, אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה (ויקרא יח, ג) [כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו] ובחקותיהם לא תלכו.
ורבנן?

כיון דכתיב בסייף באורייתא - לא מינייהו קא גמרינן; דאי לא תימא הכי - הא דתניא 'שורפין' (מסתן וכלי תשמישן) על המלכים (שמתו) ולא מדרכי האמורי (ואין בהן משום דרכי האמורי) - היכי שרפינן? והכתיב 'ובחקותיהם לא תלכו'? אלא כיון דכתיב שריפה באורייתא, דכתיב (שנאמר בצדקיהו) (ירמיהו לד, ה): [בשלוש תמות] ובמשרפות אבותיך [וכמשרפות אבותיך המלכים הראשנים אשר היו לפניך כנ' שרפו] והוי אדון יספדו לך כי דבר אני דברתי נאם ה' - לא מינייהו קא גמרינן; והכא נמי כיון דכתיב בסייף באורייתא - לא מינייהו קא גמרינן.

והא דתנן באידך פירקין: 'אלו הן הנהרגין: הרוצח ואנשי עיר הנדחת'; בשלמא עיר הנדחת - כתיב בהו (דברים יג, טז) [הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב החרם אותה ואת כל אשר בה ואת בהמתה] לפי חרב; אלא רוצח מנלן?
דתניא (שמות כא, כ) [וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו] נקם ינקם (במכה עבדו כנעני ומת תחת ידו, דהוי במיתת בית דין משום דעבד שייך במצות שהאשה נוהגת בהן); נקימה זו איני יודע מה הוא? כשהוא אומר (ויקרא כו, כה) והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית [ונאספתם אל עריכם ושלחתי דבר בתוכם ונתתם ביד אויב] - הוי אומר נקימה זו בסייף.

ואימא דבריז ליה מיברז (תוקעה בבטנו או בגרונו כמו ברזא דחביתא)?
'לפי חרב' כתיב (פיפיות של חרב: שני צדדין, מכאן ומכאן, דכתיב (תהלים קמט, ו) חרב פיפיות; אלמא תרי נינהו).

ואימא דעביד ליה גיסטרא (חולקו לאורכו לשנים)?
אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: אמר קרא (ויקרא יט, יח) [לא תקם ולא תטר את בני עמך] ואהבת לרעך כמוך [אני ה'] - ברור לו מיתה יפה.
אשכחן דקטל עבדא [שהפסוק אומר: וכי יכה איש את עבדו או את אמתו], (קטל) בר חורין מנא לן (בסייף? דלא כתיב ביה אלא מיתה סתם, וכל מיתה סתם - חנק הוא)? ולא קל וחומר הוא?: קטל עבדא בסייף - בר חורין בחנק?

הניחא למאן דאמר חנק קל, אלא למאן דאמר חנק חמור - מאי איכא למימר?

נפקא ליה מדתניא (דברים כא, ט) ואתה תבער הדם הנקי מקרבך (כי תעשה הישר בעיני ה'); הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה: מה להלן בסייף ומן הצואר (גרון) - אף כאן בסייף ומן הצואר.
אי מה להלן בקופיץ וממול עורף (מאחרי הפנים; דכתיב (דברים כא, ט) וערפו [את העגלה] לשון עורף; 'מול' = הרואה את העורף, דהיינו אחורי צואר, שרואין את העורף; ועורף הוא קטרי"ל שכןגד הפנים, דכתיב (ירמיה לב, כז) ויפנו אלי עורף ולא פנים; אלמא עורף להדי פנים) - אף כאן בקופיץ וממול עורף?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: אמר קרא (ויקרא יט, יח) [לא תקם ולא תטר את בני עמך] ואהבת לרעך כמוך [אני ה'] - ברור לו מיתה יפה.

משנה:
מצות הנחנקין: היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו, ונותן סודר קשה לתוך הרכה, וכורך על צוארו; זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאת.

גמרא:

תנו רבנן: [ויקרא כ"י: ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנאף והנאפת]
איש - פרט לקטן;
אשר ינאף את אשת איש - פרט לאשת קטן (אשמועינן דקטן אין לו קדושין);
אשת רעהו - פרט לאשת אחרים (נכרים; אשמועינן שאין קידושין לנכרי, ומהכא תיפוק לן בכל דוכתא);
מות יומת - בחנק;

אתה אומר בחנק או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה?
אמרת: כל מקום שנאמר מיתה בתורה סתם - אין אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה - דברי רבי יאשיה (ולקמן מפרש דארבע מיתות כסידרן - גמרא גמיר להו רבי יאשיה מסיני; וכיון דחנק קלה מכולם - על כרחיך נתנה לחייבי מיתות הסתומין, שהרי אין לך כח להחמיר עליהם: שמנין לך לדונם בחמורה - שמא לא נתחייב בה?);
רבי יונתן אומר: לא מפני שהיא קלה (דסבירא ליה כרבי שמעון דאמר (לעיל דף מט: חנק והרג), אלא כל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק.
רבי אומר (ורבי מפרש לה לדברי יונתן): נאמר מיתה בידי שמים (וימת גם אותו (בראשית לח:)) ונאמר מיתה (סתם) בידי אדם: מה מיתה האמורה בידי שמים: מיתה שאין בה רשע (אין בה חבורה וסימן), אף מיתה האמורה בידי אדם: מיתה שאין בה רשע.
ואימא שריפה?

מדאמר רחמנא בת כהן בשריפה, מכלל דהא - לאו בת שריפה היא (הלכך מות יומת הנואף - על כרחך חנק הוא) .

(סנהדרין נג, א)

בשלמא לרבי יונתן כדקא מפרש רבי טעמא, אלא לרבי יאשיה - ממאי דאיכא חנק בעולם (במיתת בית דין)? אימא סייף (דילמא אין מיתות בית דין אלא שלש, קלה שבהן סייף)!?
אמר רבא: ארבע מיתות (בשמן הנקוב להן) - גמרא גמירי להו (וכיון שלא פירש למי נתן חנק - על כרחיך קלה היא מכולן, והניחה לסתומין שאינו רשאי למשכה להחמיר עליה אלא להקל עליה; לפיכך לא הוצרך לפרש) .
מאי 'לא מפני שהיא קלה'?
קמיפלגי בפלוגתא דרבי שמעון [שאמר שסייף היא הקלה] ורבנן [שאמרו: חנק היא הקלה] .

אמר ליה רבי זירא לאביי: שאר הנסקלין דלא כתיב בהו סקילה (דלאו עבודה זרה ונערה המאורסה וחלול שבת ואוב וידעוני ומגדף: דהנך כתיבי בהו סקילה; וכולהו שאר הנסקלין לא כתיבא בהו סקילה בהדיא), דגמרי (לקמן בגזירה שוה) מאוב וידעוני [ויקרא כ"ז: ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעני מות ימתו באבן ירגמו אתם דמיהם בם] - במאי גמרי (איזו תיבה מופנית לגזירה שוה)? ב'מות יומתו' גמרי או ב'דמיהם בם' גמרי [כגו: (ויקרא כ"ב) ואיש אשר ישכב את כלתו מות יומתו שניהם תבל עשו דמיהם בם]?
אמר ליה: ב'דמיהם' 'דמיהם בם' גמרי, דאי ב'מות יומתו' גמרי - 'דמיהם' 'דמיהם' למה לי?

אלא מאי - ב'דמיהם' 'דמיהם' גמרי? 'מות יומתו' למה לי?
כדתניא (במדבר לה, כא) [או באיבה הכהו בידו וימת] מות יומת המכה רוצח הוא [גאל הדם ימית את הרצח בפגעו בו] - אין לי אלא במיתה הכתובה בו, מניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו? - תלמוד לומר: 'מות יומת המכה' מכל מקום.
אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: (הא דא"ר זירא לאביי 'במאי גמרי' - מאי הוה קשיא ליה לרבי זירא) ואי במות יומתו גמרי - מאי קא קשיא ליה? אילימא אשת איש קא קשיא ליה (קשיא ליה אמאי קרי ליה מיתה סתם, ובחנק?) - למיתי ולמיגמר 'מות יומת' מאוב וידעוני: מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה (תיגמר מינה גזירה שוה אוב וידעוני כי היכי דגמרינן כל הנסקלין דלא כתיב בהו אלא 'מות יומתו' סתמא, וגמרינן להו מהתם)?

מדאמר רחמנא ארוסה בסקילה - מכלל דנשואה לאו בסקילה.
ואלא מכה אביו ואמו (אמרין לקמן דמיתתו בחנק ב'אלו הן הנחנקין' (דף פד:)) קא קשיא ליה למיתי ולמיגמר מאוב וידעוני (וקשיא ליה לגמריה לסקילה מאוב וידעוני):
(ומאי קשיא ליה?) - עד דגמרי מאוב וידעוני ליגמרו מאשת איש (דהכי שפיר: דאי אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה (דכיון דאיכא למיגמר קלה ואיכא למגמר חמורה - אי אתה רשאי למשכה להחמיר) !

אמר ליה: שאר הנסקלין גופייהו קא קשיא ליה, דאי ב' מות יומת' גמרי, עד דגמרי מאוב וידעוני - ליגמרו מאשת איש (כדאמרין: דאינה רשאי למושכה להחמיר, הלכך ב'דמיהם בס' גמרי).

משנה :

אלו הן הנסקלין (דכתיב בהו סקילה - הא כתיב ביה, ודלא כתיב ביה סקילה - כתיב בהו דמיהם בס', וגמרי מאוב וידעוני): הבא על האם, ועל אשת האב, ועל הכלה, ועל הזכור, ועל הבהמה, והאשה המביאה את הבהמה (עליה), והמגדף, והעובד עבודת כוכבים, והנותן מזרעו למולך (קסבר האי תנא מולך - לאו עבודה זרה הוא, מדתנן 'עבודה זרה' ותנא 'מולך', אלא חק העבודה זרה בעלמא הוא, ורחמנא חייב עליה סקילה; והכי אמרינן בגמרא), ובעל אוב וידעוני (במתניתין לקמן (דף סה.) מפרש להו), והמחלל את השבת, והמקלל אביו ואמו (החמיר מבמכה משום דאיכא תרתי: קלון אביו ואמו, ומוציא שם שמים לבטלה), והבא על נערה המאורסה, והמסיית (את היחידים), והמדיח (עיר הנדחת; לקמן ב'אלו הן הנחנקין' (דף פט:) מפרש לה מנא לן דבסקילה), והמכשף (בגמרא (דף טז.) יליף לה מנא לן דבסקילה), ובן סורר ומורה.

הבא על האם [שהיתה נשואה לאביו ובעת שבאה לא היתה נשואה לו] (בשוגג) חייב עליה (שתי חטאות, דבכולהו עריות כתיב בהו כרת, וכתיב בהו חלוק חטאות, ואפילו בגוף אחד כדאמרין בפרק בתרא דמסכת מכות (דף יד.) לחייבו על אחותו שתיים: שהיא אחותו מאביו ואחותו מאמו; והכא נמי כתיב בהו חלוק לרבנן, כדמפרש בגמרא): משום אם ומשום אשת אב (אם נתקדשה לאביו, שלא ילדתו בזנות; או נתקדשה לו אחרי כן). רבי יהודה אומר: אינו חייב אלא משום האם בלבד (וטעמא מפרש בגמרא). הבא על אשת אב חייב משום אשת אב ומשום אשת איש, בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו (אחיוב דאשת אב קאי: דמרבא ליה קרא אף לאחר מיתתו, כדמפרש בגמרא; אבל שם 'אשת איש' לאחר מיתתו לא קאמר), בין מן האירוסין בין מן הנישואין. הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש, בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו, בין מן האירוסין בין מן הנישואין (מן האירוסין: דכיון דקדשה - 'אשתו' היא, דכתיב (דברים כד.) 'כי יקח איש אשה': משעת לקיחה נקראת אשתו; והך 'קידשה' - קידושין היא, דגמרינן 'קידשה' 'קידשה' משדה עפרון).

גמרא :

תניא: 'רבי יהודה אומר: אם לא היתה אמו ראוייה לאביו - אינו חייב אלא משום האם בלבד' (האי תנא פליג אתנא דידן, דלא מפליג לדרבי יהודה בין ראוייה לשאינה ראוייה, והאי תנא אית ליה דהיינו טעמא דרבי יהודה: דלא היה לו לאביו אישות בה, הלכך לא קרינא ביה 'אשת אב'). מאי 'אינה ראוייה לו'? אילימא חייבי כריתות (שאסורין עליו באיסור כרת, דקיימא לן בקדושין בפרק שלישי (דף טז.) דלא תפסי בהו קדושין) וחייבי מיתות בית דין - מכלל דרבנן סברי: אף על גב דאינה ראוייה לו (בתמיה) ? הא לית ליה קידושין בגווה?! אלא חייבי לאוין (כגון ממזרת ונתינה או אלמנה לכהן גדול, דקיימא לן (שם דף סח.) דתפסי בהו קדושי, מ'האחת אהובה והאחת שנאוה'), ורבי יהודה סבר לה כרבי עקיבא דאמר 'אין קידושין תופסין בחייבי לאוין' (וטעמא דרבי עקיבא - התם מפרש: מ'לא יקח איש את אשת אביו' וסבר דבאנוסת אביו הכתוב מדבר, דלאו ד'לא יגלה כנף אביו' - כנף שראה אביו הוא דאיכא, וקאמר רחמנא ד'לא יקח': אין לו לקוחין בה).

מתיב רב אשעיא: [משניות יבמות פ"ב מ"ג-מ"ד] 'איסור מצוה ואיסור קדושה (יבמה שנפלה לפני יבם והיא אסורה עליו משום מצוה או משום קדושה) - חולצות ולא מתייבמות' (חולצת ואינה יוצאה בלא כלום: אף על גב דגבי חייבי כריתות קיימא לן בפרק קמא דיבמות (דף ג:) מגזרה שוה ד'עליה' דיוצאה הימנו בלא כלום: בלא חליצה - התם הוא, דאסורה ליה איסור חמור, דלא תפסי ביה קדושי; אבל 'איסור מצוה' או קדושה דבנות קדושין ניהו, מרבינן התם (דף כ.) מ'יבמות' 'יבמות': יש לך אחרת שעולה השערה לחלוק ואינה עולה ליבום, ואיזו? זו חייבי לאוין; ולא מתייבמת: דהא אסירא ליה! וכי תימא 'תיתי עשה ותדחה לא תעשה' - גזירה ביאה ראשונה שמקיים בה 'יבמה יבא עליה' (דברים כה.) אטו ביאה שניה שאין בה מצות עשה);

(סנהדרין נג, ב)

[שם מ"ד] 'איסור מצוה שניות מדברי סופרים' (תנא גופיה קתני לה במשנה הכי) - ואמאי קרו להו 'איסור מצוה'? - שמצוה לשמוע דברי חכמים (פירוש אמוראים ניהו); 'איסור קדושה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט' ואמאי קרו להו

'איסור קדושה' ? - דכתיב (ויקרא כא,ו) קדושים יהיו לאלהיהם [ולא יחללו שם אלהיהם כי את אשׁי ה' לחם אלהיהם הם מקריבם והיו קדש]; ותניא עלה: 'רבי יהודה מחליף (שהיה שונה ומפרש 'איסור מצוה' = אלמנה לכהן גדול, דכתיב בסוף ספר ויקרא כשהשלים כל מצות כהונה אלה המצות [אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני] (ויקרא כז,לד); 'איסור קדושה' = שניות מדברי סופרים, כגון אִם אמו ואם אביו, ואמאי קרי ליה 'איסור קדושה' שאמרו ליה חכמים 'קדש עצמך במותר לך': להתרחק אף מזו המותר, כדי שלא תכשל באיסורא); 'חלופי הוא דמחליף, הא חליצה בעיא; ואי סלקא דעתך רבי יהודה כרבי עקיבא סבירא ליה - מכדי חייבי לאוין (דקתני 'אלמנה') לרבי עקיבא כחייבי כריתות דמי (משוי להו דלא תפסי בהו קדושין), וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו (וכן חייבי לאוין לרבי עקיבא: מה חייבי כריתות אינן בתורת קדושין ואין בהן חליצה ויבום - אף אלו: הואיל ואינן בתורת קדושין - אין בהן חליצה ויבום) !

לדבריו דתנא קמא (דמחייב אלמנה בחליצה) קאמר (קאמר רבי יהודה: לדברך דמחייבת ליה בחליצה - אין לך לקרותה 'איסור קדושה' אלא 'איסור מצוה'), וליה לא סבירא ליה. כי אתא רבי יצחק, תני כדתנן (אייתי מתניתא בידיה דתני בה): רבי יהודה אומר: אינו חייב אלא משום האם בלבד (אף בראויה לאביו קאמר דאינו חייב אלא משום אם בלבד, וכדתנן במתניתין).

וטעמא מאי ?

אמר אביי: דאמר קרא (ויקרא יח,ז) [ערו את אביך וערו את אמהך לא תגלה] אמך היא [לא תגלה ערותה] - (למה לי 'אמך היא' אלא לומר לך) משום אמו אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום אשת אב (שאם יש בה שני שמות: אם ואשת אב - אינך חייב אלא משום אמו). אלא מעתה (דדרשת אמך היא למעוטי): (ויקרא יח,ח) ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא (דכתיב גבי אשת אב) - (תדרשיה נמי למעוטי שם אִם מינה, ונימא דהכי קאמר הך ערות אשת אב דרישא דקרא: (אם יש עוד עליה שם אחר, כגון שהיא אמך) משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אמו (לא תתחייב אלא משום אשת אב) ? אלא: אמו שהיא אשת אביו ? קאי הכא וממעט לה, קאי הכא וממעט לה? השתא: אמו שאינה אשת אביו מיחייב, אשת אביו שאינה אמו מיחייב, אמו שהיא אשת אביו לא מיחייב כלל (אלא אמו שהיא אשת אביו בתמיה, כלומר: לדברך קאי הכא ומעוט לה מאיסור אב, קאי הכא וממעט לה מאיסור אשת אב) ? אם כן על כרחיך לגמרי מיעטה, דקראי אהדדי - לא נימא דסתרי!

[הב"ח תיבות אלה נמחקות:] ותמיהה לי: אמאי לא אקשי ליה לרבי יהודה גופיה, דהא משום אִם מודה ליה דחייב, ואי איכא למדרשיה להאי 'היא' למיעוטא - הכי דרשינן, ובכי האי גוונא מתרצי, דהכי קאמר: אי אמך לבד היא - לא תגלה ערותה, אבל אם יש שם אחר עליה - אינך מוזהר עליה? והיא דערו את אביך הכי נמי מדרש 'ערו את אביך לא תגלה' אם 'ערו את אביך' לבד היא, אבל אם יש שם אחר עליה - אינך מוזהר עליה? והשתא יש לומר: אמו שאינה אשת אביו ואשת אביו שאינה אמו - חייב, אשת אביו שהיא אמו לא ליחייב? ולי נראה ד'השתא אמו שאינה אשת אביו וכו' - לישנא יתירא הוא, והכי גרסינן: 'קאי הכא וממעט לה, קאי הכא וממעט לה' ותו לא מידי, והכי קא קשיא ליה: אם כן - קשו קראי אהדדי: הא מיחייב ליה באמו וממעט ליה מאשת אב, והאי ממעט ליה מאמו ומחייב באשת אב? ! ותו (אי איכא למדרשיה להאי 'היא' למיעוטא כי האי גוונא): לרבנן נמי, הכתיב 'אמך היא' (רבנן מאי עבדי ליה? אלא על כרחיך לא משמע מהיא מיעוטא למימד דאיסור זה לבדו עליה ולא אחר, וכי משמע 'היא' מיעוטא - הכי משמע: אמך היא ואין אחרת אמך; והאי 'היא', דלא מצית למדרשה הכי - על כרחיך לאו למיעוטא (אתא) ! ?

(מן 'אלא מעתה' עד 'לכדרב שישא בריה דרב אידי' - חדא אתקפתא היא) אלא (לדרשה אחרינא אתא): ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי (בשלהי שמעתי: לעונש דאמו שאינה אשת אביו, דלא כתיב בס' דמיהם בס': דבאשת אביו כתיב 'דמיהם בס', ומשמע: בין אשת אביו שאינה אמו, בין שהיא אמו, אבל אמו שאינה אשת אביו - אזהרה כתיב בה: (ויקרא יח,ז) [וערו את אביך לא תגלה, ומשמע: אף על פי שאינה אשת אביו! אבל עונש - לא כתיב בה, ויליף לה מ'אמך היא': בהוייתה תהא: כל צדיה שוין, דכי היכי דאמך שהיא אשת אביו ענש בה - כך אמך שאינה אשת אביו ענש בה, והכי נמי לרבי יהודה להכי מבעי ליה, וכן היא: ד'ערו את אביך' - לדרשה אחרינא: לחייב עליה אפילו לאחר מיתת אביו, כלומר: בהוייתה תהא לעולם, כדלקמן בשמעתין, ולא למעוטי מאיסורא אתי).

לרבי יהודה נמי ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי ! ? (מן 'אלא מעתה' עד 'לכדרב שישא בריה דרב אידי' - חדא אתקפתא היא.)

אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא: אמר קרא: 'ויקרא יח,ז: ערו את אביך וערו את אמהך לא תגלה' ערותה: משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות.

אלא מעתה, (ויקרא יח,טו) ערוה כלתך לא תגלה אשת בנך לא תגלה ערותה - הכי נמי משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות? והתנן: 'הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש, בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו' ולא פליג רבי יהודה! ? אלא כיון דחד גופא הוא, אף על גב דתרי איסורי נינהו כתיב 'ערוה' - הכא נמי: כיון דחד גופא הוא, אף על גב דתרי איסורי נינהו כתיב 'ערוה' [אבל אין מכאן ללמוד שאין חיוב משום שני איסורים].

אלא אמר רבא: קסבר רבי יהודה: 'ערות אביך' [וביקרא יח, י: ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא לא תגלה ערותה] זו אשת אביך (לעולם מקרא קמא דהיא ב'ערות אמך' - מיעוטא משמע, כדהוה דרשינן מעיקרא; ומיהו 'היא' דערות אביך, דקשיא לך דממעט ליה נמי מאיסור אָם - לאו פירכא היא, דהא רישא דקרא דערות אביך - שם אשת אב הוא דאזכר, ולא משום אסור אָם), ומייתי לה בגזירה שוה (כדלקמן): נאמר כאן 'ערות אביך ... לא תגלה' ונאמר להלן [ויקרא כ, יא:] 'ערות אבי גלה': מה להלן באישות הכתוב מדבר - אף כאן באישות הכתוב מדבר), ומשמע (לן איסורא): כיין אשת אביו שהיא אמו, כיין אשת אביו שאינה אמו (דחייב עליה משום איסור אשת אב; הלכך: כי הדר כתיב בסיפא דאיך קרא 'ערות אביך היא' - לאו למדרש מיניה 'משום אב ולא משום אָם': דהא רישא דקרא 'ערות אביך' נמי משום אשת אב הוא דחייביה, בין אינה אמו בין היא אמו); אמו שאינה אשת אביו מניין? - תלמוד לומר: תלמוד לומר: ערות אמך לא תגלה; [וסוף הפסוק:]: 'אמך היא' [נדרשת לשיטת רבי יהודה לומר]: משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו (-הלכך: לרבי יהודה 'ערות אביך היא' למעוטי משום אשת איש מוקים לה לקמן: דלא תימא שם אשת איש לא נפיק מכלל אשת אב, דרישא דקרא דהא אביו - נמי עמיתו הוא, וקרי נמי ביה 'ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך וגו' (שם); וערות אשת אביך היא [הב"ח מוחק] דרישא - מוקי לאזהרת אשת אב לאחר מיתה, אבל 'היא' דגבי 'אמך' - לרבי יהודה למעוטי מאיסור אשת אב אתא, דהא נפקא ליה מרישא דקרא דלחייב עליה משום אשת אב כשהיא אמו ואשת אביו: דקסבר רבי יהודה 'ערות אביך' דרישא דקרא - זו אשת אביך, ולא אביך במשכב זכור ממש, דיליף לה בגזירה שוה, כדלקמן, ומשמע: אף כשהיא אמו חייב עליה באיסור אשת אב, ו'ערות אמך' - להביא אמו אנוסה, והדר כתיב 'אמך היא' לאפוקי ממשמעותיה דרישא, ולמימרא: דמשום אמו אתה מחייבו וכו'). (ולדרב שישא בריה דרב אידי - לא מיבעי ליה לרבי יהודה: דכיון דאית ליה האי גזירה שוה דלקמן - מיניה נפקא ליה נמי עונש לאמו שאינה אשת אביו; דלרבנן דלית להו גזירה שוה נפקא להו מהאי קרא דאמך היא הא דרב שישא בריה דרב אידי; ולמעוטי באיסור אשת אב - לא משתמע להו לרבנן, משום דקא טברי: האי ערות אביך דרישא דקרא - במשכב זכור ממש קאמר, כדלקמן, ולא באיסור אשת אב איירי מידי; הלכך לא אתא סיפא למעוטי מידי, דלא דמי ליה).

שיטת רבא במדרשי הפסוקי - זאב בן ישר	
ויקרא יח, י: ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא לא תגלה ערותה	
ויקרא יח, יח: ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא	
ויקרא כ, יא: ואיש אשר ישכב את אשת אביו ערות אביו גלה מות יומתו שניהם דמיהם במ	
רבי יהודה	רבנן
ויקרא יח, י: ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא לא תגלה ערותה	
ערות אביך - זו אשת אביך [גזירה שוה מאשת אביו ערות אביו גלה] - אשת האב, אמו ושאיננה אמו	ערות אביך: גוף האב, לחייבו גם על משכב זכור
וערות אמך - זו אמו שאיננה אשת אביו בפסוק זה הוקשו באזהרה אמו לאשת האב	וערות אמך - האם, כיין אשת האב וכיין איננה אשת האב
אמך היא - אמו שהיא אשת אביו אינו חייב עליה משום אשת אביו	אמך היא - עשה הכתוב את אמו שאיננה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו
ויקרא יח, יח: ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא	
ערות אשת אביך לא תגלה - אזהרה לאשת אב לאחר מיתת האב	ערות אשת אביך - אשת האב מכל מקום
ערות אביך היא - משום אשת אב ולא משום אשת איש [בין בחיי אביו בין לאחר מותו] - חיוב אחד בלבד	ערות אביך היא - אזהרה לאשת האב לאחר מיתת האב
ויקרא כ, יא: ואיש אשר ישכב את אשת אביו ערות אביו גלה מות יומתו שניהם דמיהם במ	
ואיש אשר ישכב את אשת אביו - מכל מקום, כיין שהיא אמו וכיין שאיננה אמו	
ערות אביו גלה - מיותר, לגזירה שוה: לרבות אמו שאיננה אשת אביו	ערות אביו גלה - עונש לבא על אשת אביו לאחר מותו
מות יומתו שניהם דמיהם במ - בסקילה, בגזירה שוה מאוב וידעוני	

(סנהדרין נד, א)

תניא כוותיה דרבא (בתורת כהנים דסתם ספרא - רבי יהודה דערות אביך לרבי יהודה זו אשת אביך, ואית ליה גזירה שוה למילף מיניה עונש לאמו שאינה אשת אביו, ואייתר ליה אמך היא להאי דרשה) [ויקרא כ,יא: ואיש אשר ישכב את אשת אביו - ערות אביו גלה, מות יומתו שניהם דמיהם בס] : 'איש' - פרט לקטן ;

'אשר ישכב את אשת אביו' - משמע בין אשת אביו שהיא אמו, ובין אשת אביו שלא אמו ; אמו שאינה אשת אביו מניין ? תלמוד לומר : 'ערות אביו גלה' (ומשמעות לא משמע אנוסה, דהאי לאו 'ערות אביך' היא) : (אלא) מופנה (הוא) : להקיש ולדון ממנו גזירה שוה (כדדריש בסופה [של ברייתא זו], ומההיא תיפוק לן עונש לאמו אנוסה, כדמפרש בסופה) ;

'מות יומתו' - בסקילה.

אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה ? נאמר כאן (ויקרא כ,יא) 'ואיש אשר ישכב את אשת אביו ערות אביו גלה מות יומתו שניהם' דמיהם בס' ונאמר באוב וידעוני (ויקרא כ,כז) 'ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו באבן ירגמו אתם' דמיהם בס' : מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה.

עונש שמענו, אזהרה מניין ?

תלמוד לומר : (ויקרא יח,ז) ערות אביך [וערות אמך] לא תגלה [אמך היא לא תגלה ערותה] ; 'ערות אביך' זו אשת אביך.

אתה אומר אשת אביך - או אינו אלא ערות אביך ממש ? נאמר כאן 'ערות אביך לא תגלה' ונאמר להלן (ויקרא כ,יא) 'ואיש אשר ישכב את אשת אביו' ערות אביו גלה [מות יומתו שניהם דמיהם בס] - מה להלן באישות הכתוב מדבר אף כאן באישות הכתוב מדבר (דהא רישא דקרא : 'איש אשר ישכב את אשת אביו' כתיב), ומשמע : בין אשת אביו שהיא אמו, בין אשת אביו שאינה אמו (וחייב עליה משום אשת אב, עד דאתא 'אמך היא' דסופה [של ויקרא יח,ז], ומיעטה ואוקמה לרישא דקרא על כרחיך באשת אביו שאינה אמו) ; אמו שאינה אשת אביו מניין ?

תלמוד לומר (ויקרא יח,ז) [ערות אביך ו]ערות אמך לא תגלה [אמך היא לא תגלה ערותה]. אין לי אלא באזהרה שעשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו, עונש מניין (היינו הך דאתחיל בה לעיל ושבקה) ? נאמר כאן [באזהרה] (ויקרא יח,ז) 'ערות אביך לא תגלה' ונאמר להלן [בעונש] (ויקרא כ,יא) 'ערות אביו גלה' : מה באזהרה עשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו - אף בעונש עשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו ; 'אמך היא' (ארישא דקרא מהדר, לאפוקי ממשמעוניה, והיכא דאשת אביו הויא אמו -) : משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב (אינו חייב עליה משום אשת אב אלא משום אם).

ורבנן ?

ערות אביך - ממש (אבל אשת אב לא רמיזא הכא; הלכך לא אתיא 'אמך היא' למעוטי, ולדרשה אחרינא אתא כדלקמן).

האי - מ'ואת זכר' [לא תשכב משכבי אשה תועבה היא] (ויקרא יח,כב) נפקא ! ? לחייב עליו שתיים, וכדרב יהודה, דאמר רב יהודה : נכרי (מפרש ליה רבא דבישראל קאמר, והא דנקט 'עובד כוכבים' - לישנא מעליא) הבא על אביו חייב שתיים (מ'ואת זכר' ו'ערות אביך'), הבא על אחי אביו חייב שתיים (מ'ואת זכר' ו'ערות אחי אביך לא תגלה', דמשמע ליה ממש).

אמר רבא : מסתברא מילתא דרב יהודה בישראל, בשוגג, ובקרובן (דכיון דאיכא שני לאוין - חלוק חטאות ביניהם אף על גב דכרת אחת היא, דנפקא לן במסכת מכות ב'אלו הן הלוקין' (דף יד:) ברישיה, דדרשינן 'אחותו' יתירא לחלק כרת למפטס וסך, דכתיב ביה שני לאוין וכרת אחת, והוא הדין לכל שני לאוין וכרת אחת), והאי דקאמר 'נכרי' - לישנא מעליא הוא ; דאי סלקא דעתך נכרי ממש - דינו מאי ניהו ? קטלא (ואפילו שוגג, דקאמר לקמן בהאי פירקא (דף נז:) 'אזהרה שלהם זו היא מיתתם') ! בתרי קטלי קטלת ליה ? תניא נמי הכי : 'הבא על אביו חייב שתיים הבא על אחי אביו חייב שתיים'.

איכא דאמרי דלא כרבי יהודה [דאמר : אינו חייב אלא משום האם בלבד] (דהא לא משמע 'ערות אביך' ממש, דאתיא גזירה שוה ואפיקותיה ממשמעוניה), ואיכא דאמרי אפילו תימא רבי יהודה, ומייתי לה בקל וחומר מאחי אביו (דההוא ודאי משמע ליה ממש, דכתיב בגופיה 'אל אשתו לא תקרב') : ומה אחי אביו, דקורבה דאביו הוא - חייב שתיים, אביו לא כל שכן !

וקמיפלגי בפלוגתא דאביי ורבא (ב'עונשין מן הדין, ב'אלו הן הנשרפין') : מר סבר עונשין מן הדין ומר סבר אין עונשין מן הדין.

ורבנן - אזהרה לאשת אביו מנא להו?
נפקא להו מ'ערות אשת אביך לא תגלה' [ערות אביך היא] (ויקרא יח, ח)
ורבי יהודה?

ההוא מיבעי ליה לאזהרה לאשת אביו לאחר מיתה.
ורבנן?

ההוא - מסיפא דקרא נפקא: 'ערות אביך היא'.
ורבי יהודה?

ההוא מיבעי ליה משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום
אשת איש (דכיון דמחייב עליה רישא דקרא משום 'אשת אב' - משמע נמי אשת איש, ואתא היא ואפקיה)
והאנן תנן 'הבא על אשת אב חייב עליה משום אשת אב ומשום אשת
איש בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו' ולא פליג רבי יהודה?
אמר אביי: פליג בברייתא.

ורבנן - עונש דאשת אביו לאחר מיתה מנא להו? (אבל אזהרה כתוב בה
כדדרשין מדרשה למר ולמר.) בשלמא רבי יהודה (דיליף עונש מאזהרה) - מייתי לה
(נמי) בגזירה שוה; אלא רבנן מנא להו?
אמרי לך: ההוא 'ויקרא כ, יא: ואיש אשר ישכב את אשת אביו' [ערות אביו גלה] מות יומתו שניהם
דמיהם בס' (גבי עונש כתיב), דמפיק לה רבי יהודה לגזירה שוה - מפקי
ליה אינהו לעונש דאשת אביו לאחר מיתה.
ורבנן - עונש לאמו שאינה אשת אביו מנא להו (עונש באמו לא כתיב, אלא
באשת אב הוא דכתיב)?

אמר רב שישא בריה דרב אידי: אמר קרא: (ויקרא יח, ז) (ערות אביך וערות אמך לא
תגלה) אמך היא [לא תגלה ערותה] - עשאה הכתוב לאמו שאינה אשת אביו
כאמו שהיא אשת אביו ('אמך היא': בהוויתה היא: כל צדדין שוין בה, בין שהיא אשת אב בין
שאינה אשת אביו).

הבא על כלתו כו' [חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש, בין בחיי בנו
בין לאחר מיתת בנו, בין מן האירוסין בין מן הנישואין]:
ולחייב נמי משום אשת בנו (דהא שני לאוין ושני שמות הן: 'ערות כלתך לא תגלה אשת בנך
היא לא תגלה ערותה' (ויקרא יח, טו))?
אמר אביי: פתח הכתוב בכלתו וסיים באשת בנו (דכתיב 'אשת בנך היא' ומשמע:
היא האמורה ברישא דקרא, והאי דהדר וכתביה - לחייב עליה אף לאחר מיתה) לומר לך: זו היא
כלתו זו היא אשת בנו.

משנה:
הבא על הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה - בסקילה.
אם אדם חטא בהמה מה חטאה?
אלא לפי שבאה לאדם תקלה (מכשול עון) על ידה, לפיכך אמר הכתוב
תסקל;
דבר אחר: שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו "זו היא שנסקל
פלוני על ידה".

גמרא:
זכר מנא לן?
דתנו רבנן: (ויקרא כ, ג) [ואיש אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם מת יומתו דמיהם
בס']

'איש' - פרט לקטן
'אשר ישכב את זכר' - (מדלא כתיב 'איש' - לא חלק בנשכבים) בין גדול בין קטן
(להתחייב השוכב עליה; ואשמעינן דלא בעינן תרווייהו בני עונשין; ומינה נמי ילפינן דאי הוה נשכב גדול
ושוכב קטן, כגון בן תשע שנים ויום אחד, דביאתו ביאה ולא (בני) עונשין הוא - ומחייב נשכב)
'משכבי אשה' - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (שוין זה לזה לחייב בכל
ערייות: כדרכה ושלל כדרכה)
אמר רבי ישמעאל: הרי זה בא ללמד (על זכר שחייב אפילו שלא כדרכה) ונמצא
למד (למשכב זכור לא איצטריך קרא, דפשיטא לן דכל משכב זכר שלא כדרכו הוא, אלא האי 'משכבי' -
לאשמעינן אתא: דהבא על אשה בין כדרכה בין שלא כדרכה - חייב).

'מות יומתו' - בסקילה;
אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה?

נאמר כאן 'דמיהם במ' ונאמר באוב וידעוני (ויקרא כז) 'ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו באבן ירגמו אתם' דמיהם במ': מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה.

(סנהדרין נד, ב)

עונש שמענו, אזהרה מניין?

תלמוד לומר: (ויקרא יח, כב) ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא;

למדנו אזהרה לשוכב, אזהרה לנשכב מניין?

תלמוד לומר: (דברים כג, יח) [לא תהיה קדשה מבנות ישראל ו]לא יהיה קדש מבני ישראל, ואומר (מלכים א' יד, כד) וגם קדש היה בארץ עשו ככל התועבות הגוים אשר הוריש ה' מפני בני ישראל] (מה קדש האמור כאן יש בו תועבה - אף בלא יהיה קדש יש בו תועבה, והדר גמרינן תועבה האמור ב'לא יהיה קדש' מתועבה האמור במשכב זכור, דכתיב 'אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם דמיהם במ' מה תועבה האמור שם - אף נשכב במשמע) ('וגם קדש היה בארץ' לשון זנות, דכתיב 'תועבות הגוים' ומשכב זכור - תועבה היא) - דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר: אינו צריך! הרי הוא אומר 'ואת זכר לא תשכב משכבי אשה' - קרי ביה (נמי) 'לא תשכב' [בכריתות ג, א; 'לא תשכיב'] .

בהמה - מנא לן?

דתנו רבנן [ספרא פרשת קדושים פרשה י]: [ויקרא כט: ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרגו];

'איש' - פרט לקטן

'אשר יתן שכבתו בבהמה' - בין גדולה בין קטנה

'מות יומת' - בסקילה

אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה?

נאמר כאן 'תהרגו' ונאמר להלן (במסית) (דברים יג, י) כי הרג תהרגו [ידך תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה] (פסוק יא) וסקלתו באבנים [ומת כי בקש להדיחך מעל ה' אלקיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים] - מה להלן בסקילה - אף כאן בסקילה.

למדנו עונש לשוכב, עונש לנשכב (זכר שנרבע לבהמה) מנא לן?

תלמוד לומר: (שמות כב, יח) כל שוכב עם בהמה מות יומת; אם אינו ענין לשוכב - תניהו ענין לנשכב.

למדנו עונש בין לשוכב בין לנשכב, אזהרה מניין (בשוכב בהדיא כתיב):

'ובכל בהמה לא תתן שכבתך', אבל נשכב בזכר לא כתיב?

תלמוד לומר: (ויקרא יח, כג) ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה [ואשה לא תעמד לפני

בהמה לרבעה תבל הוא];

למדנו אזהרה לשוכב, לנשכב מניין?

תלמוד לומר: (דברים כג, יח) [לא תהיה קדשה מבנות ישראל ו]לא יהיה קדש מבני ישראל, ואומר (מלכים א' יד, כד) וגם קדש היה בארץ [עשו ככל התועבות הגוים אשר הוריש ה' מפני בני ישראל] ('תועבות הגוים' - האי נמי מתועבותיהם הוא, דכתיב בפרשת עריות [ויקרא יח, כז] כי את כל התועבות האלה עשו אנשי הארץ) - דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר: אינו צריך! הרי הוא אומר 'לא תתן שכבתך' - לא תתן שכיבתך. ## האם רבי עקיבא סובר יש אם למסורת?]

[עד כאן הספרא; וכאן מתחילה הגמרא לדון בברייתא ובמסקניתיה:]

הבא על הזכור והביא עליו (בהעלם אחת) זכר ('והביא זכר עליו' גרסין ולא גרסין 'זכור': דלא מקרי 'זכור' אלא נקב המשכב): אמר רבי אבהו: לדברי רבי ישמעאל חייב שתיים: חדא מ'לא תשכב' [ויקרא יח, כב: ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה הוא] וחדא מ'לא יהיה קדש' (דשני לאוין הם, דמתרי קראי אתו; לפיכך חלוק חטאות ביניהם); לדברי רבי עקיבא אינו חייב אלא אחת: 'לא תשכב' 'לא תשכב' חדא היא (דכיון דמחד קרא נפקי - אין חלוק חטאות ביניהם).

הבא על הבהמה והביא בהמה עליו: אמר רבי אבהו: לדברי רבי

ישמעאל חייב שתיים: חדא מ'לא תתן שכבתך' וחדא מ'לא יהיה קדש';

לדברי רבי עקיבא אינו חייב אלא אחת: 'שכבתך' ו'שכיבתך' - חדא היא.

אביי אמר: אפילו לדברי רבי ישמעאל נמי אינו חייב אלא אחת: דכי כתיב 'לא יהיה קדש' - בגברי כתיב (בזנות דגברי כתיב; אבל לבהמה אין זנות, כדילפינן ביבמות (דף נט:)) מ'אתנן זונה ומחיר כלב' ולא שייך בה לשון קדשות; והאי דתנייה תנא לעיל 'לא יהיה קדש' - לרווחא דמילתא, אבל עיקר אזהרה לאו מהתם).

[## אביי מקל בחשיבות לשון הספרא?]

אלא לרבי ישמעאל: אזהרה לנשכב מנא ליה? - נפקא ליה מ'כל שוכב עם בהמה מות יומת' (שמות כב, יח): אם אינו ענין לשוכב - תניהו ענין

לנשכב; ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב: מה שוכב ענש והזהיר - אף נשכב ענש והזהיר (דאפיקתיה לעונש לנשכב בלשון שוכב לילפיה משוכב לאזהרה, הלכך אזהרה לשוכב ונשכב מלאו ד'לא תתן שכבתך' הוא: חד במשמעותיה, וחד מדאיתקש לחבריה; וכיון דחד לאו לתרויהו - אין חלוק חטאות ביניהם) .

הנרבע לזכר והנרבע לבהמה: אמר רבי אבהו: לדברי רבי עקיבא חייב שתיים: חדא מ'לא תשכב' וחדא מ'לא תתן שכבתך'; לדברי רבי ישמעאל אינו חייב אלא אחת: אידי ואידי 'לא יהיה קדש' הוא. אביי אמר: אפילו לדברי רבי ישמעאל נמי חייב שתיים (דכי כתיב 'לא יהיה קדש' - בגברי הוא דכתיב, כדאמרן לעיל, ונרבע לבהמה - לאו מיניה יליף, אלא), דכתיב 'כל שוכב עם בהמה מות יומת': אם אינו ענין לשוכב - תניהו ענין לנשכב; ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב (ואיכא לאו ד'לא תתן שכבתך'): מה שוכב ענש והזהיר - אף נשכב ענש והזהיר; אבל הבא על הזכור והביא זכר עליו, הבא על הבהמה והביא בהמה עליו - בין לרבי אבהו בין לאביי: לרבי ישמעאל חייב שלש, לרבי עקיבא חייב שתיים (לרבי אבהו בא על הזכור מ'לא תשכב', הביא זכר עליו מ'לא יהיה קדש' בא על הבהמה מ'לא תתן שכבתך' אבל משום נרבע לבהמה - לא מחייב בהדיא; הביא זכר עליו דמחד קרא נפקי; ולאביי: בא על הזכור והביא עליו - תרי ניהו: 'ואת זכר לא תשכב' ו'לא יהיה קדש'; בא על הבהמה והביא עליו - מ'לא תתן שכבתך'; אבל משום נרבע לבהמה - לא מחייב, דכיון דחזינן נרבע מהאי קרא 'וכל שוכב עם בהמה': מדאפקיה רחמנא בלשון שוכב - לא מחייב אלא אחת, כיון שאינן חלוקין בלאוין) .

תנו רבנן: זכור לא עשו בו קטן כגדול (בנשכב מיירי, והכי קאמר ליחייב שוכבו, כדאמרין לעיל 'אשר ישכב את זכר- בין גדול בין קטן'; ואשמעינן הכא דלאו בכל קטנים קאמר, אלא דלא בעינן בני עונשין ליחייב שוכבו, אבל גדול קצת בעינן; ולקמן פריך: מאי היא); בהמה עשו בה קטנה כגדולה (לחייב את הרובעה) .

מאי 'לא עשו בו קטן כגדול' (איזהו קטן פטור שוכבו, ואיזהו דקרי ליה 'גדול' לחייב שוכבו? דהא פשיטא לן דלאו גדול ממש ובר עונשין בעי, דהא 'את זכר' כתיב: בין גדול בין קטן)? אמר רב: לא עשו ביאת פחות מבן תשע שנים כבן תשע שנים (אם בא על פחות מבן תשע - פטור; ולקמן מפרש טעמא) ;

ושמואל אמר: לא עשו ביאת פחות מבן שלש שנים כבן שלש שנים. במאי קמיפלגי?

רב סבר: כל דאיתיה בשוכב איתיה בנשכב, וכל דליתיה בשוכב ליתיה בנשכב (רב סבר: הואיל ואזהרת נשכב - משוכב אתא, כדרי עקיבא, כל דליתיה בשוכב - ליתיה בנשכב; ושוכב פחות מבן תשע הבא על הזכור גדול ובר עונשין - אינו מחייבו מיתה, דהא לאו 'ביאה' היא, כדאמרין במסכת נדה (דף מה), ולקמן מייתי לה בשמעתין: בן ט' שנים ויום אחד הבא על 'במתו וכו' הלכך נשכב פחות מבן ט' נמי אינו מחייב את שוכבו) ;

ושמואל סבר: [ויקרא יח, כב: ואת זכר לא תשכב] משכבי אשה [תועבה הוא] כתיב (בזכר; ואשה בת שלש שנים ראויה לביאה, ומחייב שוכבה מיתה, זכר נשכב נמי, לא שנא) .

תניא כוותיה דרב: זכר בן תשע שנים ויום אחד (הוי 'זכור', הא פחות מכן - לא הוי זכור; ובנשכב קאמר: דאילו בשוכב לא קאמר 'זכור'; ועוד: אי בשוכב קאמר, ולחייב את הנשכב גדול קאמר: מאי שנא זכור דנקט? כל עריות נמי לא ניחייבו על ידי ביאת קטן פחות מבן תשע) !

(סנהדרין נה, א)

הבא על הבהמה: בין כדרכה בין שלא כדרכה (מקרי 'רובע'; ומילי מילי קתני לה), והאשה המביאה את הבהמה עליה: בין כדרכה בין שלא כדרכה - חייב .

דרש רב נחמן בר רב חסדא: באשה שני משכבות (כדכתיב בה 'משכבי') ובבהמה משכב אחד (דהא לא כתיב בה 'משכבי'; ולענין רביעה קאמר דהאשה הנרבעת לבהמה מתחייב אף שלא כדרכה, כדרך שהיא מתחייבת בבעילת אדם, דאילו בבעילת אדם לא איצטריך לרב נחמן למימר, דקראי טובא ומתניתין איכא ורב פפא נמי לא מצי למימר איפכא) .

מתקיף לה רב פפא: אדרבה! אשה דאורחא היא (בבעילה) - אמשכב מחייב (אמידעם דאורחא היא מחייב), אמידעם אחרינא (דהיינו שלא כדרכה) לא מחייב (דאין אורחא: דאין הנאתה מרובה); בהמה דלאו אורחא היא (לבא עליה) - (ביאת שניהם שוין): לחייב עליה על כל נקב ונקב!

תניא <דלא כתרוייהו>: 'זכר בן תשע שנים ויום אחד הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה, והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה - חייב' .

אמר ליה רבינא לרבא: המערה (שלא גמר ביאתו: איכא למאן דאמר (ביבמות דף נה:): זו נשיקת אבר על הנקב, ואיכא למאן דאמר: הערה זו הכנסת עטרה, דהוא דבר מועט, אבל יותר הוא על נשיקה; מיהו גבי עריות קיימא לן (שם): הערה כגמר ביאה, דכתיב בנדה 'את מקורה הערה' וילפינן (שם דף ח.) שאר עריות מנדה בהקישא דרבי יונה: 'כי את כל אשר יעשה מכל התועבות האלו: הוקשו כולן זה לזה' (הכא) בזכור - מהו?

המערה בזכור? - 'משכבי אשה' כתיב ביה (בזכר, ומאי קא מבעיא ליה? כל

דמחייב באשה מחייב נמי ביה)!

אלא: המערה בבהמה מהו?

אמר ליה: אם אינו ענין (להך): להערה, דכתיבא גבי אחות אביו ואחות אמו, דלא צריכא (דכתיב בהו (ויקרא כ"ט) 'כי את שארו הערה' אם אינו עניין לגופיה), דהא איתקש להערה דנדה (ככל שאר עריות, כדפרישית) - תנייה ענין להערה דבהמה.

מכדי בהמה מחייב מיתות בית דין היא, למה לי דכתיב להערה דידה גבי חייבי כריתות (אחות אב ואחות אם - אין בהם מיתה)? לכתיב גבי חייבי מיתות בית דין (לכתבה גבי חד מעריות של חיוב מיתה), וליגמור חייבי מיתות בית דין מחייבי מיתות בין דין?! הואיל וכוליה קרא (דעריות: אחות אמן, ואחות אבין, 'כי את שארו הערה וגו' (ויקרא יח, יט)) לדרשא הוא דאטי (ביבמות בפרק 'הבא על יבמתו' (דף נד:): דהא כתיבא בכל חד וחד באנפי נפשיה בפרשת עריות ב'אחרי מות', והדר כתיב ב'קדושים תהיו') - כתיבא נמי מילתא דדרשא. [## קשה להביא: הרי באחרי מות האזהרות, ובקדושים - העונש]

בעא מיניה רב אחדבוי בר אמי מרב ששת: המערה בעצמו מהו?

אמר ליה: קבסתן (צערתני ששאלתני דבר שאי אפשר).

אמר רב אשי: מאי תיבעי לך? בקושי (בקשיו של אבר) לא משכחת לה (שיוכל לכופו לעצמו); כי משכחת לה במשמש מת (באבר מת בלא קושי): למאן דאמר 'משמש מת בעריות פטור' (פולוגתא היא בשבועות בשלהי 'ידיעות הטומאה' (דף יח.)) - הכא פטור, ולמאן דאמר חייב - הכא מיחייב תרתי: מיחייב אשוכב ומיחייב אנשכב (דתרוייהו איתנהו ביה)!

בעו מיניה מרב ששת: עובד כוכבים הבא על הבהמה מהו (שתסקל הבהמה על ידו)? תקלה וקלון בעינן (גבי ישראל פרישין במתניתין תרי טעמי: לפי שבאת לאדם תקלה על ידה, ושלא תהא עוברת בשוק לאחר זמן ויאמרו וכו', דהיינו קלון), והכא (וגבי עובד כוכבים) תקלה איכא (דבני נח הוזהרו על העריות לקמן בפרקין (דף נו.)) קלון ליכא (דרכן בכך, ואין מתביישין; ועוד: דאקלון דידהו לא חס רחמנא)? או דילמא תקלה אע"פ שאין קלון?

אמר רב ששת: תניתוה [דומה לסיפרא קדושים פרשה י]: מה אילנות (של אשירה) שאין אוכלין ואין שותין ואין מריחין אמרה תורה השחת [דברים ז, ה: ואשירהם תגדעון] שרוף (דכתיב בהו (דברים יב, ג) 'תשרפון באש') וכלה - הואיל ובא לאדם תקלה על ידן (אלמא תקלה אף על פי שאין קלון, דהא אשירה לנכרי אינה קלון אלא תקלה: שאף הם הוזהרו על עבודה זרה) - המתעה את חבריו מדרכי חיים לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה.

אלא מעתה (דמשום תקלה לחודה נסקלת): עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו (דאיכא תקלה שהוא נהרג על ידה) - תיתסר ומקטלא (תתסר הבהמה לישראל בהנאה ונקטלה לבהמה)? מי איכא מידי דלישראל לא אסר (בהמתו בהשתחוותו, דקיימא לן (תמורה דף כט.): בעלי חיים אין נאסרין מפני עבודה זרה; דמדאיצטריך קרא למיסר נעבד לקרבן גבוה - מכלל דלהדיוט שרי) ולעובד כוכבים אסר? ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה (דאסרינן לה, ומקטלא; וכי איצטריך למיסר נעבד לגבוה, כגון נעבד על פי עד אחד או על פי הבעלים, דגברא לא מקטיל ואיהי נמי לא מקטלא, דהא רובע ונרבע אסר להו קרא לגבוה; וקשיא לן: למה לי קרא 'ממשקה ישראל' [יחזקאל מה, טו] כתיב: מן המותר לישראל? ואוקים נרבע על פי עד אחד או על פי הבעלים, דגברא לא מקטיל ואיהי נמי לא מקטלא - [בפרק ששי דתמורה (שם)]! ?

אמר אביי: זה - קלונו מרובה (שיש כאן קלון שעבר על מצות קונו, וקלון שגינה עצמו בדבר מגונה), וזה (דנכרי) - קלונו מועט (וסבירא ליה לאביי תקלה וקלון בעינן, דלית ליה דרב ששת; אי נמי סבירא ליה כותיה: דמתוך שקלונו מרובה איכא קלון ואפילו מנכרי, ומיהו מאילנות לא גמר לה) [עיין תוספות ד"ה זה קלונו].

והרי אילנות דאין קלונו מרובה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה?! בבעלי חיים קאמרינן (דלא מתסרי במלתא זוטרטא), דחס רחמנא עלייהו (שהצריך להם ב"ד של עשרים ושלושה והעדאת עדים)!

רבא אמר: אמרה תורה בהמה נהנית מעבירה תיהרג (להכי לא ילפינן נעבד מנרבע: משום דלא נהנית הבהמה מעבירה, וגבי נכרי הבא על הבהמה כרב ששת סבירא ליה, דהא איתנהיא מעבירה).

והרי אילנות דאין נהנין מעבירה ואמרה תורה השחת שרופ וכלה!! בבעלי חיים קאמרינן, דחס רחמנא עלייהו.

תא שמע (דתקלה בלא קלון מקטיל: מדקתני במתניתין תרי בבי, והויא רישא משנה יתירא, דקתני סיפא): 'דבר אחר: שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו: זו היא שנסקל פלוני על ידה' (ומהך סיפא משמע דתרווייהו איכא דקתני: 'ויאמרו: זו היא' - היינו קלון, ושנסקל - היינו תקלת עבירה) מאי לאו

(סנהדרין נה, ב)

מדסיפא תקלה וקלון - רישא תקלה בלא קלון (ומדתנא לרישא - שמע מינה תקלה גרידתא דוקא נקט, בלא קלון), והיכי דמי? - עובד כוכבים הבא על הבהמה (דהא ליכא למימר תנא רישא תקלה וסיפא קלון למימרא דתרווייהו בעינן, דהא מדסיפא שמע מינה)! לא! סיפא - תקלה וקלון, רישא - הא קא משמע לן: דאפילו קלון בלא תקלה נמי מיחייבי, והיכי דמי? - ישראל הבא על הבהמה בשוגג (סיפא ודאי תרווייהו איכא; ואימא לך דכולה מתניתין - בישראל קא מיירי, ואשמועינן רישא דאף על גב דליכא אלא חדא: קלון בלא תקלה, כגון ישראל שוגג: כסבור מותר - דאיכא קלון: שגינה עצמו בדבר מגונה, ותקלה ליכא, ומאי תקלה דקתני 'שבאת לאדם תקלה'? על ידי תקלת קלון קאמר, וניחא לאוקמה הכי ולא תוקמא רישא בעובד כוכבים וסיפא בישראל);

וכדכעי רב המנונא, דבעי רב המנונא: ישראל הבא על הבהמה בשוגג - מהו? תקלה וקלון בעינן, והכא קלון איכא תקלה ליכא? או דילמא קלון אע"פ שאין תקלה?

אמר רב יוסף: תא שמע [נדה פ"ה מ"ד]: 'בת שלש שנים ויום אחד (קים להו לרבנן דשוב אין בתוליה חוזרין, ומאז היא ראויה לביאה) מתקדשת בביאה (על ידי אביה אם מסרה אביה לאחר לבא עליה לשום קדושין, דהאב זכאי בביתו בקדושה, דכתיב (דברים כב, טז) 'את בתי נתתי לאיש הזה', אבל היא עצמה ואמה ואחיה כשהיא יתומה - אין בה קדושי תורה, אלא רבנן הוא דתקון, ולא הצריכוה גט אלא מיאון בעלמא) ואם בא עליה יבם - קנאה (ויצאה ידי יבום, ומתגרשת הימנו בגט, ומקבלו אביה, ואינה צריכה חליצה: דהא בביאת יבם תלה רחמנא: דכיון שלקחה - נעשית כאשתו לכל דבר: שמגרשה בגט, וזה הרי בא [עליה]; אבל פחות משלש שנים - אינה ביאה, ואינה נקנית לו, ואם בא לגרשה בגט אינו יכול, אלא ימתין עד שתהא בת שלש שנים ויום אחד ויבעול או עד שתביא ב' שערות ותחלוץ), וחייבין עליה משום אשת איש (אם קבל אביה קידושין ובא עליה אחר - חייב עליה משום אשת איש, דביאה היא; אבל פחות מבית שלש, נהי דקדושי כסף שלה קדושין הן לחייב עליה לאחר שלש, אבל הבא עליה בתוך שלש - לא נתחייב אף על פי שהיא אשת איש, דלאו ביאה היא), ומטמאה את בועלה (בנדותה, דקיימא לן (נדה דף לב.) מרבויא דוי"ו 'ואשה כי תהיה זבה' [ויקרא טו, יט] - לרבות תינוקות בת יום א' שמטמאה בנדתה; ומיהו כי מטמאה בנדה - במגע ובמדרס הוא דמטמאה טהרות ואדם וכלים, כשאר נדה, אבל בא עליה בתוך שלש - אינה מטמאת טומאת שבעה כבועל נדה דכתיב ביה (ויקרא טו) 'ותהי נדתה עליו', אלא הרי הוא כנוגע בעלמא: לטומאת ערב, משום דלאו ביאה היא; אבל בת שלש - מטמאתו כדין בועל נדה) לטמא משכב תחתון כעליון (שהבועל נדה מטמא משכב התחתון משום 'משכב' אפילו לא נגע בו, כעליון של זב; הכי מפורש במסכת נדה בפרק 'בנות כותים' (דף לב.): שאין משכבו של בועל נדה חמור כמשכב נדה וכמשכב זב שנעשים אב הטומאה לטמא אדם וכלים, דכתיב בהו 'וכל אשר יגע במשכבה', אלא הרי הוא 'כעליון של זב': בגד שנישא על גבי הזב, שאינו אלא ראשון לטומאה, ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכליו; ומקראי ילפינן לה התם); ניסת לכהן (על ידי קדושי אביה) - אוכלת בתרומה (אבל פחות מבית שלש - אף על פי שקידושה קידושין על ידי אביה, הואיל ואין ביאתה ביאה - אין חופתה חופה, והויא לה כארוסה: דאף על גב דקנין כספו הוא - אמרו רבנן: 'אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה'); בא עליה אחד מן הפסולים (כגון נכרי או חלל או נתין וממזר) - פסלה מן הכהונה (פסלה מן התרומה, דהא ביאתה ביאה; וביבמות (דף סח.) ובקדושין בפרק בתרא (דף סט.): ילפי לה מהאי קרא 'ובת כהן כי תהיה לאיש זר וגו': כיון שנבעלה לפסול לה - פסלה עולמית; מהתם ילפי לה שפיר, ולוויה וישראלית מרבו מרבויא דבת 'ובת [איש כהן כי תחל לזנות]', ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה - מומתין על ידה (אם מחייבי מיתות הן דהא ביאתה ביאה) והיא פטורה (דלאו בת עונשין היא) - אחד מכל עריות ואפילו בהמה, והא הכא דקלון איכא תקלה ליכא (דלאו בת עונשין היא, והרי היא בכלל 'שוגג'), וקתני 'מומתין על ידה'?

כיון דמזידה היא - תקלה נמי איכא, ורחמנא הוא דחס עליה: עלה דידה חס, אבהמה לא חס. אמר רבא: תא שמע [נדה פ"ה מ"ה]: 'בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו - קנאה (לירושא ושלא תפטר עוד בחליצה אלא בגט), ואינו נותן גט עד שיגדיל (שהרי ע"י קדושי אחיו גדול נאסרה, וגירושין של זה אינן חשובין להפקיע קדושי אחיו, דקטן הוא ואינו בן דעת), ומטמא כנדה (כבועל נדה ולא כנוגע) לטמא משכב (שליו) תחתון כעליון (התחתון כעליון של זב; אבל פחות מבן ט' - אינו אלא כנוגע בנדה, לטומאת ערב); פוסל (את האשה בביאתו מן התרומה אם הוא אחד מן הפסולים) - ואינו מאכיל (אם הוא כהן ובא עליה לשם קדושין - אינו מאכילה בתרומה, דקטן - אף על גב דביאתו ביאה - אין קניינו

קנין, ולא קרינא ביה 'קנין כספו'; ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח (משום 'נרבע', כגון על פי עד אחד או על פי הבעלים שאינה נסקלת ואינה נאסרת להזיט); ונסקלת על ידו (אם יש עדים דאין שור ובהמה נסקלין אלא ע"י עדים וסנהדרין כדאמר בפ"ק (דף ב.) כמיתת בעל כך מיתת השור); ואם בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה - מומתים על ידו' - והא הכא קלון איכא, תקלה ליכא, וקתני 'נסקלת על ידו'?

כיון דמזיד הוא - תקלה נמי איכא, ורחמנא הוא דחס עילויה; עליה דידיה חס רחמנא, אבהמה לא חס רחמנא.

תא שמע [ממשנתנו]: 'דבר אחר שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו "זו היא שנסקל פלוני על ידה"' - מאי לאו מדסיפא תקלה וקלון (דהא קתני 'יאמרו "זו היא"' - היינו קלון, וקתני שנסקל - היינו תקלה) - (משנה יתירא): רישא (לאיתויי) קלון בלא תקלה (בלא תקלת אדם; ומאי תקלה דקתני בה? תקלת קלון, דאילו לאתויי תקלת עבירה בלא קלון - בהכי לא מצית לאוקומא, דבישראל, תקלת עבירה בבהמה בלא קלון לא משכחת לן, וקא סלקא דעתך דכולה בישראל קא מיירי), והיכי דמי? - ישראל הבא על הבהמה בשוגג?
לא: סיפא תקלה וקלון, רישא תקלה בלא קלון; והיכי דמי? - עובר כוכבים הבא על הבהמה, וכדבעו מיניה מרב ששת.

משנה:

המגדף אינו חייב עד שיפרש השם (שיזכור את השם, אבל אם לא הוציא שם מפיו, אלא שמע שם יוצא מפי אחר וברכו - פטור); אמר רבי יהושע בן קרחה:

(סנהדרין נו, א)

[המשך המשנה:]

בכל יום דנין את העדים בכינוי: "יכה יוסי את יוסי" (כל זמן שהיו נושאים ונותנים בבדיקת עדים היו דנין אותן בכינוי כלומר היו דנין עמהן ובודקין אותם בכינוי: "היאך אמר? כך אמר? "יכה יוסי את יוסי"? - האי 'כינוי' - לאו כינוי השם קאמר, אלא בית דין מכניין בדבריהם הקללה כלפי אחרים; כל מי שמהפך דבריו ומדבר כאדם זה שמדבר ומקלל ותולה באחר - קרי ליה 'כינוי' בלשון חכמים; ויש לו חבר בשבועות (דף לה.), וגם בלשון המקרא: 'ואל אדם לא אכנה כי לא ידעתי אכנה' (איוב לב, כא-כב); ולהכי נקט 'יוסי את יוסי' דארבע אותיות איכא, כשם בן ארבע אותיות, דאינו חייב אלא על שם המיוחד, דהיינו שם בן ארבע אותיות; ומשום דחשבנו של 'יוסי' כחשבנו של 'אלהים'; ולהכי נקט 'יכה זה את זה': דילפינן לקמן דאינו חייב עד שיברך שם בשם); נגמר הדין (ובאו לומר "חייב הוא" - לא היו יכולין להרגו על פי עדות ששמעו, שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כינוי) - לא הורגין בכינוי, אלא מוציאים כל אדם לחוץ (דגנאי הוא להשמיע ברכת השם לרבים), שואלין את הגדול שביניהן ואומר לו "אמור מה ששמעת בפירוש" והוא אומר, והדיינים עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחיין (עולמית; וטעמא מפורש בגמרא); והשני אומר "אף אני (שמעתי) כמוהו" (ואין צריך לחזור ולהזכיר ברכת השם) והשלישי אומר "אף אני כמוהו".

גמרא:

תנא: עד שיברך שם בשם (כגון "יכה פלוני את פלוני" או "יקלל שם פלוני את שם פלוני"). מנהגי מילי?

אמר שמואל: דאמר קרא: (ויקרא כד, טז) ונוקב שם [ה' מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה כגר כאזרח] בנקבו שם יומת (להכי אהדריה בהאי קרא, לומר לך: עד שיקוב שם בשם).

ממאי דהאי 'נוקב' לישנא דברוכי הוא? (עד 'לא תעשון' לשון קושיא הוא, דאין תירוץ בינתיים ???)

דכתיב (במדבר כח, ח) מה אקב לא קבה אל [ומה אזעם לא זעם ה']. ואזהרתיה?

מהכא: (שמות כב, כז) אלהים לא תקלל [ונשיא בעמך לא תאר].

ואימא מיברז (שלא לתחוב סכין לדקור נקב נקב בשם הכתוב בקלף) הוא, דכתיב (מלכים ב יב, י) ויקב חור בדלתו [ויתן אתו אצל המזבח בימין בבוא איש בית ה' ונתנו שמה הכהנים שמרי הסף את כל הכסף המובא בית ה'], ואזהרתיה מהכא: (דברים יב, ג) ונתצתם את מזבחתם ושברתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם [מן המקום ההוא] [וסמך ליה [פטוק יא]] לא תעשון כן לה' אלהיכם?

בעינא שם בשם (כדיליף לעיל) וליכא (ובנקיבה לא משכחת שם בשם: שינקוב את חברו). ואימא דמנח שני שמות אהדדי (כתובים בשתי חתיכות קלף, ויתנם זה על זה) ובזע להו?

ההוא - 'נוקב וחוזר ונוקב' (בסכין) הוא (ואין 'שם נוקב את שם חברו': דלאחר שינקוב העליון - ינקוב התחתון).

ואימא דחייק שם אפומא דסכינא ובזע בה?

ההוא - חורפא דסכינא הוא דקא בזע.
אימא פרושי שמייה (באותיותיו ופירושיה) הוא, דכתיב (במדבר א, יז) ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות, ואזהרתיה מהכא (דברים ו, יג) אתה ה' אלהיך תירא [ואתו תעבד ובשמו תשבוע] ?
חדא דבעינא שם בשם וליכא; ועוד: הויא ליה אזהרת עשה, ואזהרת עשה לא שמה אזהרה (ולא ענש עליה מיתה);
ואיבעית אימא: אמר קרא: (ויקרא כד, יא) ויקב [בן] האשה הישראלית את השם ויקלל [ויביאו אתו אל משה ושם אמו שלמית בת דברי למטה דן] - למימרא דנוקב - קללה הוא.
ודילמא עד דעבד תרוייהו (פרושי וברוכי, ובחדא לא מחייב) ?
לא סלקא דעתך, דכתיב (ויקרא כד, יד) הוצא את המקלל [אל מחוץ למחנה וסמכו כל השמעים את ידיהם על ראשו ורגמו אותו כל העדה] ולא כתיב 'הוצא את הנוקב והמקלל' - שמע מינה חדא היא.

תנו רבנן: (בברכת השם כתוב:) [ויקרא כד, טו]: ואל בני ישראל תדבר לאמר איש איש כי יקלל אלקיו ונשא חטאו: 'איש' מה תלמוד לומר 'איש איש'? לרבות את העובדי כוכבים שמוזהרין על ברכת השם כישראל, ואינן נהרגין אלא בסייף. (דכתיב בהו (בראשית ט, ו) 'באדם דמו ישפך' ומיתה אחרת לא הוזכרה בהם): שכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא בסייף.
והא (דעכו"ס מוזהרין על ברכת השם) - מהכא נפקא? מהתם נפקא: 'ה' - זו ברכת השם (לקמיה דרשין (בראשית ב, טז) ויצו ה' אלהים וגו' [על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל]) ! ?
אמר רבי יצחק נפחא: לא נצרכא (האי 'איש איש') אלא לרבותא הכינויין (שיהו העכו"ס מוזהרים על ברכתו כישראל; דאי מהתם - הוה אמינא שם המיוחד דוקא, דכתיב 'ה', דהאי 'אלהים' דבהווא קרא - לאזהרת עבודה זרה דרשין ליה לקמן), ואל יבא דרבי מאיר, דתניא: (ויקרא כד, טז) [ואל בני ישראל תדבר לאמר] איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו; מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר (ויקרא כד, טז) ונוקב שם ה' מות יומת [רגום ירגמו בו כל העדה כגר כאזרח בנקבו שם יומת] ?! לפי שנאמר 'ונוקב שם [ה'] מות יומת'; יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד (דהא כתיב 'ה', והיינו שם מיוחד, דכתיב 'זה שמי לעולם' (שמות ג, טז)), מניין לרבות כל הכינויין? תלמוד לומר: 'איש כי יקלל אלהיו' (דהיינו כנוי, דלאו 'שם המיוחד'; וסמך ליה [נפסוק שאחריו] מיתה: ונוקב שם ה' מות יומת, וקאי נמי א'כי יקלל אלהיו'), מכל מקום - דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: על שם המיוחד במיתה (כדכתיב 'ונוקב שם ה' וגו'; והאי 'ונשא חטאו' - לא מיתה, אלא ונשא חטאו דכרת), ועל הכינויין באזהרה ('אלהים לא תקלל' - אף על הכנויין יָהּ, וישם המיוחד' נמי בהא אזהרה נפיק: דכל 'אלהים' לשון שררה, כמו (שם זא) 'נתתיך אלהים').
(ואליבא דרבי מאיר מתוקמא: דמחייב ישראל על הכנויין מהאי קרא, ואתא איש איש להשוות עובדי כוכבים וישראל בכלל הני כנויים, כגון 'אלהים' 'שדי' 'צבאות', ולא דמו לכנויים דמתניתין דקתני 'יכה יוסי את יוסי', דכנוי דקתני מתניתין - דנין את העדים בכינוי - לאו כנוי השם הוא כדפרשין לעיל).

(הא דאמר רבי יצחק נפחא: לרבות את הכנויים, ואליבא דרבי מאיר, דמשמע: הא לרבנן פטור בן נח על הכנויין) ופליגא דרבי מיישא, דאמר רבי מיישא: בן נח שבירך את השם בכינויים - לרבנן חייב (אף על גב דאמר רבנן 'על הכנויין באזהרה בישראל', מיהו נכרי חייב מיתה מאי טעמא? דאמר קרא 'כגר כאזרח' (מכ"ג וכאזרח): מדכתיב 'גר ואזרח' (יתירה) [ויקרא כד, טז]: ונקב שם ה' מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה כגר כאזרח בנקבו שם יומת (פסוק כב) משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח יהיה כי אני ה' אלקיכם]: גר ואזרח הוא דבעינן 'בנקבו שם', אבל בן נח - (שמע מינה לחיובי עובד כוכבים) אפילו בכינוי; ורבי מאיר (דאמר גר ואזרח חייבין בכנוי, ונכריס אתרבו מ'איש איש') - האי 'כגר כאזרח' מאי עביד ליה (ממאי קא ממעט 'גר ואזרח' לבני נח)?
גר ואזרח בסקילה אבל בן נח בסייף; סלקא דעתך אמינא הואיל ואיתרבו (להאי פרשתא לכנויין) - איתרבו אף לכל האמור בפרשה, ובסקילה) - קא משמע לן.

ורבי יצחק נפחא אליבא דרבנן (כיון דאמר רבנן: נכריס פטורין מן הכנוי כישראל), האי 'כגר כאזרח' מאי עביד ליה (מאי קא ממעט? אי למעוטינהו מסקילה - לא איצטריך, דמהיכא תיתי? הא לא אתרבו בהא פרשתא! דבשלמא לרבי מאיר סלקא דעתך אמינא הואיל ואיתרבי איתרבי)?

גר ואזרח - הוא דבעינן שם בשם, אבל בן נח לא בעינן שם בשם.

(בין לרבי מיישא בין לרבי יצחק נפחא אליבא דרבנן, ברכת השם - מ'יצו ה' אלהים' נפקא, כנויים - מ'גר ואזרח' נפקי לרבי מיישא, ואי לרבי יצחק נפחא - הא אמר לרבנן פטורין); 'איש איש' למה לי? דיברה תורה כלשון בני אדם.

תנו רבנן: שבע מצות נצטוו בני נח (יליף לה לקמן): דינן, וברכת השם, עבודה זרה, גילוי עריות (כולן חוץ מנערה המאורסה, כדכתיב (בראשית כג), גבי אבימלך 'הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל': 'בעולת בעל' יש להם, 'נערה המאורסה' אין להם), ושפיכות דמים, וגזל, ואבר מן החי:

(סנהדרין נו, ב)

רבי חנניה בן גמליאל אומר: אף על הדם מן החי (כולהו יליף טעמייהו לקמן).

רבי חידקא אומר: אף על הסירוס.

רבי שמעון אומר: אף על הכישוף; רבי יוסי אומר: כל האמור בפרשת כישוף (זו היא שמזכיר והולך:

'לא ימצא בך', ובגלל התועבות האלו וגו') - בן נח מוזהר עליו: (דברים יח, י) 'לא ימצא בך מעביר בנו ובתו

באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף (פסוק יא): וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל

המתים (פסוק יב) [כי תועבת ה' כל עשה אלה] ובגלל התועבות האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך;

ולא ענש אלא אם כן הזהיר (ומדנענשו עליהם - שמע מינה הזהירו על כולם, דלא ענש אלא אם כן הזהיר).

רבי אלעזר אומר: אף על הכלאים; מותרין בני נח ללבוש כלאים ולזרוע כלאים, ואין אסורין אלא

בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן (סיפא דמילתא דרבי אלעזר הוא, וכוליה מפרש לקמן).

מנהגי מילי?

אמר רבי יוחנן: דאמר קרא (בראשית ב, טז) ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ

הגן אכול תאכל:

'ויצו' - אלו הדינין, וכן הוא אומר (בראשית יח, ט) כי ידעתיו למען אשר יצוה

את בניו [ואת ביתו אחריו ושמו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו]

'ה' - זו ברכת השם, וכן הוא אומר (ויקרא כד, טז) ונוקב שם ה' מות יומת [רגום

ירגמו בו כל העדה כגר כאזרח בנקבו שם יומת]

'אלהים' - זו עבודת כוכבים, וכן הוא אומר (שמות כב, ב) [אנכי ה' אלקיך אשר

הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים] לא יהיה לך אלהים אחרים [על פני];

'על האדם' - זו שפיכות דמים, וכן הוא אומר (בראשית ט, ו) שופך דם האדם

[באדם דמו ישפך כי בצלם אלקים עשה את האדם]

'לאמר' - זו גילוי עריות, וכן הוא אומר (ירמיהו ג, א) לאמר הן ישלח איש

את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר [הישוב אליה עוד הלוא חנוף תחנף הארץ ההיא ואת זנית רעים

רבים ושוב אלי נאם ה']

'מכל עץ הגן' - ולא גזל (מדאיצטריך למישרי ליה ולהפקיר לו עצי הגן - שמע מינה שאינו

מופקר לו נאסר לו)

'אכל תאכל' - ולא אבר מן החי (אכול תאכל העומד לאכילה, ולא תאכל אבר מן החי:

דבהמה בחייה אינה עומדת לאכילה אלא לגדל ולדות).

כי אתא רבי יצחק - תני איפכא: 'ויצו' - זו עבודת כוכבים;

'אלהים' - זו דינין.

בשלמא 'אלהים' - זו דינין, דכתיב (שמות כב, ז) [אם לא ימצא הגנב] ונקרב בעל הבית אל

האלהים [אם לא שלח ידו במלאכת רעהו], אלא 'ויצו' - זו עבודה זרה - מאי משמע?

רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי: חד אמר (שמות לב, ח) סרו מהר מן הדרך אשר

צויתם עשו להם [עגל מסכה וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים];

וחד אמר (הושע ה, יא) עשוק אפרים (מיד שונאיו) רצוצ משפט (רצוצ על ידי שפטיו של הקב"ה) כי

הואיל הלך אחרי צו (מפני שנתרצה ללכת אחרי צווי של נביאי הבעל);

מאי בינייהו?

איכא בינייהו עכו"ם שעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה: למאן

דאמר 'עשו [להם עגל מסכה]' - משעת עשייה מיחייב; למאן דאמר 'כי הואיל

הלך' - עד דאזיל בתרה ופלה לה.

אמר רבא [שאמר 'הזמנה לאו מילתא' [לעיל מז, ב]]: ומי איכא למאן

דאמר 'עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה - חייב? והתניא

בעכו"ם: 'דברים שבית דין של ישראל ממיתין עליהן - בן נח

מוזהר עליהן; אין בית דין של ישראל ממיתין עליהן - אין בן

נח מוזהר עליהן' - למעוטי מאי? לאו למעוטי עכו"ם שעשה ע"ז

ולא השתחוה לה?

אמר רב פפא: לא! למעוטי גיפוף ונישוק (אבל עֶשָׂה - אתרבי מ'ויצו', אף על גב

דבית דין של ישראל אין ממיתין; מגפף ומנשק אמרינן במתניתין (דף ס: דגבי ישראל אינו נהרג).

גיפוף ונישוק דמאי? אילימא כדרכה (שדרך עבודתה בכך) - בר קטלא הוא

(ישראל נמי: כל עבודה שדרך עבודתה בכך - ישראל חייב עליה, ואפילו הוא דרך בזיון, כגון פוער לפעור

וזורק אבן למרקוליס, כדאמר במתניתין (שם), וילפינן מקרא! וכל שכן כשהוא דרך כבוד, דכולהו כדרכן נפקי

מ'איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם וגו' [דברים יב, ל])! ?

אלא למעוטי שלא כדרכה.

'דינין' - בני נח איפקוד? והתניא: עשר מצות נצטוו ישראל במרה: שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם: דינין - דכתיב (שמות טו, כה) [ויצעק אל ה' ויורהו יהוה עץ וישלך אל המים וימתקו המים] שם שם לו חוק ומשפט; שבת וכיבוד אב ואם - דכתיב כאשר צוך ה' אלהיך [דברים ה, יא: שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך דברים ה, טו: כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלקיך למען יאריך ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך], ואמר רב יהודה: כאשר צוך (כאשר צוך ה' אלהיך כתיב בדברות האחרונות גבי שבת וכבוד אב ואם; והיכן צוך? הא ליכא למימר דמשה הוה אמר להו בערבות מואב כאשר צוך בסיני דמשה לאו מאליו היה שונה להם משנה תורה ומזהירם על מצותיה אלא כמו שקבלה הוא והיה חוזר ומגיד להם וכל מה שכתוב בדברות האחרונות היה כתוב בלוחות וכן שמע בסיני) - במרה?!

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא: לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה (וכן נצטוו ישראל במרה להיות דנין בסנהדרין של כ"ג כדאמרינן (לעיל ב). 'עדה שופטת ועדה מצלת'; דעכו"ם לא איפקוד בהכי, כדילפינן לקמן (דף נז:). מקראי: דבן נח נהרג בעד א' ובדיין א'). אי הכי מאי 'והוסיפו עליהן דינין' (אין אלו 'דינין' אלא 'מצות דינין')? אלא אמר רבא: לא נצרכה אלא לדיני קנסות (דיני קנסות הוסיפו במרה, דבני נח לא הוזהרו עליהן, דכתיב 'ויצו' וגמרינן לה מ'אשר יצוה' דהתם 'צדקה ומשפט' כתיב [בראשית יח, יט: כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו], דהיינו דין ופשרה; אבל קנסות - לאו משפט נינהו: דקנסינן ליה טפי מדיניה); אכתי 'והוסיפו בדינין' מיבעי ליה (דניהוי משמע שהוסיפו להם בהלכות דינין שנצטוו עליהם כבר, אבל השתא: דקתני 'הוסיפו עליהם דינין' - משמע כל הלכות דינין הוסיפו)!? אלא אמר רב אחא בר יעקב: לא נצרכה אלא להושיב בית דין בכל פלך (מדינה) ופלך ובכל עיר ועיר (ישראל נצטוו להושיב דיין בכל עיר ועיר כדכתיב [דברים טז, יח] תתן לך בכל שערך), והא - בני נח לא איפקוד. והתניא: כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר - כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר (דהא 'משפט' כתיב ביה, והכא נמי כתיב (שם) 'ושפטו את העם משפט צדק')?!

אלא אמר רבא: האי תנא (דברייא דלעיל, דקתני 'הוסיפו עליהן דינין', דמשמע דבני נח לא נצטוו עליהם) - תנא דבי מנשה הוא, דמפיק ד"ך (דינין וברכת השם) ועייל ס"ך (סירוס וכלאים), דתנא דבי מנשה: שבע מצות נצטוו בני נח (לקמן מפרש דתנא דבי מנשה לא דריש 'ויצו', והני - כל חדא באנפי נפשיה כתיב בהו): עבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים, גזל, ואבר מן החי, סירוס, וכלאים. רבי יהודה אומר: אדם הראשון לא נצטווה אלא על עבודה זרה בלבד, שנאמר: ויצו ה' אלהים על האדם (את אלהותו צוה עליו על האדם: שלא ימירהו באחר).

רבי יהודה בן בתירה אומר: אף על ברכת השם (דנפקא ליה נמי מ'אלהים': אלהותו צוה עליו: שלא יקללהו, כדכתיב (שמות כב, כז) אלהים לא תקלל); ויש אומרים: אף על הדינים (מ'אלהים' נמי נפקא: "יהא אלהותי עליך להיות מוראי עליך ולהיות מוראי בלבך ולא מורא בשר ודם להטות משפט כי המשפט לאלהים הוא" - כדמפרש רב ואזיל).

כמאן אזלא הא דאמר רב יהודה אמר רב: (נאמר לאדם הראשון): "אלהים אני לא תקללוני" (כדאמרינן: 'אלהים לא תקלל'), אלהים אני לא תמירוני (כדאמרינן: 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני' - זולתי), אלהים אני יהא מוראי עליכם (כדאמרינן: 'אלהים' לשון שררה ורבנות, כמו 'נתתיך אלהים לפרעה' (שמות ז, א): יהא מוראי עליך ולא מורא בשר ודם, לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא (דברים א, יז) דהיינו דינין) - כמאן? כי ש אומרים (דמרבי לכולהו). תנא דבי מנשה - אי דריש 'ויצו', אפילו הנך נמי (דינין וברכת השם); אי לא דריש 'ויצו' - הני מנא ליה? לעולם לא דריש 'ויצו'; הני כל חדא וחדא באפי נפשיה כתיבא: עבודה זרה וגילוי עריות -

(סנהדרין נז, א)

דכתיב (בראשית ו, יא) ותשחת הארץ לפני האלהים [ותמלא הארץ חמס]; (מדאינעש עלייהו שמע מינה איפקוד עלייהו), ותנא דבי רבי ישמעאל: בכל מקום שנאמרה השחתה - אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים: דבר ערוה - שנאמר: (בראשית ו, יב) [וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה] כי השחית כל בשר את דרכו [על הארץ] ('דרכו' = גלוי עריות, דכתיב (משלי ל, יט) 'דרך גבר בעלמה' ודור המבול - על העריות נענשו, כדכתיב (בראשית ו, ב) 'וירא בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה');

עבודת כוכבים - דכתיב (דברים ז, טז) **פן תשחיתון ועשיתם** [לכם פסל תמונת כל סמל תבנית זכר או נקבה];

ואידך (מאי דדריש 'ויצו')?

(אמר לך): **אורחיהו דקא מגלי** (אזהרה מ'ויצו' - הוזהר אדם הראשון, וגבי דור

המבול אורחיהו מגלי: להודיעך על מה נענשו);

שפיכות דמים - דכתיב (בראשית ט, ו) **שופך דם האדם וגו'** [באדם דמו ישפך כי בצלם אלקים עשה את האדם];

ואידך?

קטלייהו הוא דקמגלי (באיזו מיתה ימיתם; ולעולם הוזהרו מ'ויצו');

גזל - דכתיב (בראשית ט, ג) **[כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה] כירק עשב נתתי לכם את כל**, **ואמר רבי לוי: כירק עשב** ('עשב' קרי עשב האפר וכל הגדל מאיליו שאין בו טורח לחרוש ולזרוע) **ולא כירק גנה**;

ואידך?

ההוא - למישרי בשר הוא דאתא (כדאמר לקמן בפרקין (דף נט:): אדם הראשון לא

הותר לו בשר באכילה, אלא עשבים ואילנות, דכתיב הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע לכם יהיה לאכלה ולחית הארץ, העשבים והאילנות תאכלו אתם וחית הארץ, ולא חית הארץ לכם; והוזהרו על אבר מן החי מ'אכול תאכל' וללמדך דאפילו אינן ממיתה, אלא שנפל ממנה אבר מאיליו - לא תאכלנו; ובאו בני נח, והתיר להם להמית ולאכול; ולא למדש מינה 'ולא כירק גנה' אתא, דלגופיה אצטריך; לפי שירק עשב הותר לאדם הראשון; תלה להו לבני נח בהמות וחיות 'כירק עשב');

אבר מן החי - דכתיב (בראשית ט, ז) **אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו** (בעוד שהוא הבשר ב'נפשו' - דהיא דמו - לא תאכלו הבשר);

ואידך?

ההוא למישרי שרצים הוא דאתא (משום שהוזהרו באבר מן החי מ'אכול תאכל', אתא האי קרא למשרא אבר מן החי בשרצים, והכי דרשינן לקמן בפרקין (דף נט:): אותו בשר שקרוי 'דמו בנפשו' והבשר קרוי 'בשר', דהיינו: דמו חלוק מבשרו - אסרנא לכו באבר מן החי, ולא בשרצים: שאין דמו קרוי 'נפש' אלא הרי הוא כבשרו, דאילו בישראל לא מחייבי עליה כרת, כדאמר בכריתות (כא, א) דלית ביה אלא לאו: דדם דשרצים כבשר);

סירוס - דכתיב (בראשית ט, ז) **[ואתם פרו ורבו] שרצו בארץ ורבו בה**;

ואידך?

לברכה בעלמא (לא לפרות ולא לרבות צוום, אלא ברכם בפריה ורביה);

כלאים - דכתיב (בראשית ז, כ) **מהעוף למינהו [ומן הבהמה למינה מכל רמש האדמה למינהו שנים מכל יבאו אליך להחיות]** (מדנצטווה להביא זכר ונקבה לתיבה מכל מין, ולא שיזדווג לו מין אחר - שמע מינה: אסורין להרביע כלאים);

ואידך?

ההוא לצותא בעלמא (לאו משום איסור כלאים, אלא לצוות בעלמא: שכל אחד ואחד נוח לו לצוות מינו מצוות מין אחר).

אמר רב יוסף: אמרי בי רב: על שלש מצות בן נח נהרג (ואף על פי שנצטוו בשבע - אין נהרגין אלא על שלש, כדפירש להו רב ששת: דבשפיכות דמים כתיבא בהדיא 'דמו ישפך' וגלוי עריות וברכת השם כתיב גבי ישראל 'איש איש' ודרשינן להו לרבות את הכותים להיות במיתה כישוראל): **[גש"ר סימן:] על גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל**

ברכת השם.

מתקיף לה רב ששת: בשלמא שפיכות דמים, דכתיב (בראשית ט, ו) **שופך דם האדם** [באדם דמו ישפך כי בצלם אלקים עשה את האדם]; **אלא הנך מנא להו? אי גמר משפיכות דמים - אפילו כולהו נמי! אי משום דאיתרבאי מ'איש איש' עבודת כוכבים נמי איתרבי מ'איש איש'** (כתיב גבי מולך 'איש איש' ב'קדושים תהיו' [ויקרא כב, א])?!

אלא אמר רב ששת: אמרי בי רב: על ארבע מצות בן נח נהרג.

ועל עבודת כוכבים בן נח נהרג? והתניא [דומה לתוספתא עבודה זרה פ"ט מ"ד]: **'בעבודת כוכבים: דברים שבית דין של ישראל ממיתין עליהו בן נח מוזהר עליהו** (הכי קאמר: באיסור עבודת כוכבים, אותם דברים שב"ד ישראל ממיתין עליהם, כגון: כל עבודות שדרכה של עבודה זרה בכך, וחבוח וקיסור - אפילו שלא כדרכה, כדלקמן בפירקין (דף ס:)) **' - אזהרה - אין, מיתה לא!'**

אמר רב נחמן בר יצחק: אזהרה שלהן (כלומר: כל אזהרה דתנא תנא גבי בני נח) - **זו היא מיתתן** (דלא דייק בהו תנא למיתני מיתה גבי חייבי מיתות, ואזהרה בשאין בהן מיתה, כלגבי ישראל).

רב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב אמרי: על שבע מצות בן נח נהרג: גלי רחמנא בחדא (בשפיכות דמים) - **והוא הדין לכולהו.**

ועל הגזל בן נח נהרג? והתניא [דומה לתוספתא עבודה זרה פ"ט מ"ד]: 'על הגזל (כך הוא מצות בני נח): **גנב וגזל וכן יפת תואר** (דהוי נמי גזל שגוזלין את אשתו במלחמה), **וכן כיוצא בהן** (שאינן ממש גזל, אלא דומין להם; ולקמן מפרש להו): **נכרי בנכרי, ונכרי בישראל – אסור, וישראל בנכרי – מותר** (ד'לא תעשוק את רעך' כתיב (ויקרא יט, יג) ולא נכרי; ומדרבנן איכא למאן דאסר משום חילול השם, ב'הגזל בתרא' (בבא קמא ק"ג.)) 'ואם איתא ניתני 'חייב'?! משום דקבעי למיתני סיפא: **'ישראל בנכרי מותר' – תנא רישא 'אסור'** (ואי תנא גבי נכרי בנכרי 'חייב' הוה תני ישראל בנכרי 'פטור', ומשמע: פטור מן המיתה, אבל עובר עליו בלאו; ומשום הכי תנא ברישא לשון 'איסור': דליתני גבי ישראל 'מותר', דסבירא ליה כמאן דאמר מותר ממש).

והא כל היכא דאית ליה חיובא – מיתנא קתני (תנייה בלשון חיוב), דקתני רישא **'על שפיכות דמים נכרי בכותי וכותי בישראל – חייב, ישראל בכותי – פטור'** (ומדנקט הכא לשון 'איסור' – שמע מינה: דווקא נתנהו)?!
התם היכי ליתני? ליתני 'אסור' ו'מותר' (לעולם הכא לאו דוקא איסור נקט אלא משום סיפא; ודקשיא לך רישא: מדלא נקט נמי לשון איסור שמע מינה דוקא תני להו – התם לא מצי למיתנא לשון 'איסור' משום דנבעי למימר 'ישראל בנכרי מותר', ולא מצי מתני ליה)?
והתניא: **'כותי ורועי בהמה דקה** (הכי גרסינן: **הנכרי וכן רועי בהמה דקה ישראל** שסתמן גזלנים: שמרעים בהמתן בשדות אחרים) – **לא מעלין ולא מורידין** (לא מעלין אותם מן הבור להצילם מן המיתה, ולא מורידין אותם לבור להמיתם בידיהם; אבל האידינא דין זה אינו נוהג כי בטלוד"נ #ד"נ = 'דיני נפשות'; אבל גם 'דיני נכרי')?!

'כיוצא בו בגזל' – מאי היא?
אמר רב אחא בר יעקב: **לא נצרכה אלא לפועל בכרם** (ואוכל מן הענבים). **פועל בכרם – אימת? אי בשעת גמר מלאכה** (כגון ששכרו לבצור) – **התירא הוא** (ואפילו ישראל בישראל, דכתיב (דברים כג, כה) **'ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כלך לא תתן'**: בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית – אתה אוכל; ובריייתא קתני 'ישראל בנכרי מותר' – הא ישראל בישראל אסור! ותו: בנכרי היכי אסור ליה? מי איכא מידי דישאל בישראל שרי ולנכרי אסור?)! **אי לאו בשעת גמר מלאכה – גזל מעליא הוא** (וגזל תנא ליה רישא)!
אלא אמר רב פפא: לא נצרכה אלא לפחות משוה פרוטה.
אי הכי – נכרי בישראל אסור? הא בר מחילה הוא?!
נהי דבתר הכי מחיל ליה – **צערא בשעתיה מי לית ליה?** (הלכך גזל הוא, אלא שאין בית דין ישראל נזקקין להשיבו, דבתר הכי מחיל ליה, ובישראל בישראל נמי אסור, ומעבר לא עבר דכתיב (ויקרא יט) **'לא תגזול'** (שם ה) **'והשיב את הגזילה'** – אמידי דהשבון קרי 'גזל', ואידך לא; אבל בכותי – דלאו בר השבון הוא: שכל דינו למיתה – לא נפיק פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה, ואפילו דמחיל ליה בתר הכי)!

'נכרי בנכרי כיוצא בהן' (בתמיהה: וגבי נכרי בנכרי מוציא פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה, וקרי כיוצא בו 'כגזל' ולא גזל ממש)? **כיון דלאו בני מחילה נינהו גזל מעליא הוא?!**
אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא: לא נצרכה אלא לכובש שכר שכיר (דגזל לא הוי אלא בחוטף דבר מיד חבריו, כדאמר בבבא קמא ב'מרובה' (דף עט:) מקרא ד'ויגזול את החנית מיד המצרי'; כיוצא בו בגנב): **כותי בכותי וכותי בישראל – אסור, ישראל בנכרי – מותר.**
(נראה בעיני מדלא קבעי לה 'מאי היא?' לא משכחת ליה ולאן עליה קאי, אלא אגזל ויפת תואר.)

'כיוצא' ביפת תואר – מאי היא?
כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה – נהרג עליה (משום גזל, ואף על פי שאין זו [ייחוד שפחה לעבדו] 'בעולת בעל דאישות' אלא דזנות בעלמא, כחמור ובהמתו: נכרי בישראל: שפחה כנענית שייחד ישראל לעבד עברי, ובא עליה כותי – נהרג; ישראל בכותי – מותר; כותי שייחד שפחה לעבדו ובא ישראל ולקחה בשביה – מותר, דהא אפילו אשתו גמורה מותרת לו; ישראל בישראל – אסור, דהיינו 'שפחה חרופה' שחייבין עליה אשם).

'כיוצא בו' דשפיכות דמים לא תניא (האי תנא דלעיל, משום דאין לשפיכות דמים שאינו חייב גמור או מותר לגמרי, כגון נרדף שניתן להנצל עצמו בנפשו של רוצח: דאילו שופך דם בשוגג – שפיכות דמים גמור הוא, אלא רחמנא חס עליה).
אמר אביי: אי משכחת דתניא רבי יונתן בן שאול היא, דתניא:
רבי יונתן בן שאול אומר: רודף אחר חבריו להורגו ויכול (הנרדף) להצילו (להציל עצמו) באחד מאבריו (של רודף, כגון לקטע רגלו) ולא הציל (אלא הרגו) –

(סנהדרין נז, ב)

נהרג עליו (היינו 'כיוצא בו' דשפיכות דמים, דהוי קרוב להחיר ואינו מותר: כותי בכותי וכותי בישראל – חייב, וכן ישראל בישראל; אבל ישראל בכותי – פטור, ואליבא דרבי יונתן; אבל רבנן פליגי עליה ואמרי: היתר גמור הוא, וליכא כיוצא בו) .

אשכח רבי יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגדתא דבי רב: בן נח נהרג בדיין אחד, ובעד אחד, שלא בהתראה, מפי איש (על ידי דיין איש או עד איש) ולא מפי אשה, ואפילו קרוב; משום רבי ישמעאל אמרו: אף על העוברין.
מנהני מילי?

אמר רב יהודה: דאמר קרא: (בראשית ט,ה) [ו]אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש [מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם] - אפילו בדיין אחד; 'מיד כל חיה' (מיד כל דבר חי) - אפילו שלא בהתראה; 'אדרשנו ומיד האדם' - אפילו בעד אחד; 'מיד איש' - ולא מיד אשה; 'אחיו' - אפילו קרוב; משום רבי ישמעאל אמרו: אף על העוברין (הכה את האשה ויצאו ילדיה - נהרג עליהן; ובישראל - עד שיצא לאויר העולם, כדתנן במסכת נדה (פ"ה מ"ג, דף מד.) 'תינוק בן יום אחד - ההורגו חייב' היכא דקים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו ואינו נפל) .

מאי טעמיה דרבי ישמעאל?
דכתיב (בראשית ט,ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך [כי בצלם אלקים עשה את האדם]; אי זהו אדם שהוא 'באדם' (שבתוך האדם)? הוי אומר זה עובר שבמעיי אמו.
ותנא קמא?

תנא דבי מנשה הוא, דאמר: כל מיתה האמורה לבני נח - אינו אלא חנק; ושדי ליה האי 'באדם' אסיפיה דקרא, ודרוש ביה הכי: 'באדם דמו ישפך': איזהו שפיכות דמים של אדם שהוא בגופו של אדם? הוי אומר זה חנק (דאין דמו יוצא לחוץ) .

מתיב רב המנונא: ואשה (בת נח) לא מפקדה (על הדין)? והכתיב (בראשית יח,יט) כי ידעתינו למען אשר יצוה וגו' [את בני ואת בנותי אחרי ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו] ('ביתו' היינו נשים)?
הוא מותיב לה והוא מפרק לה: 'בניו' - לדין [היינו 'משפט'], 'ביתו' - ל'צדקה'. אמר ליה רב אויא סבא לרב פפא: אימא: בת נח שהרגה - לא תיהרג 'מיד איש' ולא מיד אשה כתיב!
אמר ליה: הכי אמר רב יהודה: שופך דם האדם - מכל מקום.
אימא בת נח שזינתה לא תיהרג, דכתיב (בראשית ב,כד) על כן יעזב איש [את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד] - ולא אשה!
אמר ליה: הכי אמר רב יהודה: 'והיו לבשר אחד' הדר ערבינהו קרא.

תנו רבנן [ספרא אחרי מות פרשה ט פרק יג]: [ויקרא יח,ו]: איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני' [איש' מה תלמוד לומר 'איש איש'? - לרבות את הכותים שמוזהרין על העריות כישראל].
והא - מהכא נפקא? מהתם נפקא: [בראשית ב,טז] ויצא ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל: 'לאמר' זה גילוי עריות!
התם בעריות דידהו, והכא בעריות דידן (באשת איש ישראל) .

דקתני סיפא: 'בא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל' - למאי הלכתא (נדון בדיני ישראל)?
אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: לא נצרכה אלא (שצריך) לעדה ועדים והתראה (כישראל) .
מגרע גרע (זה הבא על אשת ישראל מהבא על אשת כותי, שנהרג בעד אחד ובדיין אחד ושלא בהתראה; 'מגרע גרע' לשון קולא, ובתמיהה) ?

אלא אמר רבי יוחנן: לא נצרכה (האי דקתני 'נידון בדיני ישראל') אלא לנערה המאורסה (שבא על נערה המאורסה ישראלית): דלדידהו לית להו דדיינינן להו בדינא דידן (מיתה בנערה המאורסה אלא בבעולת בעל וגבי ישראל נהרג מריבויא ד'איש איש' על כרחך האי דקטלוג - משום דאתרביה ב'איש איש' כישראל, ולגבייהו לאו אשת איש דנחייב קטלא דידהו, אלא נידון בסקילה, אבל אין צריך עדה ועדים והתראה, דלא גרע מעריות דידהו) .
אבל (בא על) אשת איש (ישראל) - בדינא דידהו דיינינן להו (בתמיהה)? והתניא: 'בא על נערה המאורסה - נידון בסקילה' (כישראל, דהא בדינא

דידהו - סייף הוא: דכל מיתת בן נח אינו אלא סייף לרבנן, דפליגי אתנא דבי מנשה; ; על אשת איש - נידון בחנק' ואי בדינא דידהו - סייף הוא! ?
אמר רב נחמן בר יצחק: מאי 'אשת איש' דקתני? כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה: דלדידהו לית להו - דיינינן להו בדינא דידן (נכנסה לחופה ולא נבעלה: בדיני ישראל חנק הוא, כשאר אשת איש; דגבי סקילה כתיב 'נערה בתולה מאורסה וגו' ודרשינן (כתובות דף מח.) 'בתולה' - ולא בעולה, 'מאורסה' - ולא נשואה; ומאי 'נשואה'? אלימא נשואה ונבעלה - מ'בתולה ולא בעולה' נפקא! אלא שנכנסה לחופה ולא נבעלה, ומעטה קרא מסקילה, וישנה בחנק; דהכל היו בכלל 'נואף ונואפת', ויצאה ארוסה לידון בעצמה, וזו שלא יצאה - עמדה בכללה), דתני רבי חנינא: 'בעולת בעל' יש להן (דכתיב (בראשית כג) 'והיא בעולת בעל' ולא כתיב 'והיא אשת איש'! אלמא הנך מת משום בעילתו של בעל, ולא מפני קדושין וחופתו), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להן.

תניא כוותיה דרבי יוחנן (דאמר 'בא על עריות ישראל' דקתני 'נידון בדיני ישראל' - לא מתוקמא אלא בנכנסה לחופה או בנערה המאורסה וכו', דלדידהו לית להו) (תוספתא עבודה זרה פ"ט מ"ד): כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה - בן נח מוזהר עליה; אין בית דין של ישראל ממיתין עליה (כגון חייבי כריתות: אחותו, ואחות אביו, ואחות אמו, ואשת אחיו, ואשת אחי אביו, ואחות אשתו) - אין בן נח מוזהר עליה - דברי רבי מאיר (כדמפרש לקמן: דרבי מאיר אליבא דרבי עקיבא אמר, דנפקי ליה עריות בבני נח מעל כן יעזב איש וגו' והתם - חייבי מיתות הוא דכתיבי); וחכמים אומרים: הרבה עריות יש שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן (כגון: כל חייבי כריתות) ובן נח מוזהר עליהן (דלרבנן אתרבו בני נח מאיש איש' לכל האמור בפרשה; ורבי מאיר לא דריש 'איש איש' לרבויה); בא על עריות ישראל (עבריות) - נידון בדיני ישראל, בא על עריות בן נח (נכריות) - נידון בדיני בן נח; ואנו - אין לנו (שיהא בן נח חלוק בין ישראלית לנכרית) אלא נערה המאורסה בלבד (משום דלדידהו לית להו - קטלינן ליה בקטלא דידן).

[## רבי מאיר אינו דורש 'איש איש' - כרבי ישמעאל או כרבי עקיבא?]

ונחשוב נמי 'נכנסה לחופה ולא נבעלה' ?
האי תנא - תנא דבי מנשה הוא, דאמר: כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק.
אידי ואידי חנק הוא (דיננו ודיניהן שוין בה) !
וסבר רבי מאיר 'כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה' ? והא תניא: 'גר

(סנהדרין נח, א)

שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה - יש לו שְׁאָר האם ואין לו שְׁאָר האב (וכל גר שנתגייר כקטן שנולד עכשיו בלא אב ואם וקרובים דמי, ואין עליו קורבה מקודם לכן; ומיהו רבנן הוא דגזור עליה בכל האסורות לו (בהיותו כותי) משום שלא יאמרו 'באין מקדושה חמורה לקדושה קלה'; הלכך): הא כיצד? נשא אחותו מן האם (שנולדה קודם שנתגיירה אמה, ונתגיירה עם אמה, ונשאה זה משגדל) - יוציא (דאחותו היא, ולא גרע מבן נח; ומדרבנן, שלא יאמרו וכו', דקסבר רבי מאיר: אחותו מן האם אסורה לבני נח, ואפילו אחות אביו מן האם ואחות אמו מן האב, ויליף לה מעל כן יעזב איש את אביו ואת אמו: 'דאביו' זה אחות אביו, ו'אמו' זה אחות אמו, כדריש ליה ר"א לקמן בשמעתין); מן האב - יקיים (דלא נאסר איסור אחוה בבני נח אלא מן האם, דכתיב (בראשית כ"ב) 'וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי', אלמא בת האב שריא להו ובת האם לא שריא להו); אחות האב מן האם - יוציא (כדכתיב (שם ב) 'על כן יעזב איש את אביו' ודרשינן 'את אביו' = אחות אביו מן האם); מן האב - יקיים; אחות האם מן האם - יוציא (כדכתיב 'את אמו' - זו אחות אמו מן האם);

אחות האם מן האב: רבי מאיר אומר: יוציא (גזירה משום אחותו מן האם: דכיון דשם צד שְׁאָר האם כאן, אף על גב דמן האב היא, אי שרית ליה - אתי למימר "אין לגר אפילו שְׁאָר אָם, ואתי למישרי אפילו אחותו מן האם, וכל שכן אחות אמו ואחות אביו מן האם) ' וחכמים אומרים:

יקיים (ולא גזרינן; והוא הדין להורתו ולידתו שלא בקדושה; והא דנקט 'הורתו' שלא בקדושה ולידתו בקדושה - לא בא למעוטי 'הורתו ולידתו שלא בקדושה', אלא למעוטי 'הורתו ולידתו בקדושה'; וכיון דדמי ליה לישראל - גזר ביה רבי מאיר דילמא אתי לאחלופי בישראל, ואפילו בשְׁאָר האב, ואפילו נולדו אותן קרובות בהיותו נכרי), שהיה רבי מאיר אומר: כל ערוה שהיא משום שְׁאָר אם - יוציא, משום שְׁאָר האב - יקיים;

ומותר באשת אחיו (ואפילו מאמו, ולאחר מיתה, ואפילו נשאה אחיו משנתגייר או נשאה כשהוא נכרי ומשנתגייר קיימה: דאין 'אשת אח' לבני נח, וליכא למיחש 'שמא יאמרו וכו') ובאשת אחי אביו (וכן אשת אחי האב) ושְׁאָר כל עריות (שבאות מחמת אישות) מותרות לו (וכן כל הבאות מחמת אישות: דכיון דל'שמא יאמרו' ליכא למיחש, דקסבר לא נאסרו לבני נח, ומשום קורבה נמי ליכא למיחש, דכקטן שנולד דמי) '

- לאתויי אשת אביו (אבל כלתו ואחות אשתו - ליכא לרבויה, דהא בגר שהיתה לידתו בקדושה קיימא, וזה לא היתה לו כלל אשה אלא ביהדות); (ולאתויי אחות אשתו נמי לא (צריכא ליה), דהא קתני בהדיא:)

נשא אשה ובתה (אשאר גרים קאי, כשנשאם בהיותם כותי ונתגיירו עמו; אי נמי אהא קאי, ומשום דהך גיורת קאמר והוא הדין לישראל גמור) - **כונס אחת ומוציא אחת** (והוא הדין לשתי אחיות), **ולכתחילה לא יכנוס** (מפרש ביבמות בפרק 'נושאים על האנוסה' (דף צח:)) דאהנך דאמרן לעיל 'קיים' קאמר - דלכתחילה לא יכנוס; **מתה אשתו - מותר בחמותו** (ואף על פי שקיימה לאשתו משנתגייר, דבן נח לא הוזהר על חמותו דנימא 'באים מקדושה וכו'; וחמותו ממש לא הויא אף על גב דנתגיירו, דגר שנתגייר וכו' - ואין קורבות זה לזה) '

ואיכא דאמרי 'אסור בחמותו' (התם מפרש במאי פליגי) ' (קתני מיהת 'מותר באשת אביו' ואף על פי שבית דין של ישראל ממיתין עליה, וכן בחמותו, וקתני 'אסור באחותו ובאחות אביו ואחות אמו' ואף על פי שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהם) !

אמר רב יהודה: לא קשיא: הא רבי מאיר אליבא דרבי אליעזר, והא רבי מאיר אליבא דרבי עקיבא (תלמיד של שניהם היה, כדאמרין במסכת ביצה (דף ג:)) גבי לישראל קציעות: רבי מאיר אומר: אמר רבי אליעזר: רואין כאילו הן פרודות וכו'; ובמסכת עירובין בפרק קמא (דף יג.) אמר: ר"מ שמע את רבי עקיבא; הא דקתני 'אחותו אסורה לו, ואשת אביו מותרת לו' - ר"מ היא משום רבי אליעזר, והאי דקתני 'חייבי מיתות נאסרו להם ולא חייבי כריתות' - רבי מאיר היא אליבא דרבי עקיבא), **דתניא (בראשית ב, כד) על כן יעזב איש את אביו ואת אמו [ודבק באשתו והיו לבשר אחד]**

(לאדם הראשון נאמר); **רבי אליעזר אומר: 'אביו' = אחות אביו** (וכל שכן אחותו), **'אמו' = אחות אמו; רבי עקיבא אומר: 'אביו' = אשת אביו, 'אמו' = אמו ממש; 'ודבק' - ולא בזכר** (דליכא 'דיבוק': דמתוך שאין הנשכב נהנה - אינו נדבק עמו); **'באשתו' - ולא באשת חבירו, 'והיו לבשר אחד': מי**

שנעשים בשר אחד (שזרע יוצא מהם שנעשה בשר - האם והאב אחד בו), **יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד** (שאינן יולדין מן האדם; הני דרבי עקיבא - כולו חייבי מיתות נינהו, ומינה יליף לכל חייבי מיתות; אבל לרבי אליעזר לית ליה קורבא דאישות ואית ליה קורבא דאחווה) .

אמר מר: 'רבי אליעזר אומר: 'אביו' = אחות אביו'; אימא אביו ממש?

היינו 'ודבק' - ולא בזכר';

אימא אשת אביו?

היינו 'באשתו' - ולא באשת חבירו'

אימא לאחר מיתה (לחייבו על אשת אביו לאחר מיתת אביו) ?

(ומשני): **דומיא דאמו: מה אמו דלאו אישות - אף אביו דלאו אישות.**

'אמו' = אחות אמו' - ואימא אמו ממש?

היינו 'באשתו' - ולא באשת חבירו'

ואימא לאחר מיתה?

דומיא דאביו: מה אביו דלאו ממש - אף אמו דלאו ממש.

'רבי עקיבא אומר: אביו = אשת אביו'; ואימא אביו ממש?

היינו 'ודבק' - ולא בזכר';

אי הכי - אשת אביו נמי היינו 'באשתו' - ולא באשת חבירו' ?

לאחר מיתה.

'אמו - אמו ממש' - היינו 'באשתו' - ולא באשת חבירו' (ולאו היינו 'אשת

חבירו', ובלאחר מיתת אביו נמי ליכא לתרוצה דהיינו 'אשת אביו' דאוקימנא לאחר מיתה) ?

(ומשני): **אמו מאנוסתו** (אמו אנוסת אביו: דלאו 'אשתו'; ואין כאן אלא משום אמו - אפילו בחייו

[של אביו]) .

במאי קא מיפלגי?

רבי אליעזר סבר:

(סנהדרין נח, ב)

אביו דומיא דאמו ואמו דומיא דאביו, לא משכחת לה אלא באחווה (אלא באיסור דאחווה: דתרווייהו ממש ליכא למימר, דאם כן היינו 'ודבק' - ולא בזכר; ותרווייהו באישות ליכא למימר, דהא אמו לאו משום אישות: דאם כן היינו 'אשת אביו'! הלכך תרווייהו באחווה); **ורבי**

עקיבא: מוטב לאוקמיה באשת אביו (כמשמעותה דקרא: דקרי ליה 'אביו', דכתיב 'יעזב איש את אביו' **דאי קרי 'ערות אביו'** (ואשת אביו אשכחן דקרי בישראל 'ערות אביו', דכתיב

(ויקרא יח, ח) **'ערות אבין היא'**), **לאפוקי אחות אביו** (ולאו לאוקמא באחות אביו) :

ד'שָׁאָר אַבְיו' אי קרי (דקרא לא משמע הכי: דאחות אביו - 'שאר אביו' הוא דאקרי: **ערות אחות**

אבין לא תגלה כי שאר אבין היא (ויקרא יח, יב)), **'ערות אביו' לא אי קרי.**

תא שמע: (שמות ו, כב) **ויקח עמרם את יוכבד דודתו** (אחות קהת אביו) [לו לאשה ותלד לו את אהרן

ואת משה ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה] - מאי לאו דודתו (אחות קהת) **מן האם**

(אף מן האם היתה, והותרה לעמרם, אלמא אחות אב מן האם מותרת לו קודם מתן תורה) ?

לא, דודתו (אחות קהת) מן האב (מן האב היתה, ולא מן האם; ואחות האב הותרה להם; והא דכתיב 'יעזב איש את אביו', ודרשינן 'אחות אביו' - באחותו מן האם קאמר, כדילפינן מ'וגם אמנה אחותי בת אבי היא').

תא שמע: (בראשית כ"ב) וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי [ותהי לי לאשה] - מכלל דבת האם אסורה (קשיא לרבי עקיבא)! ותסברא אחותו הואי (בתמיהה)? (הא) בת אחיו הואי, וכיון דהכי הוא, לא שנא מן האב ולא שנא מן האם - שריא (ליה). אלא התם - הכי קאמר ליה: קורבא דאחות אית לי בהדה מאבא ולא מאמא (בת אחי מן האב היא, ולא מן האם; ולא משום איסורא והתירא קאמר ליה, אלא משום לתקוני דיבורא קמא: שאמר 'אחותי היא' - קאמר ליה הכי 'אחותי בת אבי היא', דבת אחי בן אבי היא, וקרי לה 'אחותו', דבני בנים הרי הם כבנים, והרי היא כבת אביו; והאי דקאמר 'אך לא בת אמי' - לאו משום דאי הוה אחוה מן האם הוויא אסורה, אלא משום קושטא דמילתא אמר לו).

תא שמע: מפני מה לא נשא אדם את בתו? - כדי שישא קין את אחותו, שנאמר (תהלים פט, ג) כי אמרתי עולם חסד יבנה [שמים תכן אמונתך בהם] (תחילתו של עולם נבנה בחסד: שצוה אדם הראשון לגמול חסד את בנו, ואסרה לו והתירה לקין כדי שיבנה העולם; והיינו דכתיב (ויקרא כ"ז) 'את אחותו בת אביו חסד הוא': מה שהתירתי לקין - חסד גמלתי עמו); הא לאו הכי אסירא!?

כיון דאשתרי - אשתרי. אמר רב הונא: נכרי מותר בבתו (בין לרבי אליעזר בין לרבי עקיבא; דקסבר רב הונא: לא ילפינן שאר עריות מהנך דכתיבי בהאי קרא: מדפרט כל הני - שמע מינה דוקא כתיבניהו); ואם תאמר: מפני מה לא נשא אדם את בתו? - כדי שישא קין את אחותו, משום 'עולם חסד יבנה'; ואיכא דאמרי: אמר רב הונא: נכרי אסור בבתו; תדע: שלא נשא אדם את בתו; ולא היא: התם היינו טעמא: כדי שישא קין את אחותו משום ד'עולם חסד יבנה'.

אמר רב חסדא: עבד (של ישראל) - מותר באמו ומותר בבתו (וכל שכן בשאר עריות של קורבה); יצא מכלל נכרי (ופקע שם 'בן נח' מיניה), ולכלל ישראל לא בא (דליגזר ליה עליה משום ד'שמא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה'); כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה - נהרג עליה. מאימת (חשיב ליה 'מיוחדת לו')?

אמר רב נחמן: מדקראו לה (מדרגיל למיקרי ליה בנות העיר) 'רבייתא דפלניא' (ילדתו של פלוני עבד). מאימת התרתה (שלא תקרא 'מיוחדת לו' אם תבא להפקיר עצמה)? אמר רב הונא: משפרעה ראשה בשוק (שהיו רגילות אף הנכריות הנשואות שלא לצאת בראש פרוע).

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה - חייב, שנאמר (בראשית כד) [על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד] (לאדם הראשון נאמר) 'ודבק' - ולא שלא כדרכה (שלא כדרכה - אין כאן 'דבק'; שמתוך שאינה נהנית בדבר - אינה נדבקת עמו).

אמר רבא: מי איכא מידי דישראל לא מיחייב ונכרי מיחייב? אלא אמר רבא: בן נח שבא על אשת חבירו שלא כדרכה - פטור; מאי טעמא? 'באשתו' - ולא באשת חבירו; 'ודבק' - ולא שלא כדרכה (שלא אסרה תורה אלא בדביקה).

אמר רבי חנינא: נכרי שהכה את ישראל - חייב מיתה, שנאמר (שמות כ"ב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש [ויך את המצרי (משום דהכה איש עברי)] וגו' [ויטמנהו בחול].

ואמר רבי חנינא: הסוטר (מכה) לועז של ישראל - כאילו סוטר לועז של שכינה, שנאמר (משלי כ"ה) מוקש אדם ילע קודש [ואחר נדרים לבקר] (הנוקש את האדם - היינו ישראל שקרויין 'אדם' דכתיב (יחזקאל לד, לא) 'ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם' - אתם קרויין אדם וכו'; 'ילע קודש': כאלו לועה את הקדש, כלומר: כסוטר על לועז).

מגביה עבדו שבת סימן:

אמר ריש לקיש: המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנאמר (שמות ב, יג) [ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים] ויאמר לרשע למה תכה רעך; 'למה הכית' לא נאמר, אלא 'למה תכה': אף על פי שלא הכהו - נקרא רשע.

אמר זעירי אמר רבי חנינא: נקרא 'חוטא', שנאמר (שמואל א ב, טז) [ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאווה נפשך ואמר לו כי עתה תתן] ואם לא - לקחתי בחזקה (בבני עלי כתיב, שהיו תוקפים בבשר הזבחים, ואמר "אם לא תתן לי - אקח בחזקה"; דהיינו כמרים ידו: שהיו מגזמין להכות), וכתוב (שמואל א ב, יז) ותהי חטאת הנערים גדולה מאד [את פני ה' כי נאצו האנשים את מנחת ה'].

רב הונא אמר: תיקצץ ידו, שנאמר (איוב לח, טו) [וימנע מרשעים אורם] וזרוע רמה (הרגיל לרום ידו על חבירו) - תשבר;

רב הונא קץ ידא (מאדם אחד שהיה רגיל להכות את חבירו, וקנסו בכך, כדאמר בפרקין דלעיל (דף מו): 'בית דין היו מכין ועונשין שלא מן התורה' לעשות סייג וגדר לדבר).

רבי אלעזר אומר: אין לו תקנה אלא קבורה, שנאמר (איוב כב, ח) ואיש זרוע (איש שמניף זרוע) - לו הארץ (לו הארץ מתוקנת לקבורה כלומר ראוי להמיתו ולקוברו) [ונשוא פנים ישב בה];

ואמר רבי אלעזר: לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות (כלומר: אין ראוי לקנות קרקע אלא לבני זרוע, מפני שהתגר רבה ע"י קרקע: שבאות בהמות ומפסידות, וגנבים באין וגונבין, ועוררין עליו, וצריך שיהא חזק לעמוד כנגדן), שנאמר: 'ואיש זרוע לו הארץ'.

ואמר ריש לקיש: מאי דכתיב (משלי יב, יא) עובד אדמתו ישבע לחם [ומרדף ריקים חסר לב]: אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה (לעסוק בה תמיד" לחרושה והשקאה וניכוש ועידוד) - ישבע לחם, ואם לאו - לא ישבע לחם.

ואמר ריש לקיש: עובד כוכבים ששבת (ממלאכתו יום שלם) - חייב מיתה, שנאמר: (בראשית ח) ויום ולילה לא ישבותו (וקא דריש ליה: לא ישבותו ממלאכה דאבני אדם נמי קאי; ולא תימא 'לא ישבותו' אהך ששת עתים דקרא קאי, כלומר: לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות), ואמר מר: אזהרה שלהן זו היא מיתתן. ('פשיטא' לא גרסינן, דהא טובא קא משמע לן: דאבני אדם קאי.)

אמר רבינא: אפילו שני בשבת (לא תימא 'שביתה' דקאמר ריש לקיש - לשום חובה קאמר: דלא לכוון לשבות, כגון בשבת, שהוא יום שביתה לישראל, או אחד בשבת ששבותין בו, אלא מנוחה בעלמא קא אסר להו: שלא יבטלו ממלאכה ואפילו יום שאינו בר שביתה: שני בשבת יומא קמא דלאו יום בר שביתה נקט, והוא הדין דהוה מצי למינקט שלישי ורביעי).

וליחשבה גבי שבע מצות?

כי קא חשיב - שב ואל תעשה, קום עשה לא קא חשיב (והאי 'לא ישבותו' - קום עשה מלאכה היא)

(סנהדרין נט, א)

והא דינין - קום עשה הוא (משפט הוא וקא חשיב), וקא חשיב!! (ומשני: קום עשה (משפט) ושב אל תעשה (ענל) נינהו (אפילו אינו מצוה לעשות משפט, והוא יושב ובטל - מזהר הוא שלא לעשות עול, ואזהרת 'לא תעשו עול' (ויקרא יט) אינה קום עשה משפט, אלא לחודה קיימא: שב והבטל מלא תעשה עול, אבל אזהרת 'לא תשבות' - על כרחין אינה אלא קום עשה).

ואמר רבי יוחנן: עובד כוכבים שעוסק בתורה - חייב מיתה, שנאמר (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה מורשה [קהלת יעקב] - לנו מורשה, ולא להם (ואיכא משום גזל, כדמפרש);

וליחשבה גבי שבע מצות?

מאן דאמר 'מורשה' ('מורשה' מאורסה - אמוראי איכא דדרשי בהו, גבי עם הארץ, בפרק 'אלו עוברין' בפסחים (דף מט:)) - מיגזל קא גזיל לה (והא קא חשיב גזל! וכן נערה המאורסה: דהא בכלל גילוי עריות הוא), מאן דאמר 'מאורסה' - דינו כנערה המאורסה, דבסקילה.

מיתיבי: 'היה רבי מאיר אומר: מניין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה - שהוא ככהן גדול? שנאמר: (ויקרא יח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם: 'כהנים' 'לויים' ו'ישראלים' לא נאמר, אלא 'האדם' ('ר"מ דלית ליה 'אתם קרויין אדם ולא עובדי כוכבים קרויין אדם' ורבי שמעון היא, דדרש לה במסכת יבמות (דף טא:)) - הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה - הרי הוא ככהן גדול?'

התם - בשבע מצות דידהו (עוסקין בהלכות אותן שבע מצות להיות בקיין בהן).

רבי חנינא בן גמליאל אומר: אף הדם מן החי:
תנו רבנן: (בראשית ט, ד) **אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו** (בשר בעוד נפשו קיימת לא תאכלו)
- זה אבר מן החי (ו'דמו' - לדרשא אחרינא: למשרי אבר מן החי דשרצים, כדלקמן בשמעתין);
רבי חנינא בן גמליאל אומר: אף הדם מן החי.

מאי טעמא דרבי חנינא בן גמליאל?
קרי ביה 'בשר בנפשו לא תאכל' - דמו בנפשו לא תאכל';
ורבנן?

ההוא למישרי שרצים הוא דאמא.

כיוצא בדבר אתה אומר (שאף ישראל הוזהרו על דם מן החי בסיני, ומשום חיות, ורבי חנינא קאמר לה): (דברים יב, כג) **רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש וגו'** [ולא תאכל הנפש עם הבשר] (כלומר: לא תאכל הדם - הנזכר בראש המקרא - בעוד הנפש עם הבשר) > 'רק חזק לבלתי אכל הדם' - זה אבר מן החי; 'כי הדם הוא הנפש' - זה דם מן החי.

ורבנן?

ההוא (דסמך דם לאזהרת אבר מן החי) - (לא למשרי משום חיות סמכיה, אלא) **לדם הקזה שהנשמה יוצאה בו** (משום דם) **הוא דאמא** (הוא דסמכיה: דלא תימא אזהרת דם גבי 'וזבחת מבקר ומצאנך' כתיב (דברים יב, כא) - דם שחיטה הוא דהוי 'דם', אבל דם הקזה לא הוי 'דם' - להכי אקשייה לאבר מן החי: מה אבר מן החי אסור מחמת איסורו - אף דם מן החי מוזהר עלה משום 'דם', ובלבד שיהא דם הנפש; אבל דם הקזה שאין הנפש יוצאה בו - אינו קרוי 'דם', אבל איסור חיות לא נזכר בו ולא בשום דם; ובכריתות (דף כב.) מפרש: 'איזהו 'דם הקזה'? שהנפש יוצאה בו: מטיפה המשחרת ואילך'; משהוא מתחיל לצאת שחור).

למה לי למיכתב לבני נח ולמה לי למשני בסיני (למה לי למכתב אבר מן החי בסיני ובבני נח? אטו ישראל משום דקבלו תורה יצאו מכלל מצות הראשונות? בשלמא עבודה זרה וגילוי עריות - בסיני למילתייהו נשנית: לפי שלא פשו כל כך בבני נח על אלו עבירות עונשן עליהם, וכן בעריות לפרש עונשן; אלא אבר מן החי - למה לי לאהדורי)?

כדרכי יוסי ברבי חנינא, דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: **כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני - לזה ולזה נאמרה** (כדמפרש לקמן):
מדנשנית עבודה זרה וגילוי עריות בסיני, ואשכחן דאיענש נכרים עלייהו אף לאחר מתן תורה, כדכתיב (דברים יח) **לא ימצא בך מעביר בנו ובתו וגו' ובגלל התועבות האלה**; וכן בעריות (ויקרא יח) **כי את כל התועבות האל - שמע מיניה: כי יהיב קודשא בריך הוא תורה לישראל - לא שקלינהו להנך מבני נח, וכדקיימי להו קיימי**);
לבני נח ולא נשנית בסיני - לישראל נאמרה ולא לבני נח (מסיני ואילך אף על גב דעד סיני נצטוו עליה מדלא הדר תנייה בסיני כדאיתא בעבודה זרה וגילוי עריות דאשכחן דאיענש נכרים עלייהו שמע מינה ישראל שיצאו לקדושה עמדו באיסורן אבל עובדי כוכבים נטלן מהן; ולקמן פריך: דילמא להכי לא נשנו: דלבני נח - הוא דאסירי, ולא לישראל? ומשני: ליכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור: שכשיצאו מכלל בני נח - להתקדש יצאו, ולא להקל עליהם; ולזה ולזה ליכא למימר: דאם כן אמאי אתני עבודת כוכבים - הילכך על כרחיך אותה שלא נשנית - אינה בבני נח; הילכך: אם לא נשנית אבר מן החי - הוה אמינא נטלוה מבני נח ממתן תורה ואילך); **ואנו אין לנו** (אזהרה בבני נח ולא נשנית בסיני) **אלא גיד הנשה ואליבא דרבי יהודה** (דאמר בפרק 'גיד הנשה' (חולין דף ק:):
מבני יעקב נאסר גיד הנשה, שהיו בני נח קודם מתן תורה; ורבנן פליגי, ואמרו: בסיני נאמר, ולא להם, אלא שנכתב במקומו, ואחר מתן תורה כתבו משה במקום המעשה על העתיד: לידע מאיזה טעם נאסר להם; ולרבי יהודה גופיה: לישראל נאמר, ולא לשאר בני נח, דהא 'בני ישראל' כתיב והא דקאמר הכא: דאותן העומדות באיסורן לבני נח לעולם הוצרך לשנותן בסיני, לאו משום דאי לא אהדרינהו הוה אמינא: נגמר מגיד הנשה, דלא נשנית, ולישראל נאמר, ולא לבני נח: דמהא ליכא למיגמר, שהרי לא נאסרה אלא לישראל, ובעוד שהיו בני נח נמי להם נאסר ולא לאחרים; אלא מדאתני נכרי הוה גמרינן להו).

אמר מר: **'כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני - לזה ולזה נאמרה'**; - אדרבה: **מדנשנית בסיני - לישראל נאמרה ולא לבני נח!**

מדאיתני עבודת כוכבים בסיני ואשכחן דענש נכרי עילויה (שבע אומות, כדכתיב: (דברים יח, י) **'לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש' וגו'**: [דברים יח, יב]: **כי תועבת ה' כל עשה אלה ובגלל התועבת האלה ה' אלקיך מוריש אותם מפניך**) - שמע מינה **לזה ולזה נאמרה**.

לבני נח ולא נשנית בסיני - לישראל נאמרה ולא לבני נח - אדרבה: **מדלא נישנית בסיני לבני נח נאמרה ולא לישראל** (לבני יעקב בעוד שהיו בני נח נאסר להם ולא משבאו לכלל ישראל)!

ליכא מידעם דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור.

ולא? והרי יפת תואר (שאסורה להם, כדאמר לעיל (דף נז.))?

התם - משום דלאו בני כיבוש נינהו (לא נתנה ארץ לכבוש כי אם לישראל: שאף לישראל לא הותר יפת תואר אלא במלחמה על ידי כיבוש).

והרי פחות משוה פרוטה?

התם - משום דלאו בני מחילה נינהו (שאף ישראל נצטוו על הגזל, אלא שפחות משה פרוטה אינו נחשב גזל בעיניהם: שעוברין על מדתן, שרחמינן הן ומוחלין על דבר קל, אבל בני נח אכזרים הם) .

‘כל מצוה שנאמרה לבני נח ונישנית בסיני לזה ולזה נאמרה’ -

(סנהדרין נט, ב)

והרי מילה (לישראל נאמרה ולא לבני נח: דלא חשבה גבי שבע מצות) שנאמרה לבני נח, דכתיב (בראשית יז, ט) [ויאמר אלקים אל אברהם] ואתה את בריתי תשמור [אתה זורעך אחרך לדורותם], ונישנית בסיני (ויקרא יב, ג) וביום השמיני ימול [בשר ערלתו] - לישראל נאמרה ולא לבני נח?! ההוא - למישרי שבת הוא דאתא: ‘ביום’ - ואפילו בשבת.

והרי פריה ורביה, שנאמרה לבני נח, דכתיב (בראשית טז, טז) ואתם פרו ורבו [שרצו בארץ ורבו בה], ונישנית בסיני: (דברים ה, כו) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם - לישראל נאמרה ולא לבני נח!

ההוא - ל’כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתיירו’ הוא דאתא (לא נשנית בסיני אלא מפני שאסר להם תשמיש שלשה ימים קודם מתן תורה, ולאחר שלשה ימים הוצרך להתייר להם, ואף על גב דממילא משתמע התייר: דהא שלשה ימים - הוא דאסר, והרי עברו! אשמעינן קרא לכל דבר הנאסר במנין בית דין, אף על פי שקבעו זמן לדבר - צריך לקנות פעם אחרת להתיירו כשעבר הזמן) . אי הכי - כל חדא וחדא (כל שבע מצות שחזרו ונשנו בסיני) נמי נימא משום מילתא איתני (כל אחת ואחת הוצרכה לשנות על דבר, כגון: עבודה זרה - לפרש מיתה ועבודות האסורין בה, וכן גלוי עריות - לפרש עונשין, ונימא דכולהו לא נשנו, ולישראל נאסרו ולא לבני נח) !? הכי קאמר: אזהרה מיהדר ומיתנא בה למה לי (למה ליה למהדר ומיכתב אזהרה דידהו? אלא שמע מינה: להזהירה לבני נח ולישראל אתא) .

‘ואין לנו אלא גיד הנשה בלבד ואליבא דרבי יהודה’ - הני נמי (מילה ופריה ורביה) לא איתני (דהא אמרת ‘למילתא הוא דאיתנו’)? הני איתני לשום מילתא בעלמא, הא (דגיד הנשה) - לא איתני כלל (ומשום הכי לא חשיב להו בהדיה; ומיהו הנך נמי - מן ‘האמורות לבני נח ולא נשנו בסיני הם’, ולישראל נאמרו ולא לבני נח מסיני ולהלן) .

אי בעית אימא: מילה (ודאי מסיני נאמרה לעיקר מצותיה; ודקשיא לך הא אמר רבי יוסי ‘כל שנאמרה לבני נח ונישנית בסיני לזה ולזה נאמרה’ - הא דלא חשיב ליה לגבי מצות בני נח -) (משום דמילה מעיקרא (לאו לבני נח נאמרה: אפילו מקודם סיני) לאברהם הוא דקא מזהר ליה רחמנא (אלא לזרע אברהם לחודיה) : (בראשית יז, ט) [ויאמר אלקים אל אברהם] ואתה את בריתי תשמור אתה זורעך אחרך לדורותם’ : אתה זורעך - אין, איניש אחרינא - לא (והשתא נמי זרע אברהם דהיינו ישראל הוא דנהיגי בה) ! אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו (השתא) !? (בראשית כא, יב) [ויאמר אלקים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה] כי ביצחק יקרא לך זרע .

בני עשו לחייבו?

‘ביצחק’ ולא כל יצחק .

מתקיף לה רב אושעיא: אלא מעתה - בני קטורה (אותן ששה שנולדו לאברהם) לא לחייבו (הן עצמן לא לחייבו, ונימא השתא דלא מל אברהם כל בניו שהיו לו בחייו) ? האמר רבי יוסי בר אבין ואיתימא רבי יוסי בר חנינא (בראשית יז, יד) [וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה] את בריתי הפר’ - לרבות בני קטורה (אותם ששה לבדם, ולא זרעם, אבל אברהם נצטווה לכל הנולדים לו) !?

אמר רב יהודה אמר רב: אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה, דכתיב (בראשית א) לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ (לכם ולחיות נתתי העשבים והאילנות ואת כל ירק עשב לאכלה) - ולא (אבל לא) חית הארץ (נתונה) לכם; וכשבאו בני נח - התייר להם, שנאמר: (בראשית ט, ג) [כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה] כירק עשב (שהפקדתי לאדם לאכול) נתתי לכם (מעכשיו) את כל (אפילו בהמות וחיות);

יכול לא יהא אבר מן החי נוהג בו?

תלמוד לומר: (בראשית ט, ד) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו;

יכול אף לשרצים (יהא אבר מן החי אסור להם)?

תלמוד לומר: ‘אך’ (מיעוט; וכל אכין ורקין מעוטין);

ומאי תלמודא (הכי משמע דשרצים ממעטי מיניה? דילמא בהמה וחיה ממעטינן מיניה, ולא

שרצים)?

אמר רב הונא: 'דמו' (האי 'דמו' - יתירה הוא, דהוה ליה למכתב 'בשר בנפשו לא תאכלו', דהיינו: בעוד שהנפש בו אל תאכלו את בשרו; האי 'בנפשו דמו' למה ליי? וכי לא ידענא דנפש זה הוא הדם? - אלא לומר לך: - מי שדמו חלוק מבשרו (שהדם קרוי 'נפש', והבשר - 'בשר'), יצאו שרצים שאין דמם חלוק מבשרם (שאינן דמם קרוי 'דם': שכשהוזהרו ישראל על הדם - לא הוזהרו על דם שרצים משום 'דם' אלא משום 'שרצים', ככשך; והכי אמרינן בכריתות בפרק 'דם שחיטה' (דף כא:): 'דם שרצים: התרו בו משום שרץ - לוקה; משום דם - אינו לוקה').

מיתיבי: (לאדם הראשון נאמר: (בראשית א, כח) (ויבדק אתם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה) ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ] - מאי? לאו לאכילה?
לא, למלאכה.

ודגים - בני מלאכה נינהו?

אין, כדרחבה, דבעי רחבה: הנהיג בעיזא ושיבוטא (קשר קרון לדג שבים ולעז ביבשה על שפת הים, ושניהם מנהיגין אותו) - מאי (לוקה משום מנהיג בכלאים או לא? חורש בשור ובחמור - לאו דוקא, דכל תרי מיני נמי אסירי [בבבא קמא ב'שור שנגח את הפרה'])?

תא שמע: (שם) [ורדו...] ובעוף השמים - מאי? לאו לאכילה?
לא, למלאכה;

ועופות בני מלאכה נינהו?

אין, כדבעי רב הונא (ב'השוכר את הפועלים' [בבא מציעא פ"ז מ"ג, דף צא, ב]) תנן: 'היה עושה בידיו אבל לא ברגליו, ברגליו אבל לא בידיו ... הרי זה יאכל' כדכתיב: כי תבא בכרם רעך וגו' - בביאת פועל הכתוב מדבר; רבי יוסי בר יהודה אומר: אינו אוכל עד שיעשה בידיו וברגליו; וקמבעיא ליה לרבה: : דש באוויזין ותרנגולין (שאינן להם אלא רגלים) לרבי יוסי ברבי יהודה מאי (מי עבר עליהו משום 'לא תחסום שור' או לא? ידיו ורגליו בעינן, כשור, וליכא? או דילמא כל כחו כשור בעינן, והא איכא)? (אלמא: בני מלאכה נינהו!)

תא שמע: (שם) ובכל חיה הרומשת על הארץ (ואי לאו לאכילה - חיות בני מלאכה נינהו!) (ומשני:) ההוא - לאתויי נחש הוא דאתא (ולמלאכה: דנחש - בר מלאכה ניהו קודם שנתקלל לילך על גחון), דתניא: רבי שמעון בן מנסיא אומר: חבל (הפסד, לשון 'אהה': כל 'חבל' = לשון צער וקבל הוא, כלומר: הפסד בא לעולם, ויש לקבול על שמש וכו') על שמש גדול שאבד מן העולם, שאלמלא נתקלל נחש - כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים; אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלכונים (שם אבן טוב) טובים ואבנים טובות ומרגליות; ולא עוד אלא שמפשילין רצועה תחת זנבו ומוציא בה עפר לגנתו ולחורבתו.

מיתיבי: 'היה רבי יהודה בן תימא אומר: אדם הראשון מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר (אלמא הותר לו לאכול בהמות וחיות) ומסננין לו יין; הציץ בו נחש וראה בכבודו ונתקנא בו'!
התם - בבשר היורד מן השמים.
מי איכא בשר היורד מן השמים?

אין, כי הא: דרבי שמעון בן חלפתא הוה קאזיל באורחא; פגעו בו הנך אריותא דהוו קא נהמי לאפיה (לאכלו), אמר: (תהלים קד, כא) הכפירים שואגים לטרף [ולבקש מאל אכלם]; נחיתו ליה תרתי אטמתא; חדא אכלוה וחדא שבקוה; אייתיה ואתא לבי מדרשא, בעי עלה: דבר טמא הוא זה או דבר טהור?

אמרו ליה: אין דבר טמא יורד מן השמים
בעי מיניה רבי זירא מרבי אבהו: ירדה לו דמות חמור מהו (מי אמר הא ודאי דבר טמא הוא ואסור)?

אמר ליה: יארוך נאלא (תנין שוטה: עוף ששמו תנין, והוא שוטה ובוכה ומספיד תמיד, וכל תנין דבמקרא מתרגמינן, ירודין).! הא אמרי ליה 'אין דבר טמא יורד מן השמים (ודבר שאינו הוא ואם ישנו טהור הוא)'.
ר"ש אומר אף על הכישוף:

מאי טעמא דרבי שמעון?
דכתיב

(סנהדרין ס, א)

(שמות כב, יז) מכשפה לא תחיה, וכתיב (שמות כב, יח) כל שוכב עם בהמה מות יומת; (סמוכין הן בפרשת 'ואלה המשפטים'): כל שישנו בכלל 'כל שוכב עם בהמה' ישנו בכלל 'מכשפה לא תחיה'.

ר"א אומר אף על הכלאים :

מנא הני מילי ?

אמר שמואל : דאמר קרא : (ויקרא יט,ט) את חקתי תשמרו [בהמתן לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך] - חוקים שחקקתי לך כבר ; 'בהמתן לא תרביע כלאים ושדך לא תזרע כלאים' (כשהזהיר ישראל בסיני 'בהמתן לא תרביע וגו' פתח בהו קרא 'את חקותי תשמרו', מה שלא פתח כן בשאר מקומות; שמע מינה הכי קאמר להו: "את חקותי שחקקתי כבר לבני נח תשמרו, ואלו הן: בהמתן לא תרביע כלאים; אבל על חרישת שור וחמור לא הזהרתם"; 'שדך לא תזרע כלאים' - וזריעה זו אינה זריעה מממש, דלא נצטוו בני נח על כלאי הכרם) ; (אלא שלא להרכיב האילן על שאינו מינו, ד'לא תזרע' דומיא ד'לא תרביע') מה בהמתן בהרבעה (דבר המסויים על דבר המסויים) אף שדך בהרכבה, מה בהמתן בין בארץ בין בחוצה לארץ (דחובת הגוף שאינה תלויה בחובת הארץ נפקא לן בקדושין (לו). דנוהגת אפילו בחו"ל) - אף שדך בין בארץ בין בחוצה לארץ.

אלא מעתה (ויקרא יח,ה) ושמרתם את חקתי ואת משפטי [אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה'] (דכתיב בכל התורה כולה) - (הכי נמי) חקים שחקקתי לך כבר (דנצטוו בני נח עליהם) ? התם - 'ושמרתם את חקותי' דהשתא ; הכא 'את חקותי תשמרו' (דהקדים 'חקים' למצות שמירה) - (דמשמע:) חקים דמעיקרא תשמרו (ואף על גב דגבי שביעית ויובל כתיב נמי 'את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו' דהקדים נמי חקים למצות שמירה - התם, כיון דרישא דקרא כתיב 'את משפטי תעשו' - ארחיה למיכתב 'ואת חקתי תשמרו').

א"ר יהושע בן קרחה כו' נבכל יום דנין את העדים בכינוי : "יכה יוסי את יוסי" :

אמר רב אחא בר יעקב : אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות (שם בן ארבע אותיות שם הוא, ולא בעינן שם המפורש בן ארבעים ושנים אותיות), לאפוקי בן שתי אותיות, דלא ;

פשיטא : 'יכה יוסי את יוסי' תנן !!

מהו דתימא מילתא בעלמא הוא דנקט - קא משמע לן .

איכא דאמרי : אמר רב אחא בר יעקב שמע מינה : שם בן ארבע אותיות נמי שם הוא .

פשיטא : 'יכה יוסי את יוסי' תנן !!

מהו דתימא עד דאיכא שם רבה (ושם המפורש, כלומר: שם המיוחד), ומילתא בעלמא הוא דנקט - קא משמע לן .

נגמר הדין כו' [לא הורגין בכינוי, אלא מוציאים כל אדם לחוץ, שואלין את הגדול שביניהן ואומר לו "אמור מה ששמעת בפירוש" והוא אומר, והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחיין ; והשני אומר "אף אני כמוהו" והשלישי אומר "אף אני כמוהו"] :

'עומדין' מנלן ?

אמר רב יצחק בר אמי : דאמר קרא : (שופטים ג,כ) ואהוד בא אליו והוא יושב בעליית המקרה אשר לו לבדו ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא - והלא דברים קל וחומר : ומה עגלון מלך מואב שהוא נכרי ולא ידע אלא בכינוי עמד, ישראל ושם המפורש - על אחת כמה וכמה !

'קורעין' מנלן ?

דכתיב (מלכים ב יח,לז; ישעיהו לו,כב) ויבא אליקים בן חלקיהו [אשר על הבית] ושבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים ויגידו לו את דברי רבשקה ('קרועי בגדים' - על גדופין ששמעו מפי רבשקה, כדכתיב (מלכים ב יט,ד) אשר שלחו מלך אשור [אדניו] לחרף אלהים חי).

'לא מאחיין' - מנלן ?

א"ר אבהו : אתיא קריעה קריעה : כתיב הכא 'קרועי בגדים' וכתיב התם (מלכים ב,יב) ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ; ממשמע שנאמר 'ויקרעם לשנים' איני יודע שהן קרעים ? ומה תלמוד לומר 'קרעים' ? - מלמד שהן קרועים לעולם .

[## מדוע לא למד רבי אבהו מאליקים בן חלקיהו? הרי אילו היה מותר לאחות - היה חייב לאחות לפני בואו לפני המלך? תשובה: אולי היה צריך לבוא לפני המלך דוקא עם בגדים קרועים שיראה למלך עד כמה חמורים דברי רבשקה.]

תנו רבנן: אחד השומע, ואחד שומע מפי שומע - חייב לקרוע, והעדים (בשעה שמעידין בפירוש מה ששמעו) אין חייבין לקרוע: שכבר קרעו בשעה ששמעו.

וכי קרעו בשעה ששמעו מאי הוי? הא קא שמעי השתא (מפי עצמן)?! לא סלקא דעתך, דכתיב (מלכים ב' יט, א) ויהי כשמוע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו [ויתכס בשק ויבא בית ה']; המלך חזקיהו קרע, והם לא קרעו. [##] ומה ההיתר לחזור על הדברים בפני חזקיהו עם השם, שחייב את חזקיהו לקרוע? תשובה: אולי: חלא חזרו על הדברים במפורש, וחזקיהו קרע על תוכן הדברים.]

אמר רב יהודה אמר שמואל: 'השומע אזכרה (ברכת השם) מפי העובד כוכבים - אינו חייב לקרוע, ואם תאמר: 'רבשקה' (הרי קרעו על רבשקה)? - ישראל מומר היה'.
ואמר רב יהודה אמר שמואל: אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד - לאפוקי כינוי, דלא;
ופליגי דרבי חייא בתרבייהו, דאמר רבי חייא: 'השומע אזכרה בזמן הזה (שאנו בגלות, ואין אימת בית דין מוטלת עליהם לדון חייבי מיתות) - אינו חייב לקרוע, שאם אי אתה אומר כן - נתמלא כל הבגד קרעים' (לפי שהדבר תדיר לפי שאין מתייראין מבית דין)! - ממאן? אילימא מישראל, מי פקירי כולי האי? אלא פשיטא מעובד כוכבים! ואי שם המיוחד - מי גמירי (נכרי) שם המיוחד כל כך שמקללין בו תמיד, דקאמר 'נתמלא כל הבגד כולו קרעים'? אלא לאו בכינוי, ושמע מינה: (תדיר) בזמן הזה - הוא דלא (קרעין), משום דנתמלא כל הבגד וכי', הא מעיקרא חייב (אבל בזמן בית דין - קורעין על עובד כוכבים ואכנוי) ! שמע מינה.

השני אומר "אף אני כמוהו":
אמר ריש לקיש: שמע מינה: "אף אני כמוהו" כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות, ומעלה הוא דעביד רבנן (בדיני ממונות ודיני נפשות שהצריכו כל העדים לפרש עדותן); והכא (בברכת השם) - כיון דלא אפשר (דלא אפשר לפרש מפני כבוד השם) - אוקמוה רבנן אדאורייתא (וקטלינן ליה בהאי עדות), דאי סלקא דעתא (בעלמא) פסול (עד שיפרשו כולם) - הכא משום דלא אפשר קטלינן לגברא (בלא העדאת עדים)?!

והשלישי "אומר אף אני כמוהו":
סתמא כרבי עקיבא (במסכת מכות (ה)), דמקיש שלשה לשנים (דאם נמצא שלישי קרוב או פסול - עדות של כולן בטלין; הלכך בדקינן ליה בהדייהו: דאי מתזם או מתכחש - מבטלין לטהדותיהו).

(סנהדרין ס, ב)

משנה:

העובד עבודת כוכבים: אחד העובד (מפרש בגמרא), ואחד המזבח, ואחד המקטר, ואחד המנסך, ואחד המשתחוה (ובגמרא מוקים לה לכולה מתניתין בשאין דרכה של אותה עבודה זרה לעבדה בכך, ואפילו הכי: אהנך עבודות - מיחייב, כדיליף לה בברייתא), ואחד המקבלו עליו לאלוה (ואפילו אמירה בעלמא) והאומר לו (כגון האומר לו) "אלי אתה" (דאיתקש לזביחה, דכתיב (שמות לב, ח) 'וישתחו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל'; לשנא אחרינא: והמקבלו לאלוה - שלא בפניו, והאומר לו אלי אתה - בפניו; ותנא סיפא לגלויי רישא: דאי תנא רישא, הוה אמינא: 'הני מילי בפניו, אבל שלא בפניו - לא' תנא סיפא בפניו, מכלל דרישא - שלא בפניו, ואפילו הכי חייב) ! אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחץ והסך והמלביש והמנעיל (שלא כדרכה) - עובר בלא תעשה (ד'לא תעבדם' יתירא כתיב: חד בדברות ראשונות ואחרונות, וחד 'לא תשתחוה לאלהים ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם' (שמות כג, כד); אם אינו ענין לכדרכה - תנהו ענין לשלא כדרכה; אבל מיתה - לא מיחייב בשלא כדרכה אלא הני דפרט בהו קרא).

הנודר בשמו (בלשון נדר: "קונם עלי כל פירות שבעולם בשם עבודה זרה פלונית אם ארחץ") והמקיים בשמו (שבועה; 'נשבע' מתרגם 'מקיים') - עובר בלא תעשה ('ושם אלהים אחרים לא תזכיר' (שמות כג, יג)).

הפוער עצמו (מתריז רעי בפניו) לבעל פעור - זו היא עבודתה (וחייב עליו מיתה); הזורק אבן למרקוליס (מצדידן שלש אבנים: אחת מכאן ואחת מכאן ואחת מלמעלה על גביהן, וקורין אותם 'מרקוליס', ועובדין אותה בזריקת האבנים) - זו היא עבודתה.

גמרא :

מאי 'אחד העובד' (אינו כל הני - לאו 'עובד' ניהו) ?

אמר רבי ירמיה: הכי קאמר: אחד העובד (כל עבודה אף גפוף ונשוק, אף דרך בזיון) כדרכה (וחייב מיתה, דכתיב: 'וילך ויעבוד אלהים אחרים' [דברים יז, ג] וכתוב בתורה [פסוק ה] 'וסקלתם באבנים', ואזהרתיה מהכא: 'וּפֶן תִּדְרוֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְגו' [דברים יב, ל] דהיינו בכדרכה!), ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה ואפילו שלא כדרכה (בעבודות הללו, כדיליף לקמן; דכל עבודות הנעשות בפנים לגבוה - חייבין עליה מיתה בעבודת כוכבים, אפילו שלא כדרכה) .

וליתשוב נמי 'זורק' (דבשלמא מקבל ומוליך² - לא קשיא לן, אף על גב דעבודת פנים הם: דלא אשכחן דלהו עבודות הנעשות לשם עבודה זרה, כדאשכחן הנך: זביחה - ויזבחו לו (שמות לב, ח) קטור - אשר חלב וזבחימו יאכלו (דברים לב, לח); ניסוך - ישתו יין נסיכם (שם); ומיהו דם אשכחן בעבודת כוכבים: בל אסיך נסכיהם מדם (תהלים טז, ד); וכיון דגמרינן דכל עבודות פנים חייבין בהם אף שלא כדרכה - נתנייה נמי) ? אמר אביי: 'זורק' - היינו מנסך (זורק בכלל ניסוך דמתניתין, דהא קרא נמי 'ניסוך' קרייה) דכתיב (תהלים טז, ד) [ירבו עצבותם אחר מהרו] בל אסיך נסכיהם מדם [ובל אשא את שמותם עלשפתי] .

מנהגי מילי (דמחייב בהני עבודות אף בשלא כדרכה) ?

דתנו רבנן: [שמות כב, יט: זבח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו] אילו נאמר 'זובח יחרם' הייתי אומר: (באיזו זביחה בא הכתוב לענוש מיתה? ודאי) בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר (שמצינו שהזהיר עליהם במקום אחר; ולקמן פריך: הרי כבר פרשו להם עונש אחר: ונכרתה דכתיב גבי שחוטי חוץ), תלמוד לומר 'לאלהים' - בזובח לעבודת כוכבים הכתוב מדבר (דבא הכתוב לענוש מיתה; דהאי 'יחרם' - לשון מיתה, דכתיב [ויקרא כז, כח] כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת; 'זובח לאלהים' - כל 'אלהים' במשמע, ואפילו שלא כדרכה, מדלא כתביה בלשון 'עבודה': עובד לאלהים בזביחה יחרם - שמע מינה אפילו אינה עבודה שלו קאמר, וכל עבודות שבעולם לכדרכה - נפקא לן בהו מיתה מ'וילך ויעבוד וגו' [דברים יז, ג], דמשמע דבר שהוא עבודה לו)

[רש"י שמות כב, יט ד"ה לאלהים: לעבודת גלולים; אילו היה נקוד לאלהים (הלמ"ד בציר"י) היה צריך לפרש ולכתוב 'אחרים'; עכשיו שאמר לאלהים אין צריך לפרש 'אחרים', שכל למ"ד, ובי"ת, וה"א המשמשות בראש התיבה אם נקודה בחטף (ר"ל בשוא), כגון למלך למדבר לעיר, צריך לפרש לאיזה מלך, לאיזה מדבר, לאיזה עיר, וכן למלכים ולרגלים בחיר"ק צריך לפרש לאיזה, ואם אינו מפרש - כל מלכים במשמע; וכן 'לאלהים': כל אלהים במשמע, אפילו קודש; אבל כשהיא נקודה פת"ח, כמו למלך למדבר לעיר (פת"ח וקמן ענין אחד בענין זה; וגם י"ל בדרך אחר כמ"ש בדקדוקי רש"י. יעויין בו) נודע באיזה מלך מדבר וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר וכן לאלהים - לאותם שהזהרתם עליהם במקום אחר; כיוצא בו (תהלים פו): אין כמוך באלהים: לפי שלא פירש הוצרך להנקד פתח];

אין לי אלא בזובח; מקטר ומנסך מניין? תלמוד לומר: (שם) בלתי לה' לבדו: ריקן העבודות כולן לשם המיוחד (ריקן ונטל כל העבודות מלעבדה בהן, ונתנן לשם המיוחד; משמע דאכל עבודות הראויות לשם קאמר), לפי שיצאה זביחה לידון בעבודות פנים (לפי שיצאה זביחה בפירוש מכלל שאר עבודות שנכללו בכלל 'וילך ויעבוד'; ומדה היא בתורה: ד'דבר שהוא בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא'; שאין הכלל הזה מחייב אלא עבודה הדומה לזבוח, שהוא עבודת פנים);

(ומהשתא לא נפקא לן דליחייב אהשתחואה שלא כדרכה: דלאו עבודה היא בפנים -) מניין לרבות השתחואה ?

תלמוד לומר: (הכי גרסינן בסיפרי³) (דברים יז, ג) וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם [ולשמש או לירח או לכל צבא השמים אשר לא צויתו] (דעל כרחיק לשלא כדרכה קאמר, דאי דרכה לעבדה בכך - בכלל ויעבוד הוא) וסמיך ליה (דברים יז, ה) והוצאת את האיש ההוא וגו' [או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך את האיש או את האשה וסקלתם באבנים ומתו];

עונש שמענו (דכתיב ביה וסקלתם דלעיל), אזהרה מניין ?

תלמוד לומר: (שמות לד, יד) כי לא תשתחוה לאל אחר [כי ה' קנא שמו אל קנא הוא] (והאי נמי: אם אינו ענין לכדרכה - תנהו ענין לשלא כדרכה; וספרים דכתוב בהו (כי) 'לא תשתחוה' - שיבוש הוא, דהא מיתה הכא לא כתיבא);

² אולי לא כרש"י אלא: מוליך - רבי שמעון סובר שאינה עבודה; וסברתו: שאם אפשר לשחוט על יד המזבח אין צורך בהולכה; ומקבל - אינו אלא הכשר עבודה, שבלי קבלת הדם אין אפשרות לזרוק את הדם! ופי' רבי אליעזר הכשר מצוה הרי הוא חלק מהמצוה, כמו בניית סוכה שלפי רבי אליעזר מברכים עליו, ורבי אליעזר הוא בעל המסורת: בור סוד שאינו מאבד טיפה, והוא למד בזמן הבית! רק עוד יש לשאול: ובעבודות העופות: מליקה, מצוי - גם יהא חייב בשלא כדרכה? לכאורה יהא חייב; והגמרא לא עסקה בעבודות אלה כי מצוי מקביל לזריקה, ומליקה לזביחה, ואף על פי שזביחה לאו עבודה היא, שכשרה בזר! .

³ אך אינו בספרי שבידינו! אבל דומה לו במכילתא פרשת בחודש פרשה ו

יכול שאני מרבה המגפף והמנשק והמנעיל (דנימא: השתחואה, שיצא מן הכלל -
ללמד על הכלל כולו יצא: דמה השתחואה מיוחד שהיא דרך כבוד וחייב עליה אף לשלא כדרכה - אף כל
שהוא דרך כבוד כגון אלו חייב) ?

תלמוד לומר: 'זובח'; זביחה בכלל היתה, ולמה יצאה (ואם השתחואה ללמד
על הכלל באתה - למה פרט לך זביחה? הלא דרך כבוד הוא, ומהשתחואה נפקא ליה) ? - להקיש
אליה (אלא היא באתה ללמד על הכלל, לומר לך: זביחה בכלל היתה, ויצאה מן הכלל להקיש לה כל
הנכללות עמה) ולומר לך: מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים
וחייבין עליה מיתה - אף כל שהיא עבודת פנים וחייבין עליה
מיתה (בחוץ לעבודה זרה); (ומשום דהשתחואה לא נפקא לן מהכא לחיובא -) יצאה
השתחואה לידון בעצמה (הוצרכה השתחואה לחזור ולצאת כדי לדון בעצמה לבדה שיתחייבו
עליה, ואף על פי שאין חייבין כיוצא בה), יצאה זביחה לידון (ללמד) על הכלל
כולו.

אמר מר: 'הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר' - זובח
קדשים בחוץ כרת הוא! ?
סלקא דעתך אמינא (האי 'יחרס' אתא לאוריי לן): כי אתרו ביה - קטלא, כי
לא אתרו ביה - כרת (כדלגבי שבת ועבודה זרה ועריות), קא משמע לן.

אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי: אימא: יצאה השתחואה ללמד על
הכלל כולו (ומתרבי מגפף ומנשק וכל שהוא דרך כבוד כהשתחואה), וכי תימא (וקא קשיא
ליה לתנא) 'זובח [לה' יחרס] למה לי' (אם כן זובח למאי אתא? תיפוק ליה מהשתחואה, דהא
עבודת כבוד הוא) - לגופיה (ולאורי דאפילו לא שחט שחיטת עצמו לעבודה זרה, אלא שוחט
לעצמו [לאכול לעצמו, ולא להקריב את הבשר, אלא רק] וחשב בה על מנת לזרוק דמה לעבודת
כוכבים - חייב, ואפילו לא זרק): דמחשביין מעבודה לעבודה (כלומר: דמחשבה שהוא
מחשב בשעת עבודה זו על עבודה אחרת - מחשבה היא להתחייב עליה), דאיתמר: השוחט בהמה
לזרוק דמה לעבודת כוכבים ולהקטיר חלבה לעבודת כוכבים: רבי
יוחנן אמר

(סנהדרין סא, א)

אסורה (הבהמה בהנאה, ואף על פי שהשחיטה - לאו לעבודה זרה היתה, ואפילו לא זרק דמה לעבודה
זרה - נאסרה; וילפינן טעמא בשחיטת חולין: דגמר לה רבי יוחנן ממחשבת פגול, דהויה מעבודה לעבודה:
דהשוחט את הזבח על מנת לזרוק את הדם למחר - פיגול), וריש לקיש אמר מותרת (לא יליף
חוץ מפנים; אין מחשביין מעבודה לעבודה); (הא דמייתר לן 'זובח ללמד על הכלל', ולא מוקמינן לה האי
דרשא לומר שמחשב מעבודה לעבודה -) הניחא לרבי יוחנן (דנפקא ליה לענין איתסורי
ממחשבת פיגול, איכא למימר דלענין איחויבי גברא נמי מהתם יליף, ועל כרחין אייתור ליה זובח), אלא
לריש לקיש (דלא יליף עבודת כוכבים מפיגול) בעי קרא (נימא דהאי זובח - להכי הוא דאתא:
שמחשביין מעבודה לעבודה) !

מתקיף לה רב פפא: ולרבי יוחנן לא בעי קרא? עד כאן לא קא אסר
רבי יוחנן אלא בהמה, אבל גברא לא בר קטלא הוא, ואתא קרא
לחיובי גברא לקטלא! ?

מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא: ולריש לקיש - מי בעי קרא?
עד כאן לא קא שרי ריש לקיש אלא בהמה, אבל גברא - בר קטלא
הוא, מידי דהוה אמשתחוה להר: דהר מותר (נכרים העובדין את ההרים תניא
במסכת עבודה זרה (מה): ההרים מותרין בהנאה, דכתיב 'אלהיהם על ההרים' ולא ההרים אלהיהם)
ועובדה בסייף (אף על גב דמחובר - לא מתסר, עבודה זרה מיהא הוי; והכא נמי לא בעיא קרא:
הואיל ושחיטה צורך זריקה היא, והא חשב בשחיטה על מנת לזרוק - הוה ליה כעובד עבודה זרה, דהא זריקה
בלא שחיטה לא סגי; הלכך על כרחין אי השתחואה ללמד על הכלל נפקא ליה - לא הוה ליה למיכתב
זובח) !

[## מה הדין בזובח לבהמת חבירו - האם הבהמה נאסרת? לכאורה אינה נאסרת,
שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו - אך סברה זו קיימת גם במרביע בהמת
חבירו - והאם נאמר שאינה נאסרת? וכי אין בכך 'תקלה' ו'קלוין'?]
אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: למאי דקאמר ליה רבא בר רב חנן
לאביי: אימא יצאה השתחואה ללמד על הכלל כולו, (דברים יב, ג) [השמר לך
פן תנקש אחריהם אחרי השמדם מפניך ופן תדרש לאלהיהם לאמר] 'איכה יעבדו' [הגויים האלה את אלהיהם
ואעשה כן גם אני] (דמשמע: כדרכה - אין, שלא כדרכה - לא) למעוטי מאי (שלא כדרכה? מאחר
דילפינן בהשתחואה דאפילו אינה עבודת פנים מחייב שלא כדרכה) ? וכי תימא למעוטי
הפוער עצמו לזובחים (אי נימא למעוטי עבודת בזיון לעבודה זרה שעבודתה דרך כבוד, כגון
פוער עצמו לעבודה זרה שזובחין - למה לי למעוטי מהאי קרא) - מהשתחואה נפקא (שמלמדת
על הכלל שאינו חייב אלא דרך כבוד, כהשתחואה): מה השתחואה דרך כיבוד אף כל

דרך כיבוד! אלא למעוטי הפוער עצמו למרקוליס? סלקא דעתא
אמינא הואיל ועבודתו בזיון הוא - אף כל בזיון? - קא משמע
לן.

אלא הא דאמר רבי אליעזר: 'מניין לזובח בהמה (שהיא עבודת כבוד)
למרקוליס (שעבודתה בזיון, והוא הדין לפעור) שהוא חייב? שנאמר (ויקרא יז, ו) ולא
יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים [אשר הם זנים אחריהם חקת עולם תהיה זאת להם לדרתם] (אם איתא
לרבה בר רב חנין שהשתחוואה מלמדת על הכלל - למה לי האי קרא להכי? מהשתחוואה נפקא) - אם
אינו ענין לכדרכה, דכתיב 'איכה יעבדו' - תניהו ענין לשלא
כדרכה; שלא כדרכה - מהשתחוואה נפקא?
התם בזובח [לע"ז] להכעיס [את הבקב"ה] (ואינו מתכוין לקבלו עליו באלוה, ואשמועין
קרא דעובר בלאו).

רב המנונא אירכסו ליה תורי (והלך לבקשן); פגע ביה רבה, רמא ליה
[לרב המנונא] מתניתין אהדדי: תנן: 'העובד עבודת כוכבים'; עובר
- אין, אומר - לא; והאנן תנן [להלן סזא] 'האומר' (משענה שהסיתוהו, ונתרצה -
חייב מיתה, דנפקא לן לקמן מ'לא תאבה ולא תשמע' [דברים יג, ט] הא אבה ושמע - חייב מיד):
"אעבוד", "אלך ואעבוד", (שמחוטר הליכה: אף על גב דאיכא למימר אדהכי הדר ביה),
"נלך ונעבוד" (אף על פי שכלל עצמו עם אחרים, דאיכא למימר: הני אחרים לא אזלי ואיהו נמי לא
ליזיל) !?

אמר ליה: (מתניתין, דקתני 'עובד' - אין, אומר לא) - באומר "איני מקבלו עלי
(באלוה) אלא בעבודה (= עד שאעבדנו)" (דכל כמה דלא פלח ליה - אין כאן 'אבה' ו'שמע';
וסיפא, דמשמע באמידה חייב: בשקבלו עליו אלהותו מיד: דכיון דאמר "אעבוד" - מסתמא קבליה עליה באלוה
אי לא פירש בהדיא שאינו מקבלו עליו אלא בעבודה).

[##] האם המשנה להלן דנה באדם הניסט - אם מתחייב באמירה בלבד, או ממילא
גם במסית: שאם אין אדם ניסט, הרי אין 'מסית'? או האם מתחייב המסית ללא
ניסט, וכאן מדברת המשנה באדם שאומר מעצמו, ואין כאן מסית כלל?
רב יוסף אמר: תנאי שקלת מעלמא [##] אתה מתעלם מהעובדה שהיו תנאים
שונים שאולי חלקו זה על זה, ו עליך להבין שיש כאן מחלוקת תנאים, ולמצוא
של מי המשנה ושל מי הברייתא, ואין קושיא: גברא אגברא קא רמית? תנאי
היא, דתניא: 'האומר "בואו ועבדוני"' (עושה את עצמו עבודה זרה ומסית בני אדם
לעבדו): רבי מאיר מחייב (מיתה כמסית), ורבי יהודה פוטר [רב יוסף
מדבר על מסית, ולא על ניסט]; היכא דפלחו - כולי עלמא לא פליגי,
דכתיב (שמות כד, לא תעשה לך פסל [וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים
מתחת לארץ]; כי פליגי בדיבורא בעלמא: רבי מאיר סבר דיבורא מילתא
היא, ורבי יהודה סבר דיבורא לאו מילתא היא [##] כלומר: לפי רב
יוסף מחלוקת תנאים: רבי מאיר סובר שהמסית מתחייב בגין מה שאמר אף על פי
שאינו ניסט, ורבי יהודה מחייב רק אם הניסט עבד בפועל].

הדר אמר רב יוסף: לאו מילתא היא דאמרי, דאפילו לרבי יהודה -
בדיבורא נמי חיובי מחייב, דתניא: 'רבי יהודה אומר: לעולם
אינו חייב (בשביל דבור בלא מעשה אלא בניסט לעבודת כוכבים) עד שיאמר (ואבה ושמע
ואמר) "אעבוד", "אלך ואעבוד", "נלך ונעבוד" (אבל באומר "בואו ועבדוני" -
פטור; אלמא טעמא דרבי יהודה במסית אחרים לעצמו - טעמא אחרינא הוא, דהא בניסט חיובי מחייב
בדיבורא). [##] את מי מחייב רבי יהודה בדבור הניסט? את המסית ודאי, אבל
האם גם את הניסט? - לפי הלשון - גם הניסט מתחייב על ידי הדבור; אך
החידוש הוא שגם המסית מתחייב בדבורו של הניסט, ולא דוקא אם עבד לעבודה
זרה בפועל.]

במאי קמיפלגי? במסית לעצמו (במסית אחרים לעצמו שיעבודוהו אי הוי מסית או לא);
ואמרי ליה: "אין" קמיפלגי: מר [רבי מאיר] סבר: מסית לעצמו -
שמעי ליה, ו"אין" דקאמרי ליה - קושטא הוא, ומר [רבי יהודה]
סבר: מסית לעצמו - לא שמעי ליה (שהרי הוא אדם כמותם, ואפילו הניסיתם לשאר
צלמי עבודה זרה - אין ניסטין לעבוד אדם); מימר אמרי

(סנהדרין סא, ב)

"מאי שנא איהו מינן דידן (להיות אלוה יותר ממני) ?", ו"אין" דקאמרי -
אחוכי עליה; ומתניתין (דקשיין אהדדי: הכי מתוקמא רישא, דקתני 'עובד' - אין, אומר -
לא) כאן ביחיד הניסט כאן ברבים הניסיתם: יחיד לא מימלך וטעי
בתריה, רבים (אפילו נתרצו) - מימלכי (והדרי בהו) ולא טעו בתריה (הלכך
לא קרינא ביה 'אבה ושמע'; וסיפא דמחייב - באבה ושמע - ביחיד הניסט: דכיון דנתרצה - לאו דעתיה למהדר,

והוא אבה ושמע - ורחמנא חייביה) [## ועדיין חיוב המסית תלוי בחיוב הניסת, וביחיד הניסת יש סבירות שילך ויעבוד, ולכן בדבור הניסת חייב המסית, אבל ברבים אין הדבור מחייב את המסית - וכל שכן לא את הניסת - אלא רק אחרי שעבדו - או עבד אחד מהם].

אמר רב יוסף: מנא אמינא לה? דכתיב (דברים יג, ט) לא תאבה לו ולא תשמע אליו [ולא תחוס עינך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו]; הא אבה ושמע - חייב. איתביה אביי: מי שאני בין ניסת דרבים לניסת יחיד? והתניא: (דברים יג, ז) כי יסיתך אחיך בן אמך [או בן או בתך או אשת חיקך או רעך אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך] - אחד יחיד הניסת ואחד רבים הניסתים, והוציא הכתוב יחיד מכלל רבים (וילך ויעבוד וגו' וסקלתם) (דברים יג, ד) ורבים מכלל יחיד (לדון בסיף: הכה תכה) (שם יג, טז) דעיר הנדחת: יחיד מכלל רבים: להחמיר על גופו ולהקל על ממונו, רבים מכלל יחיד: להקל על גופם ולהחמיר על ממונם (ושרפת באש וגו' (שם); אבל יחיד הקל בממונו שלא גזר עליו לאבדו): כהא מילתא הוא דשאני, אבל בכל מילי כי הדדי נינהו! אלא אמר אביי: כאן בניסת מפי עצמו (שאין אחר מסיתו), כאן בניסת מפי אחרים: מפי עצמו מימלך, מפי אחרים גריר בתרייהו [## ולכן גם כשאמר - כבר מתחייב הניסת].

אמר אביי: מנא אמינא לה (דבדבורא - ניסת מפי אחרים הוא דמחייב)? - דכתיב: (דברים יג, ט) לא תאבה לו ולא תשמע אליו [ולא תחוס עינך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו]; הא אבה ושמע - חייב.

רבא אמר: אידי ואידי [שתי המשניות] בניסת מפי אחרים (ומשכחת לה דלא נתחייב ניסת משום אבה ושמע): הא דאמר ליה "כך אוכלת, כך שותה, כך מטיבה, כך מריעה" [ונמצא שהניסת 'שמע', ואבה - בדיבור, ונתחייב], הא דלא אמר ליה "כך אוכלת, כך שותה כו'" (דכיון דלא ידע ביה מילתא דשבחיה - מהדר קא הדר ביה ולא אבה ושמע) [ויתחייב רק בעבודה].

אמר רבא: מנא אמינא לה (דכי כתוב 'אבה ושמע' - בדאמר ליה "כך אוכלת וכך שותה" משתעי)? - דכתיב (בפרשת מסית) (דברים יג, ח) מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך [או הרחוקים ממך מקצה הארץ ועד קצה הארץ] - מה לי 'קרובים' ומה לי 'רחוקים' (ולמה הזכיר קרוב ורחוק)? הכי קאמר ליה: מטיבותן של קרובים אתה למד מה טיבותן של רחוקים; מאי - (אלא) לאו דאמר ליה (מפני שדרכו של מסית לדבר על עבודה זרה רחוקה שאינו מכיר בה, ומוציא בפיו השקר ואומר): "כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה" (לפיכך אני אומר לך הסתכל בעבודות זרות הקרובות לך ותראה שאין בהן ממש, ומהן אתה למד טיבן של רחוקים; אלמא קרא - בדאמר ליה "כך אוכלת" כתוב) - שמע מינה.

רב אשי אמר: סיפא (דמחייב באמירה) - בישראל מומר [## מלפני כן] (דכיון דקבל עליה - תו לא הדר ביה, שהרי הופקר בכך). רבינא אמר: (לעולם בישראל גמור, וכולה מתניתין בחד טעמא, ותנא רישא 'עובד' וסיפא 'אומר') לא זו אף זו קתני (כלומר: ולא 'עובד' בלבד אמרו, אלא אף 'אומר' חייב).

איתמר: העובד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה (מאהבת אדם ומיראת אדם, ולא חשבה בלבו באלהות): אביי אמר חייב (במזיד ובהתראה - במיתה, ובשוגג דכסבור מותר לעשות כן - חייב בחטאת), רבא אמר פטור (בין במזיד בין בשוגג, דלאו כלום עבד): אביי אמר חייב, דהא פלחה! רבא אמר פטור: אי קבליה עליה באלוה - אין, אי לא - לא.

סימן: עבד ישתחוה למשיח: ואמר אביי: מנא אמינא לה? דתנן: 'העובד עבודת כוכבים: אחד העובד כו' מאי? - לאו אחד העובד מאהבה ומיראה (והלא המזבח והמקטיר עובדין הן! אלא הכי קאמר: אחד העובד ואפילו מאהבה ומיראה, ואחד המזבח לשם אלהות: דתנא סיפא לגלויי עליה דרישא דמאהבה ומיראה הוא, ואפילו הכי חייב)? ורבא אמר לך: לא, כדמתרץ רבי ירמיה (אחד העובד כל עבודה שהיא זרחה בכך, ואחד המזבח שלא כדרכה, ולעולם רישא וסיפא לשם אלהות).

אמר אביי: מנא אמינא לה? - דתניא: (שמות כה) לא תשתחוה להם [ולא תעבדם] כי אנכי ה' אלקיך אל קנא פקד עון אבת על בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי [ולא תעבדם] (יתירא הוא) - להם אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה לאדם כמותך; יכול אפילו נעבד כהמן (שעשה עצמו עבודה זרה, כדאמר במגילה (דף יט.)) [לא יהרד על עבודתו]? (דאי לאו הכי - לא הוה מרדכי מתגרה בו והיה כורע ומשתחוה לו) - תלמוד לומר: 'ולא תעבדם'; - והא המן מיראה הוה נעבד (מיראת המלך הוה פלחי ליה כדכתיב) (אסתר

ג,ב) 'כי כן צוה לו המלך', וקתני דלא) [ואף על פי כן 'לא תעבדם' אם כן גם העובד מיראה נהרג] !

ורבא ?

כהמן ולא כהמן (דקתני 'יכול אפילו נעבד כהמן') : כהמן דאיהו גופיה עבודת כוכבים, ולא כהמן : דאילו המן מיראה, והכא לאו מיראה (לאו למיסר מיראה, אלא למיסר אדם הנעבד לשם עבודת כוכבים שלא מיראה, למסגד ליה בסתמא; והאי דנקט 'המן' - משום דעשה עצמו עבודת כוכבים הוא) .

ואמר אביי : מנא אמינא לה [דעובד מאהבה ויראה חייב] ? - דתניא :

'כהן משיח בעבודת כוכבים (בקרוב עבודת כוכבים) : רבי אומר : בשגגת מעשה

(אפילו לא נעלם ממנו איסור עבודה זרה, אלא ששגג במעשה - חייב, ואף על גב דבשאר מצות אין מביא קרבן האמור בו אלא אם כן נעלמה ממנו הלכה, דכתיב גבי חטאת צבור (ויקרא ד,יג) 'ונעלם דבר', כגון: הורו בית דין שחלב מותר, ועשו על ידי העלמתן; דבפר כהן משוח כתוב (שם, פסוק ג) 'לאשמת העם' - הרי משוח כצבור; אפילו הכי בעבודה זרה שקרבנו שוה לשאר יחידים כדקתני ואזיל - מחייב בשגגת מעשה בלא העלם דבר; ולקמן מפרש האי 'שגגת מעשה' היכי דמי, 'וחכמים אומרים : (אף כאן אינו חייב אלא) בהעלם דבר (ובהוריות בפ"ב דף ז:) ילפינן טעמא מקרא) ; ושויין שבשעירה

כיהיד (ואפילו לרבנן דלא משוי ליה כשאר יחיד לענין להתחייב בלא העלם דבר - מודים הן שאין קרבנו בעבודת כוכבים חלוק משאר יחיד: שמביא שעירה, דכתיב גבי קרבן עבודה זרה בפרשת 'שלח לך' (במדבר טו,כז): 'ואם נפש אחת': אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משוח משמע, ואף על פי שנשיא ומשוח חלוקין מן היחידים בשאר מצות: שהנשיא מביא שעיר זכר ונאכל, וכהן משוח פר ונשרף, והיחיד מביא כשבה או שעירה - בעבודת כוכבים שוין הן), ושויין שאין מביא אשם תלוי (על שום לא הודע שבתורה) ' (משום דגבי אשם תלוי כתיב (ויקרא ה,יח) 'על שגגתו אשר שגג' משמע: מי שמביא חטאת על 'הודע' דשגגת מעשה - מביא אשם תלוי על 'לא הודע'; יצא משוח שאין מביא חטאת אלא בהעלם דבר; ושמעין הכא אפילו לרבי, דאמר שיש לך קרבן שהמשוח חייב בשגגת מעשה - מודה הוא שאין מביא אשם תלוי; ובמסכת הוריות (שם) יליף מקרא: מדכתיב באשם תלוי 'שגגתו' 'שגגתו' תרי זימני: מי שכל חטאו בשגגה - יצא משוח, שאין כל חטאו בשגגה, שהרי בשאר מצות צריך העלם דבר) .

- האי 'שגגת מעשה (בלא העלם דבר) ' דעבודת כוכבים - היכי דמי ? אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו - הרי לבו לשמים (ולא השתחוה זה לעבודה זרה, - לא מזיד ולא שוגג הוא, אלא לשמים, שהרי לשמים נתכוין ואפילו היה יודע שזה הבית עבודת כוכבים הוא, והוא משתחוה בתוכו לשמים - אין כאן עונש, שהרי אף משתחוה לבית הכנסת - לא לבית הוא משתחוה אלא למי ששכן שמו עליה) ! אלא דחזא אנדרטא והשתחוה לו (שראה דמות שהיו רגילין לעשות בדמות המלך, והרואה אותו משתחוה לו לכבוד המלך, ופעמים שעובדין אותו; וזה ראה אחד שהיה נעבד ולא ידע שהוא נעבד, והשתחוה לו) ? - אי קבליה עליה באלוה (שהשתחוה לו לשם עבודת כוכבים) מזיד הוא ,

(סנהדרין סב,א)

ואי לא קבליה עליה באלוה (אלא לכבוד המלך השתחוה לו) - לא כלום הוא (דהא לא אכין לשם עבודת כוכבים) ! אלא - לאו (שעבד עבודת כוכבים) מאהבה ומיראה (מאהבה ומיראת אדם כסבור שמתור לעשות, והאי אומר מותר כי האי גוונא: ידיד ליה לאיסור עבוד בכל עבודות שלה - לאו 'העלם דבר' קרי לה, אף על גב שנעלם ממנו איסור אהבה ויראה: שאין זו מגוף האיסור, אלא אם כן נעלם ממנו עיקר עבודת כוכבים באחת מעבודותיה: כסבור שעבודה זו מותר לה) ? !

ורבא אמר לך : לא, באומר מותר (לא הוי 'שגגת מעשה' הכי, אלא באומר מותר לעבוד עבודת כוכבים: כסבור אין עבודת כוכבים בתורה) .

אומר מותר היינו 'העלם דבר' (ובהא אפילו רבנן מודו) ? !

(ומשני:) באומר מותר לגמרי ('אומר מותר' דקאמינא - היינו דקא עקר לה לגמרי) :

'העלם דבר' = קיום מקצת וביטול מקצת (כגון יש עבודת כוכבים בתורה: שלא לזבוח ושלא לקטר, אבל המשתחוה - מותר) .

תוספות סנהדרין סא,ב, ד"ה רבא אמר פטור. אע"ג דפרק 'בן סורר ומורה' (לקמן עד.) אמר בעבודת כוכבים 'יהרג ואל יעבור', יש לומר: נהי דחייב למסור עצמו לכתחלה, מכל מקום היכא דלא מסר את עצמו - לא מיחייב מיתה; ואין לומר דרבא לטעמיה, דאמר בפרק 'רבי ישמעאל' (עבודה זרה נד.) ושם אפילו עבודת כוכבים בצינעא נאמר 'וחי בהן' - ולא שימות בהן, דאם כן הני (כריתות) דמייתי - לימא דאיתא כמאן דאמר בפרק 'בן סורר ומורה' (לקמן עד.) 'יהרג ואל יעבור', דפלוגתא דתנאי היא; ויש מפרשים הא דאמר 'יהרג ואל יעבור' היינו בסתם עבודת כוכבים, והכא איירי בעבודת כוכבים שהכל עובדים מאהבה ומיראה, דומיא דהמן, דמייתי ומתני דאחד העובד משמע ליה דאיירי כהאי גוונא: דאי בסתם עבודת כוכבים - לא איצטריך דשמעין ממתניתין דהפוער עצמו לפעור אע"ג דמכוין לבוויי חייב; מיהו ההיא דכהן משיח הוה מצי לאוקומי בסתם עבודת כוכבים, אלא דמשני שפיר: וא"ת לרבא - אמאי לא השתחוה מרדכי להמן? ויש לומר כדאמר במדרש: שהיו צלמים על לבו; אי נמי משום קידוש השם, כדאמרין בירושלמי דשביעית (T"פ), כגון פוס ולוליינוס אחים שנתן להם מים בזכוכית צבועה ולא קיבלו.

תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן: 'זיבת וקיסר וניסך והשתחוה בהעלם אחד - אינו חייב אלא אחת' (דכל עבודותיה באזהרה אחת הן: 'לא תעבדם' (שמות כה), הלכך אין כאן חלוק חטאות) .

אמר ליה: פוק תני לברא (דטעות הוא; ולקמן מפרש טעמא).
אמר רבי אבא: הא דאמר רבי זכאי - מחלוקת רבי יוסי ורבי נתן,
דתניא: 'הבערה' (שיצאה מכלל 'לא תעשה כל מלאכה' (שם, פסוק י) דשבת [דכתיב [שמות לה,ג]:
לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת]) ללאו יצאה (להוציאה מחומרי שאר מלאכות, וללמד עליה
שאינה לא בכרת ולא במיתה אלא בלאו) - דברי רבי יוסי; ורבי נתן אומר:
לחלק יצאה (לחלוק ולומר לך: מה זו מיוחדת שהיא מאבות מלאכות הנעשית במשכן, וחייב עליה
הכתוב בפני עצמו: שפרט לה לבדה - אף כל שהוא אב מלאכה: אם עשאו בהעלם אחד - חייב על כל אחת
ואחת: ד'כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד - לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו
יצא') : למאן דאמר 'הבערה ללאו יצאה' - השתחואה נמי ללאו יצאה
(לקמן (דף סג). אמר: שלש השתחואות נאמרו באזהרת עבודה זרה; אחת לשלא כדרכה, לכדאמרן לעיל:
'אזהרה מניין? - לא תשתחוו', ואחת לכדרכה, ואחת לחלק: מה השתחואה מיוחדת מעשה לעצמו וחייב עליה
בעצמה - אף כל עבודה ועבודה בשוגג חייב עליה חטאת לעצמה; ותנא דרבי זכאי סבירא ליה כרבי יוסי:
דהוא השתחואה יתירא - לאו לחלק יצאה, אלא ללמד עליה שהיא בלאו ולא בכרת, ואין חטאת על שגגתה,
ואף על פי שחייבין עליה מיתה: דהא גבי סקילה כתיב (דברים יג) 'וישתחו להם'; מיהו מכרת ומחטאת
אפקה; הלכך לא משכחת קרא בעבודת כוכבים לחלק; למאן דאמר 'הבערה לחלק יצאה' -
השתחואה נמי לחלק יצאה!

מתקיף לה רב יוסף: דילמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם
'הבערה ללאו יצאה', דנפקא ליה חילוק מלאכות מ'אחת מהנה',
דתניא: רבי יוסי אומר: [ויקרא ד,ב] דבר אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות
ה' אשר לא תעשינה] ועשה מאחת מהנה: פעמים שחייב אחת על כולן, פעמים
שחייב על כל אחת ואחת', (גבי חטאת כתיב פעמים שחייב חטאת אחת על כולן, כגון שוגג
בשבת: כסבור אין היום שבת, אבל יודע היה שכל מלאכות שהוא עושה אסורות בשבת - מביא קרבן אחד,
דחטא שגגה היא; ופעמים שחייב על כל אחד ואחד: כגון שהזיד בשבת ויודע שהוא שבת היום, ויש שבת
בתורה, ושגג במלאכות: שלא היה יודע שהמלאכות הללו אסורות, אלא מלאכות אחרות - חייב על כל אחת
ואחת, שיש כאן שגגות הרבה) : ואמר רבי יונתן (רבי יונתן מפרש טעמא דרבי יוסי היכי משמע
ליה האי מהאי קרא) : מאי טעמא דרבי יוסי? דכתיב: 'ועשה מאחת מהנה' (הוה)
ליה למכתב 'ועשה אחת מהנה', אי נמי 'ועשה מהנה', אי נמי 'ועשה אחת' ולישתוק; מדכתבינהו הכי - שמע
מינה למדרש כל חד וחד לחודה, לחייבו על 'אחת' ועל 'מאחת', כלומר: מקצת העבירה; על 'הנה' ועל 'מהנה',
כדמפרש: 'הנה' = אבות, 'מהנה' = תולדות; ולמדרשינהו נמי כי הדדי הכי, מדסמכי להדדי) : 'אחת' -
'מאחת', 'הנה' - 'מהנה' : 'אחת' שהיא 'הנה' (כלומר פעמים שהוא חייב על
מצוה אחת חטאות הרבה), ו'הנה' שהיא 'אחת' (פעמים שאינו חייב אלא אחת על מצות
הרבה; והכי משמע 'מאחת' מחייב 'הנה', 'מהנה' מחייב 'אחת': מדכתיב מ' יתירא; והשתא מפרש לה) :
[דוגמא:] 'אחת' = 'שמעון', 'מאחת': 'שם' מ'שמעון' ('אחת' - כשעשה
עבירה שלימה: שנתכוין לכתוב 'שמעון' וכתבו כלו, 'מאחת': על מקצתו נמי מחייב, כגון נתכוין לכתוב
'שמעון' ולא כתב אלא שתי אותיות - חייב; ולהכי נקט 'שמעון': משום דשתי אותיות ראשונות הוו להו 'שם'
במקום אחר, כגון 'שם בן נח' וה'גד' מ'גדיאל', 'זן' מ'זניאל'; אבל נתכוין לכתוב שם אחר, כגון 'נפתלי' ולא
כתב ממנו אלא שתי אותיות - לא מיחייב, שאין כאן מלאכה בשום מקום) ; 'הנה' = אבות,
'מהנה' = תולדות (דנפקא לן מדדמי להו לאבות והיינו מהנה כלומר מן הדומות להם) ;
'אחת' שהיא 'הנה' (דאמרן לעיל: פעמים שמתחייב על כל אחת ואחת, דהיינו על 'אחת' - 'הנה':
על מצוה אחת כמה חטאות, כגון) : זדון שבת ושגגות מלאכות (עושה מלאכות הרבה
בזדון שבת ושגגות מלאכות, כדפרישית לעיל, דיש כאן שגגות הרבה) ; 'הנה' שהיא 'אחת' =
שגגת שבת וזדון מלאכות (יודע שמלאכות הללו אסורות בשבת, אבל כסבור אין שבת היום -
כולהו חטא שגגה היא) 'אבל הכא: דלא נפקא ליה חילוק מלאכות מדוכתא
אחריתי, דכולי עלמא השתחואה לחלק יצאה (דהכל מודים דכל היוצא מן הכלל -
ללמד על הכלל כולו יצא, אי לא נפקא לן מדוכתא אחריתי; ומשום הכי אמר ליה 'פוק תני לברא': דאפילו
לרבי יוסי חייב על כל אחת ואחת).

חילוק מלאכות דעבודת כוכבים נמי תיפוק ליה מ'אחת מהנה' (לרבי
אבא פריך: נהי דמתניתין רבי יוסי היא, דהשתחואה ללאו יצאה, מיהו תיפוק לן דחייב על כל אחת ואחת
מהנה, כדנפקא ליה לרבי יוסי בשבת, דהא האי קרא - גבי חטאת סתמא כתיב, ונדרשיה נמי בעבודת כוכבים
הכי) : 'אחת' - זביחה, 'מאחת' = סימן אחד, 'הנה' = אבות: זביח
קיסור ניסוך והשתחואה, 'מהנה' = תולדות ('אחת' ועשה 'אחת' = שעשה עבודה
שלימה, כגון זבוח, 'מאחת' = ועשה 'מאחת', כגון שחט סימן אחד לעבודת כוכבים, דאשכחן ליה הכשר גבי
חטאת העוף בפנים) : שבר מקל לפנייה (לשם עבודת כוכבים, דדמי לשחיטה: ששובר מפרקתה,
וכגון דדרכה לעובדה במקל, כדאמרין במסכת עבודת כוכבים בפרק 'רבי ישמעאל' (דף נא). עבודת כוכבים
שעובדין אותה במקל: שבר מקל לפנייה - חייב) ; 'אחת' שהיא 'הנה' (פעמים שהוא חייב על
עבודה אחת חטאות הרבה, כגון שעבד עבודות הרבה) = זדון עבודת כוכבים ושגגת
עבודות (דיודע שעבודה זרה אסורה בזבוח, אבל כסבור שמותר לקטר ולנסך ולהשתחוות), 'הנה'

שהיא 'אחת' = שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות?
[## כיצד ניתן ללמוד עבודה זרה מהפסוקים בויקרא? הרי פרשת קרבנות עבודה
זרה כתובה בפרשת שלח לך?! אולי זאת כוונת הגמרא להלן כאשר היא מראה את
ההבדל בין הקרבנות. ואולי הגמרא לא שאלה באופן כללי על הלימוד: שהפרשות

שונות, כדי שלא תאמר שאף על פי כן נלמד עבודה זרה מקרבנות אחרות במה מצינו, ולפי ש'מה מצינו' פרכינן כל דהוא הביאה הגמרא את חילוק הקרבנות לדחות את ה'מה מצינו'.

האי שגגת עבודת כוכבים - היכי דמי (כלומר: היכי מתוקם קרא בעבודה זרה הא לא משכחת לה שגגת עבודה זרה בזדון עבודות, הלכך לא נפקא לן בעבודה זרה חלוק מלאכות מהכא) ? אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו - הרי לבו לשמים! אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה? - אי קבליה עליה, מזיד הוא! אי לא קבליה עליה - לא כלום הוא, אלא מאהבה ומיראה (יודע שאסורה עבודת כוכבים בעבודות הללו, אבל שגג בכך: כסבור שאין עבודת כוכבים בתורה מאהבה ומיראת אדם, והוי כשגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות, דמחייב חדא) ! הניחא לאביי דאמר 'חייב', אלא לרבא, דאמר 'פטור' - מאי איכא למימר? אלא באומר מותר (כסבור אין עבודת כוכבים בתורה, ונהי דלא הוי שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות, אלא שגגת זה וזה - מיהו קרא דקאמר 'הנה שהיא אחת' - בהכי מוקים לה) .

תפשוט דבעא מיניה רבא מרב נחמן (במסכת שבת פרק כלל גדול (דף ע:)) : 'העלם זה וזה בידו - מהו?' תיפשוט דאינו חייב אלא אחת?! הא - לא קשיא: ותפשוט! ומי מצית מוקמת להני קראי (האי 'אחת' והאי 'הנה') בעבודת כוכבים? דאילו הכא כתיב במשיח - פר, ובנשיא - שעיר, וביחיד - כשבה ושעירה, ואילו בעבודת כוכבים תנן (תניא לעיל) 'ושוין' (רבי וחכמים, שכהן משיח) שבשעירה כיחיד?! ותו לא מידי (ליכא לשנויי מידי; הלכך לא נפקא לן חלוק מלאכות בעבודת כוכבים מהכא, אלא מהשתחוואה, כאתקפתא דרב יוסף; והא דרבי זכאי, דפטר לה בחדא - נפקא (לקמן סגא) מ'לא תעבד': הכתוב עשן עבודה אחת) . כי אתא רב שמואל בר יהודה, אמר :

(סנהדרין סב, ב)

הכי תנא (רבי זכאי) קמיה (דרבי יוחנן) [בשבת דף עב, ב] רבא מביא את הברייתא הזאת : חומר בשבת משאר מצות, חומר בשאר מצות מבשבת (לקמן מפרש לה) : חומר בשבת: שהשבת, עשה שתיים בהעלם אחד - חייב על כל אחת ואחת, מה שאין כן בשאר מצות; חומר בשאר מצות: שבשאר מצות שגג בלא מתכוין (לא נתכוין למלאכה זו אלא לדבר אחר, ועלתה בידו מלאכה זו) - חייב, מה שאין כן בשבת .

אמר מר : 'חומר בשבת: שהשבת, עשה שתיים כו' - היכי דמי? אילימא דעבד קצירה וטחינה (דאיכא שמות מחולקין, ומשום הכי חייב שתיים), דכוותה גבי שאר מצות: דאכל חלב ודם - הכא תרתי מיחייב והכא תרתי מיחייב?! אלא גבי שאר מצות ד'אינו חייב אלא אחת' היכי דמי? דאכל חלב וחלב (שני זיתים בשני ימים, ולא נודע לו בנתיים שחטא - אינו חייב אלא אחת, כדפרש טעמא לקמן), דכוותה גבי שבת דעבד קצירה וקצירה? הכא חדא מיחייב והכא חדא מיחייב?! - והיינו דאמר ליה 'פוק תני לברא' . מאי קושיא? דילמא לעולם אימא לך דעבד קצירה וטחינה, 'מה שאין כן בשאר מצות' - אתאן לעבודת כוכבים, כדרבי אמי, דאמר רבי אמי: זיבח וקיטר וניסך בהעלם אחד - אינו חייב אלא אחת!

לא מיתוקמא ליה בעבודת כוכבים, דקתני סיפא: חומר בשאר מצות: שבשאר מצות (בחלבין ובעריות) שגג בלא מתכוין (איכא למתוקמא כגון חלב המהוה לנפיו, וכסבור רוק הוא, ובלעו, דלא מתכוין לאכילה, אלא מתעסק בדבר אחר: בבליעת רוק!) - חייב (והיכי דמי שוגג גמור? - כסבור שומן הוא, ואכלו: דנתכוין לאכילה; אבל זה - לא שוגג הוא, ואפילו הכי חייב, כדאמרן לקמן בשמעתין: שכן נהנה, 'מה שאינו כן בשבת': כגון נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר - פטור, שנאמר (ויקרא ד, כג) 'אשר חטא בה' - עד שיתכוין למלאכה זו, פרט למתעסק בדבר אחר ועלתה בידו מלאכה זו; ומיהו מתעסק ועלה בידו אכילת חלבים או עריות - חייב, שכבר נהנה) ; (אבל בעבודה זרה - ליכא לאוקומא;

ו) שוגג בלא מתכוין בעבודת כוכבים היכי דמי? אי דקסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו - הרי לבו לשמים (ולשמים נתכוין והשתחוה ואין כאן עבירה כלל לא שוגג ולא מזיד) ! אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה? - אי קבליה עליה באלוה - מזיד הוא, ואי לא קבליה עליה - לא כלום היא! אלא (שוגג בלא מתכוין כגון) מאהבה ומיראה (ולא נתכוין לעבודה זרה אלא לאהבת האיש, ושגג כסבור מותר לעשות כן) ; הניחא לאביי דאמר חייב, אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר?

אלא באומר מותר (דאמר: אין עבודת כוכבים בתורה; וכיון דלא הזכירה לו מעולם - 'אין מתכוין' קרי ליה) .

'מה שאין כן בשבת' - דפטור לגמרי? עד כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן: 'העלם זה וזה' אלא אי לחיובי חדא אי לחיובי תרתי, פטור לגמרי ליכא למאן דאמר!?

מאי קושיא? דלמא לעולם אימא לך רישא בעבודת כוכבים, וסיפא בשאר מצות, ושגג בלא מתכוין דקסבר רוק הוא ובולעו, 'מה שאין כן בשבת' דפטור: שנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר - פטור, וכדרכי נחמן אמר שמואל, דאמר: המתעסק בחלבים ובעריות (כשעלה בידו חלבים ועריות היה מתעסק, ולא נתכוין לכך; כל 'מתעסק' קרי ליה שאינו מתכוין בדבר זה כלל) - חייב, שכן נהנה (הלכך חשיב בכוונה); המתעסק בשבת - פטור: מלאכת מחשבת (שחשב לעשות זאת) אסרה תורה.

רבי יוחנן (דאמר ליה "פוק תני לברא", ולא אוקים רישא בעבודת כוכבים וסיפא בשאר מצות) - (אזיל) לטעמיה, דלא מוקים מתניתא רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא, דאמר רבי יוחנן (בבבא מציעא בפרק 'המפקיד' [מא,א]): 'מאן דמתרגם לי 'חבית' אליבא דחד תנא - מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא' (מרחץ, כמו 'מסחותה'; 'וירחץ' מתרגמינן והסחי).

(דקתני התם [מ,א-ב]: 'המפקיד חבית אצל חברו ולא ייחדו לה הבעלים מקום, וטלטלה ונשברה: אם מתוך ידו נשברה, לצרכו חייב לצרכה פטור; אם משהניחה נשברה - בין לצרכה בין לצרכו פטור; ייחדו לה הבעלים מקום וטלטלה ונשברה - בין מתוך ידו, בין משהניחה - לצרכו חייב, לצרכה פטור' ופריך התם: מני? רבי ישמעאל היא, דאמר: לא בעינן דעת בעלים, דתניא: 'הגונב טלה מן העדר וסלע מן הכיס, למקום שגנב יחזיר - דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר: צריך דעת בעלים'; אי רבי ישמעאל - מאי איריא 'לא ייחדו'? אפילו ייחדו נמי? - לא מבעיא קאמר: לא מיבעיא 'ייחדו', דמקומה הוא, אלא אפילו לא ייחדו, דלאו מקומה הוא, לא בעיא דעת בעלים; ... סיפא אתאן לרבי עקיבא; אי רבי עקיבא - מאי איריא 'ייחדו'? אפילו לא ייחדו נמי? לא מבעיא קאמר: לא מבעיא לא ייחדו, דלאו מקומה הוא, אלא אפילו ייחדו נמי, דמקומה הוא - בעינן דעת בעלים; רישא רבי ישמעאל וסיפא רבי עקיבא! ואילו הוה בעי לאוקמא רישא בשהניחה במקומה הראשון, וסיפא בשהניחה במקום שאינה מקומה - כדמוקי לה אמוראי התם: הוה מצי לאוקמיה כולה כרבי ישמעאל; ואמר רבי יוחנן: מאן דמתרגם וכו'; דלא הוה בעי לאוקמיה רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא.)

גופא

(סנהדרין סג, א)

אמר רבי אמי: זיבח וקיסר וניסוך בהעלם אחד - אינו חייב אלא אחת.

(הכי גרסינן: א"ר אמי זיבח וקיסר וניסוך בהעלם אחד וכו'. ולא גרסינן 'והשתחוה', דהשתחווא לאו בכלל שאר עבודות היא, דעל כרחך לית ליה לרבי אמי 'השתחווא לחלק יצאה' מדקאמר 'אינו חייב אלא אחת'.)

אמר אביי: מאי טעמא דרבי אמי (דלית ליה השתחווא לחלק יצאה)? - אמר קרא לא תעבדם (לא תעבדם' כללן כולן כאחד; 'ולא תעבדם' יתירי כתיבי, ודרשינן חד מינייהו להכי): הכתוב עשאן כולן עבודה אחת.

ומי אמר אביי הכי (כרבי אמי: דאינו חייב אלא אחת)? והאמר אביי 'שלש השתחוואות (לא תשתחוה להם דעשרת הדברות (שמות כה); כי לא תשתחוה לאל אחר (שם לד,יד) לא תשתחוה לאלהיהם (שם כג,כד); והשתחווא דדברות אחרונות לא חשיב, דאהדורי קא מהדר ליה משה לירשאל מה ששמע בסיני) בעבודת כוכבים - למה? אחת לכדרכה, ואחת שלא כדרכה, ואחת לחלק' (דאי כתיב חדא - הוה אמינא לא אסר אלא בעבודה זרה דדרך עבודתה בהשתחוואה) !?

לדבריו דרבי אמי קאמר (אביי להך דרשה ד'לא תעבדם'), וליה לא סבירא ליה (אבל אביי לא סבירא ליה, ומוקים לה ללאוי יתירי; ורבי אמי מוקי להך השתחוואה לומר: ללאו יצאה).

גופא אמר אביי: שלש השתחוואות בעבודת כוכבים - למה? אחת לכדרכה, ואחת שלא כדרכה, ואחת לחלק.

לכדרכה - מ'איכה יעבדו הגוים האלה' [דברים יב,ל: השמר לך פן תנקש אחריהם אחרי השמים מפניך ופן תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני] נפקא!?

אלא אחת כדרכה ושלש כדרכה (שהשתחוואה היא להך עבודת כוכבים כדרכה ושלש כדרכה, כגון: שדרכה לעבוד דרך כבוד ולא בהשתחוואה; ואי כתיב חד - לא הוה מרבינן אלא כי האי גונא, אבל משתחוה לפעור - לא), ואחת לשלא כדרכה (כתב רחמנא השתחוואה יתירא שניה לשלא כדרכה, כגון פעור ומרקוליס, שעבודתה בבזיון) ואחת לחלק. (והא דאמר רבי אלעזר לעיל (דף סא.) 'זובח למרקוליס חייב' מלא יצא, ואף על גב דחד קרא יתירא הוא דאיכא, ולא מוקים לה בזובח למקטריה דעבודתו דרך כבוד, דסבר: כיון דגלי בהשתחוואה - קל וחומר בזביחה; מיהו כולה מילתא לא ילפינן מהשתחוואה, דאם כן הוה מרבינן כל עבודות כבוד אף על גב דלאו עבודת פנים! לכך יצאה זביחה: לומר שלא חייבה אלא עבודות פנים.)

המקבלו עליו באלוה האומר לו "אלי אתה":

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: כיון שאמר לו "אלי אתה", (אף על גב דלא פלחה) - חייב. למאי? אי לקטלא - מתניתין היא?! - אלא לקרבן (אם שגג), ואפילו לרבנן (בתמיה: דפליגי רבנן בכריתות (דף ז.)) במגדף עליה דרבי עקיבא, דאמר: מגדף אינו מביא קרבן, דבעינן מעשה)?

והתניא: אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה (דגבי חטאת כתיב (ויקרא ד,כב) ועשה אחת מכל מצותה')', כגון זיבוח וקטור וניסוך והשתחואה, ואמר ריש לקיש: 'מאן תנא השתחואה - רבי עקיבא היא, דאמר לא בעינן מעשה' (לא בעינן מעשה גמור, דמגדף מחייב משום מעשה זוטא: דעקימת שפתיו הוה מעשה, והכא נמי: כפיפת קומתו הוה מעשה; והאי דקתני 'אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה' - לאפוקי הרהורא, דלא מחייב עלה) - מכלל דרבנן סברי בעינן מעשה! כי קאמר רב - נמי לרבי עקיבא קאמר.

לרבי עקיבא - פשיטא: היינו מגדף (מברך את השם)! מהו דתימא עד כאן לא מחייב רבי עקיבא קרבן אלא במגדף, דכתיב ביה כרת, אבל הכא דלא כתיב ביה כרת אימא לא - קא משמע לן; דאתקוש אתקוש ("אלי אתה" בזביחה), דכתיב: (שמות לב,ח) [סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה] וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו (אלה אלהיך ישראל) [אשר העלך מארץ מצרים]

אמר רבי יוחנן: אלמלא וי"ו שב'העלך' (דהא לא כפרו בהקב"ה לגמרי שהרי שתפוהו בדבר אחר) - נתחייבו שומאיהם של ישראל כלייה. כתנאי: 'אחרים אומרים: אלמלא וי"ו שב'העלך' - נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה. אמר לו רבי שמעון בן יוחאי: והלא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם, שנאמר (שמות כב,יט) [זבח לאלקים יחרם] בלתי לה' לבדו!?! אלא מה תלמוד לומר 'אשר העלך'? - שאיוו אלוהות הרבה (אף לאלוהות אחרים וקבלו עליהם).

אבל המגפף והמנשק המכבד והמרבץ [והמרחץ והסך והמלביש והמנעיל עובר בלא תעשה; הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה (ואל תלכו אחרי אלהים אחרים (ירמיהו כה,ו); אי נמי אל תפנו אל האלילים (ויקרא יט,ד), וכגון שאין דרכן בכך; הנודר בשמו - ושם אלהים אחרים לא תזכירו (שמות כג,יג)] :

כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר: על כולם לוקה חוץ מהנודר בשמו והמקיים (הנשבע דמתרגמין 'קיים') בשמו. מאי שנא הנודר בשמו והמקיים בשמו דלא לקי? משום דהוה ליה 'לאו שאין בו מעשה'. הני נמי - 'לאו שבכללות' (דכולהו משתמע בחד קרא) 'הוא, ואין לוקין על לאו שבכללות, דתניא: 'מניין לאוכל מן הבהמה קודם שתצא נפשה שהוא בלא תעשה? תלמוד לומר (ויקרא יט,כו) לא תאכלו על הדם [לא תנחשו ולא תענונו]; דבר אחר לא תאכלו על הדם: לא תאכלו בשר ועדיין דם במזרק (הקרבנות). רבי דוסא אומר: מניין שאין מברין (את האבלים ברחבה כדרך שמברין את האבלים בסעודה ראשונה משל אחרים, כדאמרינן במועד קטן (דף כז:)) על הרוגי בית דין? - תלמוד לומר: לא תאכלו על הדם (על הנדח; ומסברא מוקמין לה אהרוגי בית דין שנהרגין על עונש שלא ינהגו בהם כבוד, משום כפרה); רבי עקיבא אומר: מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום? - תלמוד לומר: לא תאכלו על הדם'.

רבי יוחנן אומר: אזהרה לבן סורר ומורה (דלא ענש אלא אם כן הזהיר, והיכן הזהיר) מניין? - תלמוד לומר: לא תאכלו על הדם' (לא תאכלו אכילה שתהרגהו עליה) [עיי' מלבי"ם שכל דרשה כאן מבוססת על מובן אחר של המילה 'על'; מובא במאורות הדף;

וכל אלו הדרשות אינן אלא אסמכתאות; ואחרי הברייתא רבי יוחנן מוסיף אסמכתא מאותו הספוק לענין אחר, שזוהי שיטתו: אפשר להוסיף אסמכתאות לפסוקים, שהרי אין האסמכתאות מחייבות: (ברכות דף יד/ב פ"ב ה"ג: לית לך אלא כיי דמר ר' יוחנן: כל מילא דלא מחוורא מסמכין לה מן אתרין סגין [בעל ספר חרדים: כל דין שאינו ברור מבקשים לתומכו בראיות ממקומות הרבה. פני משה: כל מילא דלא מחוורא: שאינו כתוב בפירוש] אלא דאסמכין לה אדרשא דקרא מסמכין לה מן אתרין סגין: ממקומות הרבה, ולא קשיא "כל הני למה לי" שהרי אינם אלא אסמכתאות]

[ועוד יש לתמוה: וכי אין מקרים נוספים של 'לאו שבכללות' ששם הלימודים הינם לגבי דינים דאורייתא? הרי יש רבים: פסחים סא,ב, וגם בבבא מציעא קטו,ב: אביי אומר אין לוקין על לאו שבכללות בענין לא תאכלו ממנו נא ובשל

מבושל במים, וכן: מנחות נח,ב: איתמר: המעלה משאור ומדבש על גבי המזבח:
אמר רבא: לוקה משום שאור ולוקה משום דבש, לוקה משום עירובי שאור ומשום
עירובי דבש; אביי אמר: אין לוקין על לאו שבכללות; איכא דאמרי חדא מיהא
לקי ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי, דהא לא מיחד לאויה כלאו דחסימה.
וכן: כריתות ד,א: ת"ר { ויקרא ז' } כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו לחייב
על כל אחת ואחת – דברי ר' ישמעאל, וחכ"א אינו חייב אלא אח; תנימא בהא
קמפלגי: דר' ישמעאל סבר לוקין על לאו שבכללות ורבנן סברי אין לוקין על
לאו שבכללות לעולם סבר ר' ישמעאל אין לוקין על לאו שבכללות ושאני הכא
דמיתרי ליה קראי.
אם כן מגוע לא הביאו ענינים אלה? אולי כי יש דרשות רבות כל-כך מ'לא
תאכלו על הדם, ולכן זו דוגמא ראויה וחשובה.]

ואמר רבי אבין בר חייא, ואיתימא רבי אבין בר כהנא: על כולם
אינו לוקה משום דהוה ליה לאו שבכללות (דכל הני משמע מיניה)!

אלא כי אתא רבין אמר רבי אלעזר: על כולן אינו לוקה חוץ מן
הנודר בשמו והמקיים בשמו.
מאי שנא אהנך דלא לקי דהוה ליה לאו שבכללות - הני נמי לאו
שאיין בו מעשה נינהו?
ההוא - כרבי יהודה, דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו;
דתניא (שמות יב,) [ולא תותירו ממנו עד בקר] [והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו] בא הכתוב
ליתן עשה אחר לא תעשה,

(סנהדרין סג, ב)
לומר שאין לוקין עליו (דמשמע שזה עונשו של לאו: שאם הותירו - ישרפנו ויפטר) -
דברי רבי יהודה;
רבי יעקב אומר: לא מן השם הוא זה (כלומר: טעם זה אינו מן העיקר), אלא
משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין
לוקין עליו. מכלל דרבי יהודה סבר לוקין עליו.

הנודר בשמו והמקיים בשמו הרי זה בל"ת:
הנודר בשמו והמקיים בשמו מנלן?
דתניא: (שמות כג, יג) [ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו] ושם אלהים אחרים לא תזכירו [לא ישמע על
פיך] - שלא יאמר אדם לחבירו שמור (המתן) לי בצד עבודת כוכבים
פלונית; לא ישמע על פיך - שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו ולא
יגרום לאחרים (לנכרים) שידרו בשמו ויקיימו בשמו;
דבר אחר לא ישמע על פיך: אזהרה למסית ולמדיח.
מסית בהדיא כתיב ביה (דברים יג, יב) וכל ישראל ישמעו ויראו וגו' (ולא יסיפו
לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרבך) ! ?
אלא אזהרה למדיח.

ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ושיקיימו בשמו - מסייעא ליה
לאבוה דשמואל, דאמר אבוה דשמואל: אסור לאדם שיעשה שותפות עם
העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע בעבודת כוכבים שלו,
והתורה אמרה 'לא ישמע על פיך'.

כי אתא עולא - בת בקלנבו (לן באותה עיר, והיא נקראת על שם עבודה זרה שבה);
אמר ליה רבא: והיכא בת מר? אמר ליה "בקלנבו". אמר ליה:
והכתיב 'ושם אלהים אחרים לא תזכירו'? אמר ליה: הכי אמר רבי
יוחנן: כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה - מותר להזכיר שמה.
והא - היכא כתיבא?
דכתיב (ישעיהו מו, א) כרע בל קרס נבו [היו עצביהם לחיה ולבהמה נשאתיכם עמוסות משא לעיפה].
ואי לא כתיבא - לא.

מתיב רב משרשיא [משנה זבים פ"א מ"ה]: 'ראה אחת מרובה כשלש (זב שראה ראיה
ארוכה שהוא שופע כשלש ראיות שנעשה בהן זב גמור) שהיא כמגדיון לשילה (כשיעור מהלך
מאותה עבודת כוכבים שנשמה גדיון עד שילה), שהן שתי טבילות ושני ספוגין (שכן
נתנו חכמים שיעור בין ראיה לראיה כדי לטבול ולהסתפג באלונתית, דהיינו בין ראיה ראשונה לשניה טבילה
וספוג, וכן בין שניה לשלישית) - הרי זה זב גמור'.

אמר רבינא: 'גד' נמי מכתב כתיב, דכתיב (ישעיהו סה,יא) [ואתם עזביה' השכחים את הר קדש] העורכים לגד שלחן [והממלאים למני ממסך].

אמר רב נחמן: כל ליצנותא אסירא חוץ מליצנותא דעבודת כוכבים, דשריא, דכתיב: (ישעיהו מו,א) כרע בל קרס נבו [היו עציבהם לחיה ולבהמה נשאתיכם עמוסות משא לעיפה] [פסוק ב] קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלט משא [נפשם בשבי הלכה] ('קרס' = נתר; כלומר: כרע על ברכיו ונתר, דהיינו ליצנותא דאישתעי ביה קרא [ישעיהו מו,ב] לא יכלו מלט משא: הרעי שבנקביהם לא יוכלו לסבול ונתר), וכתב (הושע י,ד) דברו [דברים אלות שוא כרת ברית ופרח כראש משפט על תלמי שדי] [פסוק ה] לעגלות בית און (על עגלים שבבית אל) יגורו שכן שומרון (ידאגו שוכני שומרון) כי אבל עליו עמו (שיטלם סנחריב וילך לו) וכמרי (שהיו נושאים אותו) עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו (ששמחים על כובד משא שגלה מהם) - אל תקרי 'כבודו' אלא 'כבדו' (משא עגבותיו ורעי שבה; ואף על גב דלאו בעלי חיים ניהו, ואין להם רעי - משתעי בהו קרא לשון גנאי).

אמר רבי יצחק: מאי דכתיב (הושע יג,ב) ועתה יוסיפו לחטא ויעשו להם מסכה מכספם כתבונם עצבים וגו' [מעשה חרשים כלהם הם אמרים זבחי אדם עגלים ושקן] מאי 'כתבונם עצבים'? מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות יראתו ומניחה בכיסו; בשעה שזוכרה - מוציאה מתוך חיקו ומחבקה ומנשקה;

מאי 'זבחי אדם עגלים ושקן'?

אמר רבי יצחק דבי רבי אמי: שהיו משרתי עבודת כוכבים נותנים עיניהם בבעלי ממון, ומרעיבים את העגלים (בעלי חיים שהיו עובדין אותן והיו מרעיבין אותן), ועושין דמות עצבים (דמות עצביהם של בעלי ממון, כלומר: דמות דיוקנם), ומעמידין (אותן) בצד אבוסייהן [אבוס דומה לשוקת - זהו הדרש על 'שקן'] (של עגלים), ומוציאין אותן לחוץ; כיון שראו אותן (ומחמת שהיו רואין את הדמות תמיד היו מכירין אותן) - רצין אחריהן וממשמשינן בהן [האם זהו הדרש על 'שקן'] (כלומר: "האכילנו"); אומרים לו (ואומרין להם הכומרים): עבודת כוכבים חפץ בך, יבא ויזבח עצמו לו!

אמר רבא: האי 'זבחי אדם' (משמע: אותן שזבחו האדם) עגלים ישקון (לאחר מכאן לעגלים ישקון) - 'עגלים ישקון לזבוח אדם' מיבעי ליה (להם הם הכומרים אומרים: עגלים הללו נושקין אתכם לזבוח עצמכם להם)! אלא אמר רבא: כל הזובח את בנו לעבודת כוכבים, אמר לו: דורון גדול הקריב לו, יבא וישק לו.

אמר רב יהודה אמר רב: (מלכים ב יז,ל) ואנשי בבל עשו את סכות בנות [ואנשי כות עשו את נרגל ואנשי חמת עשו את אשימה] (פסוק א' בספר מלכים באותן אומות שהושיב סנחריב בשומרון ובעריה, ועשו להם עבודת כוכבים), ומאי ניהו? תרנגולת (לדמות תרנגולת היו עובדין, ובלשונם קורין לתרנגולת 'סכות בנות').

'ואנשי כות עשו את נרגל' - ומאי ניהו? תרנגול.

'ואנשי חמת עשו את אשימה' - ומאי ניהו? ברחא קרחא (עז; 'ברחא' קרוי כל צאן, והעז קרי ליה 'קרחא' על שם שאין לו צמר כל כך).

(הפסוק שלאחריו: מלכים ב יז,לא: והעוים עשו נבחו ואת תרתק והספרוים שרפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך אלה ספרוים (כתיב: ספרים)) 'והעוים עשו בחן ואת תרתק' - ומאי ניהו? כלב (כלב נובח) וחמור.

'והספרוים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך אלהי ספרוים' - ומאי ניהו? הפרד והסוס: 'אדרמלך' - דאדר ליה למריה בטעינה (מהדר את אדוניו ומכבדו: שמשליך עליו משאו שהיה צריך לטעון על צוארו: 'אדר מלך' = מהדר את מלכו, כלומר: את אדוניו), ו'ענמלך' דעני ליה למריה בקרבא.

אף חזקיה מלך יהודה ביקש אביו לעשות לו כן (לשורפו באש כמו הספרוים), אלא שסכתו אמו סלמנדרא (חיה קטנה שיוצאה מתנור שהאש בוערת בו שבע שנים; והסך מדמה - אין האור שולט בו; ובאחז מצינו כתוב (מ"ב טז,ג) גם את בנו העביר באש, ולא מצינו לו בן אלא חזקיהו).

אמר רב יהודה אמר רב יודעין היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש, ולא עבדו עבודת כוכבים אלא להתיר להם עריות בפרהסיא (שהיה יצרן תקפן על עריות; אמרו: נפרוק כל עול תורה מעלינו, ואל יוכיחונו על העריות; אבל על עבודה זרה לא תקפן יצרן).

מתיב רב משרשיא (ירמיהו יז,ב) כזכור בניהם מזבחותם וגו' [ואשריהם על עץ רענן על גבעות הגבהות]; ואמר רבי אלעזר: כאדם שיש לו געגועין על בנו ('כזכור בניהם

מזבחותם' משמע שהיו להם געגועין עליהם כאדם שיש לו געגועין על בנו, ובזכרו נאנח; והכי משמע: כזכור
בניהם דומה להם זכירת מזבחותם ואשריהם) ! ?
ב ת ר ד א ב י ק ו ב י ה (אחר שנתקשרו בהן מעצמן - תקפה חיבתן עליהן) .

ת א ש מ ע : (ויקרא כו,ל) [והשמדתי את במתיכם והכרתי את חמניכם] ונתתי פגריכם על פגרי גלולים
[וגעלה נפשי אתכם] - אמר אליהו הצדיק היה מחזר על תפוחי רעב (כמו
'נפוחי') שבירושלים; פעם אחת מצא תינוק שהיה תפוח ומוטל באשפה,
אמר לו: מאיזה משפחה אתה? אמר לו: ממשפחה פלונית אני. אמר
לו: כלום נשתייר מאותה משפחה? אמר לו: לאו, חוץ ממני. אמר
לו: אם אני מלמדך דבר שאתה חי בו - אתה למד? אמר לו: הן!
אמר לו: אמור בכל יום "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" ! אמר
לו:

(סנהדרין סד, א)

"הס (שתוק! כמו (במדבר יג,ל) ויהס כלב: השתיקם) שלא להזכיר בשם ה' - שלא
לימדו אביו ואמו; מיד הוציא יראתו מחיקו ומחבקה ומנשקה עד
שנבקעה כריסו ונפלה יראתו לארץ ונפל הוא עליה לקיים מה
שנאמר (שם) ונתתי פגריכם על פגרי גלולים [אם כן היה יצר לעבודה זרה] ! ?
ב ת ר ד א ב י ק ו ב י ה .

ת א ש מ ע : (עזרא ט,ד) [ויקם על מעלה הלויים ישוע ובני קדמיאל שבניה בני שרביה בני כנני] ויזעקו בקול
גדול אל ה' אלהיהם (באנשי כנסת הגדולה כתיב) - מאי אמור?
אמר רב יהודה, ואיתימא רבי יונתן: בייא בייא (בלשון ארמי הוי לשון
גנוח וצעקה, כמו 'אהה' בלשון הקודש) היינו דאחרביה לבייתא (למקדשו), וקליא
להיכלא, וקטלינהו לצדיקי, ואגלינהו לישראל מארעיהו, ועדיין
הוא מרקד בינן; כלום יהבתי לן אלא לקבולי ביה אגרא (לכופ את
יצרנו ולקבל שכר על כך)? לא איהו בעינן, ולא אגריה בעינן (אלמא יצר
תקפ!) !

ב ת ר ד א ב י ק ו ב י ה .

(מליתיה דרב יהודה מסיק) יתבו תלתא יומא בתעניתא, בעו רחמי (היו מבקשים
רחמים שימסר בידם יצר הרע של עבודת כוכבים); נפל להו פיתקא מרקייעא דהוה
כתיב בה "אמת" (משמע: מסכים אני עמהם בתקנה זו, שטוב הדבר לסלקו).
אמר רבי חנינא: שמע מינה: חותמו של הקדוש ברוך הוא
"אמת" (שהמלך נאות ומסכים עם עבדיו, חותם עמהם בתקנתם את חותמו).
נפק כגוריא (ארי קטן) דנורא מבית קדשי הקדשים, אמר להו נביא
לישראל: היינו יצרא דעבודה זרה; בהדי דקתפסי ליה - אישתמיט
בינייתא (שער) מיניה, ואזל קליה [נשמע קולו] בארבע מאה פרסי;
אמרו: היכי ניעבד? דילמא משמיא מרחמי עליה! ?
אמר להו נביא: שדיוהו בדודא דאברא (קלחת של עופרת), וכסיוה
באברא, דשייף קליה (שואף את הקול ומעכבו לצאת יותר מכל כלי מתכות) - דכתיב
(זכריה ח,ח) ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את האבן העופרת אל פיה
(זאת הרשעה: זהו יצר הרע; ובנבואת זכריה כתיב, שהיה בתחילת בית שני); אמרי: הואיל
ועת רצון הוא - ניבעי רחמי איצרא דעבירה (של עריות).
בעו רחמי - אימסר בידיהו, חבשוהו תלתא יומי (ומתוך כך פסק חמום
הזכרים מלהוליד והנקבות מלילד). איבעו ביעתא בת יומא לחולה (נתבקשה ביצה
שנולדה בו ביום) ולא אשכחו (שאפילו אותן שהיו גמורות קודם לכן פסקו מלצאת), אמרו:
היכי נעביד? ניבעי פלגא (שלא יהא שולט במקום עבירה כדי שלא יהא תובע עריות)?
פלגא מרקייעא לא יהבי! כחלינהו לעיניה (סמו עיניו בכחול) אהני ביה
(הן תקנתא פורתא) דלא איגרי איניש בקרובתיה (באמו ובאחותו, אבל מתגרה הוא
באשת איש ובנדה).

אמר רב יהודה אמר רב: מעשה בנכרית אחת שהיתה חולה ביותר;
אמרה: אם תעמוד ההיא אשה מחוליה - תלך ותעבוד לכל עבודה זרה
שבעולם; עמדה והלכה לכל עבודה זרה שבעולם; כיון שהגיע
לפעור, שאלה לכומרים: במה עובדין לזו? אמרו לה: אוכלין
תרדין ושותין שכר (תרדין=בלד"ש בלע"ז, ומשלשלין את המעים; וכן שכר חדש)
ומתריזין בפניה.

אמרה: מוטב שתחזור ההוא אשה לחוליה ולא תעבוד עבודה זרה
בכך.

אתם בית ישראל אינן כן (רב יהודה קאמר לה, למדרשה לקרא) : (במדבר כה,ה) [ויאמר משה אל שפטי ישראל הרגו איש אנשיו] הנצמדים לבעל פעור - כצמיד פתיל (כלומר: אבל אבותם לא השיבו זאת על לבם שעבודה זרה מגונה היא מכל עבודה זרה שבעולם, ונצמדו ואדבקו בה, כצמיד פתיל המוקף על פי כלי שממרחין אותו בשעווה יפה) ; (דברים ד,ד) ואתם הדבקים בה' אלהיכם [חיים כלכם היום] - כשתי תמרות הדבוקות זו בזו (ואל המקום לא היו נצמדים, אלא דבוקים כתמרות המדבקות: שדבוקות ואינן דבוקות) .

במתניתא תנא: הנצמדים לבעל פעור - כצמיד על יד אשה; ואתם הדבקים בה' אלהיכם - דבוקים ממש (שבח הוא אצלם: ד'דבוק' משמע מחובר טפי מ'נצמד': צמידין אינן מחוברין, ונמשכין וחיין אילך ואילך; 'דבוק' משמע יפה יפה) .

תנו רבנן: מעשה בסבטא (שם יהודי הוא) בן אלס (ב[אות] סמך; ושם מקום הוא) שהשכיר חמורו לנכרית אחת; כיון שהגיעה לפעור - אמרה לו: המתן עד שאכנס ואצא; לאחר שיצאה אמר לה: אף את המתיני עד שאכנס ואצא; אמרה לו: ולא יהודי אתה? אמר לה: ומאי איכפת ליך? נכנס, פער בפניו, וקינח בחוטמו (של פעור), והיו כומריין מקלסין (משבחין) לו ואומרים: מעולם לא היה אדם שעבדו לזו בכך! הפוער עצמו לבעל פעור - הרי זה עבודתו, אף על גב דמיכוין לביזוי (ואע"ג דמכוין לבזוי - חייב קרבן על שגגתו, ואם התרו בו - חייב מיתה); הזורק אבן למרקוליס - זו היא עבודתו, אף על גב דמיכוין למירגמיה. רב מנשה הוה קאזיל לבי תורתא (מקום); אמרו לו: עבודה זרה היא דקאי הכא! שקל פיסא (בלשט"א בלע"ז), שדא ביה; אמרו לו: מרקוליס היא (מרקוליס הוא זה וזהו עבודתו)! אמר להו: 'הזורק אבן למרקוליס (לפניו לכבדו)' תנן (ואני זרקתי להכות בגופו). אתא, שאל בי מדרשא, אמרו ליה: 'הזורק אבן במרקוליס (עצמו להכותו)' תנן, אף על גב דמיכוין למירגמיה. אמר להו: איזיל אישקלה (אף על גב שכבר עבד, ואין השבון לדבר - קא בעי למשקליה, כדי שלא תתנאה בעבודה שלו)? אמרו ליה: אחד הנוטלה ואחד הנותנה - חייב: כל חדא וחדא - רוחא לחבירתה שביק (מפנה לה מקום לזורקים) .

משנה:

הנותן מזרעו למולך - אינו חייב עד שימסור למולך (מוסרו ביד משרתי עבודה זרה) ויעביר באש (בגמרא מפרש היכי הוה עבדי, וילפי מקראי דתרויהו בעינן) . מסר למולך ולא העביר באש, העביר באש ולא מסר למולך - אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש.

גמרא:

קתני (מתניתין דף נג.) בחייבי סקילה) 'עבודה זרה (באנפי נפשה: 'העובד עבודה זרה') ' וקתני 'מולך' (אלמא מולך - לאו בכלל עבודה זרה! ונפקא מינה דאם זבח וקטר לפניו - פטור; אי נמי: העביר מזרעו לשאר עבודה זרה, ואין דרכה בכך - לא מחייב, ד'מולך' דוקא כתוב: ששמו 'מולך') ? אמר רבי אבין: תנן כמאן דאמר 'מולך לאו עבודה זרה היא', דתניא: 'אחד למולך ואחד לשאר עבודה זרה (העביר זרעו) - חייב (קסבר מולך נמי עבודה זרה הוא, ולא איצטריך לאזהורי עלה בכדרכה, דמ'איכה יעבדו' (דברים יב,ל) נפקא, אלא לומר לך שאם עשה שלא כדרכה - חייב); רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: למולך חייב, שלא למולך פטור (ד'מולך' דווקא כתיבי, שדרכה בכך) ' (ולא משום עבודה זרה אזהר עליו, דהא - מ'איכה יעבדו' נפקא, אלא חוק הוא להם, והתורה הקפיד על חוק זה בסקילה, לפיכך הוצרך לכתוב) .

אמר אביי: רבי אלעזר בר' שמעון ורבי חנינא בן אנטיגנוס אמרו דבר אחד: רבי אלעזר ברבי שמעון - הא, דאמרן; רבי חנינא בן אנטיגנוס - דתניא: רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: מפני מה תפסה תורה לשון 'מולך'? כל שהמליכוהו עליהם (שקרא שמו 'מולך') : אפילו צרור, ואפילו קיסם.

רבא אמר: (לא אמרו דבר אחד) מולך עראי איכא בינייהו (כגון: צרור וקיסם, שאינו ראוי לכך, וזה לפי שעה המליכוהו עליו להעביר לו בנו זה: לר"א ברבי שמעון לא מחייב אלא במולך קבוע ובא) .

(סנהדרין סד, ב)

אמר רבי ינאי (לפרושי 'עד שימסור' דמתניתין אתא, למימר דהך מסירה - למשרתי עבודה זרה קאמר): אינו חייב עד שימסרנו לכומרין, שנאמר (ויקרא יח, כא) ומזרעך לא נתן להעביר למולך [ולא תחלל את שם אלקיך אני ה'] (לא נתן לאחרים להעביר; וסתמא דמילתא: שמשין שלה קא מעבירין לה).

תניא נמי הכי [דומה לתוספתא פ"י מ"ג]: יכול העביר ולא מסר יהא חייב? - תלמוד לומר: לא נתן; מסר למולך ולא העביר - יכול יהא חייב? - תלמוד לומר: להעביר (לא נתן להעביר משמע ליה לתנא: נתינה הבאה לכלל העברה, ולא משמע ליה נתינה על מנת להעביר, לחיוביה על נתינה לחודה); מסר והעביר (לעבודה זרה אחרת) שלא למולך - יכול יהא חייב? - תלמוד לומר: למולך; מסר והעביר למולך ולא באש - יכול יהא חייב? - נאמר כאן 'להעביר' ונאמר להלן (דברים יח, י) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש [קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף] - מה להלן באש - אף כאן באש, ומה כאן מולך - אף להלן מולך. (הכי גרסינן: תניא נמי הכי: יכול העביר ולא מסר כו' ולא גרסינן בברייתא ברישא 'ומזרעך לא נתן', דתו לא יכול למיתני 'יכול העביר ולא מסר', דהאי 'לא נתן' - מסירה משמע; אלא הכי קתני: 'יכול העביר ולא מסר יהא חייב?' ותיפוק ליה מ'לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש', דלא כתיבא 'מסירה' - תלמוד לומר: לא נתן להעביר; פירש לך הכתוב: על העברה שאינה אלא דרך נתינה).

אמר רב אחא בריה דרבא: העביר כל זרעו פטור, שנאמר 'מזרעך' ולא כל זרעך.

בעי רב אשי: העבירו (לבנו) סומא מהו? ישן מהו (מי הוה דרך העברה בכך בכחאי גוונא, דאינו יכול לעבור בעצמו אם היה רוצה)? בן בנו ובן בתו מהו? תפשוט מיהא (מתניתין) חדא (מהנך שאלות דבן בנו, ובן בתו כבנו), דתניא [ספרא קדושים פרשה י משנה ו]: (ויקרא כג, ג) ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו [כי מזרעו נתן למולך] [למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי] מה תלמוד לומר (פשיטא דהאי כרת על כן נכתב: דהא במעביר למולך כתיב (ויקרא כג, ג) ואני אתן את פני וגו' ולעיל מיניה [פסוק ב] כתיב ואשר יתן מזרעו למולך מות יומת)? לפי שנאמר (דברים יח, י) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש [קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף] - אין לי אלא בנו ובתו, בן בנו ובן בתו מניין? תלמוד לומר: (ויקרא כד, ד) ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא [בתו מזרעו] [למלך בבלתי המית אתו] (קרא אחרינא הוא, ולא זה שהתחיל התנא לדרוש). (ופרכינן): תנא פתח (לדרוש) ב' כי מזרעו (נתן למולך) [פסוק ג] וסליק (ובסוף דבריו טיים: תלמוד לומר): 'בתו מזרעו' [פסוק ד]?! (ומשני): דרשה אחרינא הוא [בסיפא]: 'זרעו' אין לי אלא זרע כשר, זרע פסול מניין? - תלמוד לומר: 'בתו מזרעו' (דרשה אחריתי דרש מבתו מזרעו: דרשה קמיתא: דבן בנו ובן בתו - מ'כי מזרעו' נפקא ליה, והדר תנא: זרעו פסול מנין? - שהיה לו ממזר והעבירו? תלמוד לומר: בתו מזרעו ואם העלם יעלימו וגו' - ולא היה צריך למכתב 'בתו מזרעו', דהא במעביר מזרעו משתעי? אלא להך דרשה).

אמר רב יהודה: אינו חייב עד שיעבירונו דרך העברה (שלא שינה מן החוק, אלא כדרך מנהג העברת המולך).

היכי דמי?

אמר אביי: שְׁנָא דליבני במיצעי, נורא מהאי גיסא ונורא מהאי גיסא (שורת לבנים גבוה לבנה על גבי לבנה והאש מכאן ומכאן, ומעבירין עליו, ואינו שורפו; מדקתני לקמן 'המעביר עצמו פטור' - אלמא לאחר העברה הוא חי; והא דאמרין (לעיל סג:) גבי חזקיה שסכתו אמו סלמנדרא - לאו למולך היה אלא לאלהי ספרוים, דהתם 'שריפה' כתיב).

רבא אמר: כמשורתא דפוריא (אינו מעבירו ברגליו [בהליכה או בריצה] אלא קופץ ברגליו כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים: שהיתה חפירה בארץ והאש בווער בו והוא קופץ משפה לשפה) [פירוש אחר משוורתא = stirrup, כלומר: כלי שדורכים עליו כמו מדרגה שאינה קבועה, תלויה; ורבא אינו חולק על אביי, אלא מוסיף: על שריג הלבנים הנמצא בין הלהבות עולים ויורדים באמצעות המשוורתא].

תניא כוותיה דרבא [דומה לתוספתא פ"י מ"ג]: 'אינו חייב עד שיעבירונו דרך העברתו' (עבודתו של מולך); העבירה ברגל - פטור (אלמא דרך עבודתו בקפיצה), ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו; [הא כיצד] בנו ובתו חייב, אביו ואמו אחיו ואחותו פטור; העביר עצמו פטור; ורבי אלעזר ברבי שמעון מחייב; אחד למולך ואחד לשאר עבודה זרה - חייב; רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: למולך חייב, שלא למולך פטור.

אמר עולא: מאי טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון (במעביר עצמו)? - אמר קרא (דברים יח, י) לא ימצא בך [מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף] - 'בך' = בעצמך.

ורבנן לא דרשי 'בך' (בתמיה: לאזהרה - למשמע מינה אזהרת עצמו) ? והתנן :
 'אבידתו ואבידת אביו - שלו קודמת', ואמרינן : מאי טעמא ? ואמר
 רב יהודה : אמר קרא : (דברים טו, ד) אפס כי לא יהיה בך אביון [כי בך יברכך ה' בארץ אשר ה'
 אלקיך נתן לך נחלה לרשתה] (הזהר בעצמך שלא תבא לידי עניות נימא ההוא סתמא דלא כרבנן) - שלו
 קודמת לשל כל אדם !
 והתם מ'אפס' (דאי לאו לאזהרה אתא, אלא להבטחה שמבטיחם שלא יהיה בהם אביונים - נכתוב 'לא
 יהיה בך אביון'; מדכתיב 'אפס' - לאזהרה אתא, כלומר: אפס וחדל וכלה עניות ממך; 'אפס' - לשון חדלה
 וכליה, כמו (בראשית מז, טו) כי אֶפֶס כסף) .

אמר רבי יוסי בר' חנינא : שלש כריתות בעבודה זרה (תרתין גבי מולך
 ב'קדושים תהיו'; ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתיו אותו מקרב עמו [ויקרא כג, ו] ושמתי אני את פני באיש
 ההוא ובמשפחתו והכרתיו אותו ואת כל הזונים וגו') (ונתתי את פני וגו') [ויקרא כה, ו] ואי נמי סבירא ליה דמולך
 לאו עבודה זרה הוא, מכל מקום קרי ליה 'עבודה זרה'; והשלישית ב'שלח לך אנשים' כי דבר ה' בזה ואת מצותו
 הפר הכרת תכרת הנפש ההיא וגו' [עונה בה] [במדבר טו, לא]; ותניא לקמן, ב'אלו שאין להם חלק לעולם הבא':
 דבר ה' בזה - זה דבור ראשון שנאמר בסיני, והוא עבודה זרה; והא דכתיב הכרת תכרת - חדא חשיב ליה,
 כדמפרש לקמן: 'דברה תורה כלשון בני אדם'; את ה' הוא מגדף ונכרתה - לקמן מפרש) - למה ? אחת
 לכדרכה, ואחת לשלל כדרכה (כרת יתירא גבי מולך; אם אינו ענין לו - תנהו ענין לזבווח
 וקטור ונסוך והשתחוואה, שהוא חייב עליהם אף שלא כדרכה) ואחת למולך (דאף על פי שדרכן בכך
 מיבעי ליה למכתבה באפי נפשיה דמולך לאו ע"ז הוא והקפידה תורה עליו) ;
 ולמאן דאמר מולך - עבודה זרה היא (והוי בכלל 'כדרכה': דכל שאר עבודות מ'איכה
 יעבדו' נפקא; בא הכתוב לחייב עליו אף בשאר עבודה זרה שאין דרכו בכך, שלא מצינו אלא זבווח וקטור ונסוך
 והשתחוואה) - כרת במולך למה לי ? למעביר בנו שלא כדרכה,
 ולמאן דאמר (בכריתות) מגדף - עבודה זרה היא (כגון משורר לע"ז), כרת
 במגדף למה לי (אחרי שדרכה בכך - ופלוגתא היא בכריתות (דף ז. ט): איכא למאן דאמר מגדף היינו
 מברך את השם) ?

לכדתניא (כדמוקים ליה רבי ישמעאל: אחד לעוה"ז ואחד לעוה"ב) : (במדבר טו, לא) [כי דבר ה' בזה
 ואת מצותו הפר] הכרת תכרת [הנפש ההוא עונה בה] ; הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא
 - דברי רבי עקיבא ; אמר לו רבי ישמעאל : והלא כבר נאמר 'ונכרתה'
 (באותה פרשה עצמה גבי מגדף? ורבי עקיבא סבירא ליה 'מגדף' היינו 'מברך את השם', כדאמר בכריתות;
 ועולם הבא לא נפקא ליה בע"ז אלא מ'הכרת תכרת'; ורבי ישמעאל - לאו לרבי עקיבא פריך 'והלא כבר נאמר
 ונכרתה', דהא רבי עקיבא - במברך את השם מוקים לה; אלא טעמא דנפשיה קאמר: והלא כבר נאמר 'ונכרתה',
 ואנא סבירא ליה דבע"ז כתיבא) ! וכי שלשה עולמים יש ? אלא : ונכרתה בעולם
 הזה, הכרת לעולם הבא, תכרת - דברה תורה כלשון בני אדם (ודומה לו
 בשחיטת חולין: 'והלא במוקדשין, האומר "רגלה של זו עולה" - כולה עולה) .

(סנהדרין סה, א)

משנה :

'בעל אוב' - זה 'פיתום' (שם המכשף) המדבר משחיו (מעלה את המת מן הארץ
 ומושיב לו בשחיו תחת זרועותיו ומדבר משחיו; איש"ל"ה בלע"ז), ו'ידעוני' - זה המדבר
 בפיו (כדמפרש בגמרא: חיה אחת יש, ששמה 'ידוע'; ומכניס ממנה עצם לתוך פיו, והעצם מדבר מאליה על
 ידי כשפים) ; הרי אלו בסקילה (כדכתיב [ויקרא כז, כז] באבן ירגמו אותם) , והנשאל בהם
 (שבא ושואל בהם להגיד לו דבר העתיד, כגון שאול) - באזהרה (ד'אל תפנו אל האובות' (שם יט, לא);
 ואזהרה דמכשפות גופיה - מ'לא ימצא בך (דברים יח, י) וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני (דברים יח, יא) .

גמרא :

מאי שנא הכא דקתני 'בעל אוב וידעוני' ומאי שנא גבי כריתות
 דקתני 'בעל אוב' ושייריה לידעוני (בכריתות קא חשיב לכל כריתות שבתורה
 שחייבין עליהן על שגגתן חטאת, ותנן (שם דף ב.) 'בעל אוב' ולא תנא 'ידעוני' ?
 רבי יוחנן אמר : הואיל ושניהן בלאו אחד נאמרו (בלאו ד'אל תפנו אל
 האובות ואל הידעונים' [ויקרא יט, לא]; ואם עשה שניהם בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת, שהלאוין
 מחלקין לחטאות, כדכתיב [ויקרא ד, כז] 'אשר לא תעשינה' דהיינו: דברים שהן ב'לא תעשה'; וסמך ליה [נפסוק
 כח] 'או הודע אלי'; אלמא חטאת - אלאוין קיימי; והני - אף על גב דכי עבד לחד מינייהו באפי נפשיה -
 מיחייב, דהא לאו, אתרווייהו קאי - לא תני להו לתרווייהו התם, דכי תנינא התם - מידי דמחייב אכל חד וחד כי
 עביד להו כי הדדי הוא דתנינן, כדאמרין התם ברישא דגמרא, דפרכין: 'מנינא למה לי? - שאם עשאן כולם
 בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת'; הלכך לא מצי למתני ל"ז כריתות לחייבו ל"ז חטאות; והא דנקט 'והואיל
 ושניהם בלאו אחד נאמרו', ולא נקט 'הואיל ושניהם בכרת אחת נאמרו' - משום דחלוק חטאות אינו תלוי
 בחלוק כריתות, דהא מפסם שמן המשחה וטך משמן המשחה - משום דאיכא שני לאוין: 'על בשר אדם לא יטך'
 ובמתכנתו לא תעשו כמותו' (שמות ל, לב), אע"ג דאין בשניהם אלא כרת אחת, כדכתיב (שם פסוק לג) 'איש אשר
 יקח כמותו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו'; אמרין התם, דכי עביד להו בשוגג בהדדי - מיחייב על כל
 אחת ואחת) .

ריש לקיש אמר: 'ידעוני' (להכי לא תנינא לה להתם): - לפי שאין בו מעשה (משום דאפילו כי עביד לה באפי נפשיה - לאו בר קרבן הוא, לפי שאין בו מעשה, וחטאת אינה באה אלא על המעשה, דכתיב 'ועשה אחת' (ויקרא ד, כב)); אבל בעל אוב צריך להקיש בזרועותיו, כדלקמן, והקשת זרועותיו חשיב ליה מעשה; אבל הכנסת העצם ידעוני - אינו מדבר בשעת מעשה, אלא לאחר המעשה: נכ[שהוא בפיו מדבר העצם מאליו].

ורבי יוחנן (דאמר: ידעוני באפי נפשיה בר קרבן הוא, והאי דשייריה - משום דלא מיחייב תרתי עלייהו) - מאי שנא 'בעל אוב' דנקט (דנקט תנא למתנייה ושייריה ל'ידעוני', ולא נקט 'ידעוני' ולשייריה ל'בעל אוב')?

משום דפתח ביה קרא (בכל דוכתי 'אוב' כתיב ברישא).

וריש לקיש, מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן?

אמר רב פפא: חלוקין הן במיתה (כשפירש סקילתן - חלקן הכתוב: 'כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו באבן ירגמו אותם דמיהם בס' [ויקרא כ, כז], ולא כתיב 'ידעוני'; הלכך: אי הוה ידעוני בר קרבן - הוה מיחייב עליה נמי כי עביד ליה בהדי אוב), ורבי יוחנן - חלוקה דלאו שמה חלוקה דמיתה לא שמה חלוקה.

ורבי יוחנן - מאי טעמא לא אמר כריש לקיש (דפטר ליה לגמרי מקרבן - הא ודאי בעינן מעשה)?

אמר לך: מתניתין דכריתות - רבי עקיבא היא, דאמר: לא בעינן מעשה (דקא חשיב מגדף בההוא מנינא, ופליגי רבנן עליה במגדף, משום דאין בו מעשה; הלכך: לרבי עקיבא מחייב עליה, ולא שירה אלא משום דלא מחייב תרתי אתרוייהו).

וריש לקיש?

נהי דלא בעי רבי עקיבא מעשה רבה, מעשה זוטא בעי.

מגדף - מאי מעשה איכא?

עקימת שפתיו הוי מעשה (שעוקמין ומנענעין כשהוא מדבר - חשיב ליה רבי עקיבא מעשה, אבל ידעוני - אפילו עקימת שפתים ליכא).

בעל אוב - מאי מעשה איכא?

הקשת זרועותיו הוי מעשה.

ואפילו לרבנן (קאמר ריש לקיש דהוה מעשה - בתמיהה, כלומר: מדלא פליגי רבנן עליה התם אלא במגדף, אבל בבעל אוב מודו - אלמא הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה!)? והתניא: 'אינו חייב (קרבן על שגגתו) אלא על דבר שיש בו מעשה, כגון זיבוח קיטור וניסוך והשתחואה', ואמר ריש לקיש: מאן תנא 'השתחואה' (לענין קרבן)? - רבי עקיבא היא, דאמר: לא בעינן מעשה (לא בעינן מעשה רבה אלא מעשה זוטא)!? ורבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבנן: כפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה; השתא: לריש לקיש כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה, הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה? כי קאמר ריש לקיש (דהקשת זרועותיו לבעל אוב הוי מעשה) - נמי לרבי עקיבא (קאמר), אבל לרבנן לא.

אי הכי (מתניתין, דקתני התם במילתא דרבנן 'יצא מגדף': שאינו מחייב על שגגתו חטאת לפי שאין בו מעשה, וגבי חטאת כתיב 'תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה' [במדבר טו, כט]) - 'יצא מגדף

ובעל אוב' מיבעי ליה!?

אלא אמר עולא: ('בעל אוב' דקתני בכריתות, דמודו ביה רבנן - בהכי עסקינן): במקטר לשד (שמקטר לפני השד הממונה על אותו דבר, דהוי מעשה גמור).

אמר ליה רבא: מקטר לשד עובד עבודת כוכבים הוא (ועובד עבודת כוכבים - הא קתני לה התם)!?

אלא אמר רבא (ומשני): במקטר לחבר (אינו מקטר לשם אלהות, אלא על ידי הקטרה נעשה המכשפות לחבר השדים לכאן).

אמר ליה אביי: המקטר לחבר - 'חובר חבר' הוא (ואינו אלא בלאו)!

אין, והתורה אמרה: חובר זה בסקילה (תירץ הוא: מאחר שמחבר את השדים במזיד, אמרה התורה שיהא בסקילה, וכל שזדונו חייב מיתה - על שגגתו מביא קרבן [## וכי רוצח בשגגה מביא קרבן?], דכי אמרינן 'חבר חבר אינו אלא באזהרה' - זה המחבר חיות ובהמות נחשים ועקרבים למקום אחד על ידי לחשים).

תנו רבנן: (דברים יח, יא): לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעון ומנחש ומכשף

[פסוק יא] וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל המתים ('חבר חבר' - אחד חבר גדול (מאסף חיות ובהמות גדולות) ואחד חבר קטן (מחבר שקצים ורמשים), ואפילו נחשים ועקרבים (לגרותן זה בזה, או למקום מדבר שלא ימצאו ביישוב ויזיקו)).

אמר אביי: הלכך: האי מאן דצמיד זיבורא [דבורה] ועקרבא, אף על גב דקא מיכוין דלא ליזקו - אסור (וכגון שאין רצין אחריו: שאין כאן משום פקוח נפש).

ורבי יוחנן - מאי שנא דכפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה, ועקימת שפתיו לא הוי מעשה?
אמר רבא: שאני מגדף, הואיל וישנו בלב (עיקר חיוב הבא עליו תלוי בלב, שמתכוין לברך השם: שאפילו מברך את השם כל היום ואין בלבו כלפי מעלה אלא שהעלה את השם לדבר אחר, ומכנהו בשם המיוחד ומקללו - אינו מתחייב) .

(סנהדרין סה, ב)

מתיב רבי זירא: (אצל חטאת היא שנויה בתורת כהנים, גבי פר כהן משיח נסיפרא פרשת ויקרא דיבורא דחובא פרשה א, פרק א): אחר שראינו [נ"א בספרא שבידינו: שריבינו] דברים שהן כעובד עבודת כוכבים ודברים שאינן כעובד עבודת כוכבים - למה נאמרה עובד עבודת כוכבים? לומר לך: מה עבודת כוכבים מיוחדת [נ"א: מעשה] שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת - אף כל [נ"א: מעשה] שחייבין וכו' אי מה עבודת כוכבים מיוחדת שחייבין עליה מיתת ב"ד אף אני מרבה חייבי מיתות ב"ד ואת מי אני מרבה מקלל לאביו ומסית ועדים זוממין ת"ל ועשה; יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה; ואמאי (לא הויא עקימת שפתיו מעשה) ? הא ליכנהו בלב (הא לא תליא בכונת הלב) ?

אמר רבא: שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול (עיקר חיובן בשמיעת קולם לפני בית דין הוא בא, וקול - לית ביה ממש, הלכך הוי כמגדף, דתלוי בלב) .

וקול - לרבי יוחנן לאו מעשה הוא? והא איתמר: חסמה בקול (לפרה דשה, וכשרוצה לאכול חסמה בקולו) והנהיגה בקול (מנהג בכלאים, דחייב משום לא תחרוש בשור ובחמור) (דברים כב, י) - רבי יוחנן אמר חייב, וריש לקיש אמר פטור: רבי יוחנן אמר חייב: עקימת פיו הוי מעשה, ריש לקיש אמר פטור: עקימת פיו לא הוי מעשה!

אלא אמר רבא: שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה (עיקר חיובא בא על ידי הראייה: שמעידין שראו, וראיה לית בה מעשה) ! [## ???]

תנו רבנן: 'בעל אוב' - זה המדבר בין הפרקים (מעלה את המת ויושב לו באחד מבין פרקי העצמות של מכשף, כגון על פרקי אצבעותיו או על פרקי ברכיו) ומבין אצילי ידיו, 'ידעוני' - זה המניח עצם קדוץ (שם חיה) בפיו והוא מדבר מאליו;

מיתיבי (ישעיהו כט, ד) [ושפלת מארץ תדברי ומעפר תשח אמתך] והיה כאוב מארץ קולך [ומעפר אמתך תצפצף]; מאי? - לאו דמשתעי כי אורחיה (מתוך קברו, ומתוך כך קולו נמוך) ? לא, דסליק ויתיב בין הפרקים ומשתעי (ומיהו קולו נמוך לפי שאין בו חיותא) . תא שמע (שמואל א כח, יג) [ויאמר לה המלך אל תיראי כי מה ראית] ותאמר האשה אל שאל אלהים ראיתי עולים מן הארץ - מאי? לאו דמשתעי כי אורחיה? לא, דיתיב בין הפרקים ומשתעי .

תנו רבנן: בעל אוב - אחד המעלה בזכורו (מעלה ומושיב את המת על זכרותו) , ואחד הנשאל בגולגולת (המוטלת מן המת לארץ, ועונה מה ששואלין אותו על ידי כישוף) ; מה בין זה לזה? - מעלה בזכורו - אינו עולה כדרכו (אלא רגליו למעלה) , ואינו עולה בשבת; נשאל בגולגולת - עולה כדרכו (ולא סליק למיתב בין הפרקים) ועולה בשבת.

'עולה'? להיכא סליק? הא קמיה מנח! אלא אימא 'עונה כדרכו ועונה בשבת' .

ואף שאלה זו שאל טורנוסרופוס את רבי עקיבא, אמר לו: ומה יום מיומים (למה תחשב יום שבת יותר משאר ימים) ?

אמר לו: ומה גבר מגוברין (מה לאיש כמון להיות שר וגדול מכל אנשים) ?

אמר ליה: דמרי צבי (אדני חפץ לגדלני, המלך קיסר המשילני) !

שבת נמי דמרי צבי (הקב"ה חפץ והזהיר על כבודו) !

אמר ליה: הכי קאמינא לך: מי יימר דהאידנא שבתא (ודילמא אחד משאר ימים הוא שבת) ?

אמר לו: נהר סבטיון יוכיח (נהר אחד של אבנים ובכל ימות השבת שוטף והולך וביום השבת שוקט ונח) , בעל אוב יוכיח (שאינו עולה בשבת) , קברו של אביו (דטורנוסרופוס) יוכיח - שאין מעלה עשן בשבת (כל ימות השבת היה מעלה עשן, שהיה נדון ונשרף; ובשבת פושעי גיהנם שובתין) .

אמר לו: ביזיתו ביישתו וקיללתו (הך 'קללה' אינה אלא גדוף; וכן היה לשונם, כמו (מלכים א ב, ח) 'קללה נמרצת': שלא היה שם קללה אלא גדוף) .

'שואל אוב' - היינו 'ודורש אל המתים' [דברים יח, יא] וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל המתים] (ולמה נכתבו שניהם במקום אחד) ! ?

דורש למתים, כדתניא (דברים יח,יא) ' [וחבר חבר ושאל אוב וידעני] ודורש אל המתים' - זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה (שד של בית הקברות יהא אוהבו ומסייעו בכשפיו); וכשהיה רבי עקיבא מגיע למקרא זה - היה בוכה: ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה - שורה עליו רוח טומאה, המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה (נבואת שכינה) - על אחת כמה וכמה (שהיא המדה נותנת: שעל ידי תענית ובקשה תשרה עליו שכינה, דהא מדה טובה יתירה על מדת פורענות) ! אבל מה אעשה, שעונותינו גרמו לנו (ואנו צועקין על כך ואין אנו נענין), שנאמר (ישעיהו נט,ב) כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם [וחטאותיכם הסתירו פנים מכם משמוע].

אמר רבא: אי בעו צדיקי (להיות נקיים מכל עון) - ברו עלמא, שנאמר כי עונותיכם היו מבדילים וגו' [ביניכם לבין אלהיכם וחטאותיכם הסתירו פנים מכם משמוע] (הא אם לא היו בהם עונות אין כאן הבדלה); רבא ברא גברא (על ידי ספר יצירה שלמדו צרוף אותיות של שם); שדריה לקמיה דרבי זירא; הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה (שלא היה בו דבור); אמר ליה: "מן תְּכַרְבֵּא את (הנבראים על ידי הַתְּכַרֵּים אתה), הדר לעפריך" !

רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה, ומיברו להו עיגלא תילתא (גדול כאלו הגיע לשליש שניו וגמדה גדילתו דהכי שביחי ומעלי למיכל, כמו (בבא מציעא סח.) 'ומגדלין אותן עד שיהיו משולשין'; לישנא אחרינא: שהיה טוב ובעל טעם כאילו הוא שליש לבטן) ואכלי ליה.

תנו רבנן: 'מעונן': רבי שמעון אומר: זה המעביר שבועה מיני זכור (שכבת זרע משבעה בריות) על העין (ומעביר על עינו ועושה כשפים); וחכמים אומרים: זה האוחז את העינים (אוחז וסוגר עיני הבריות ומראה להם כאילו עושה דברים של פלא והוא אינו עושה כלום); רבי עקיבא אומר: זה המחשב עתים ושעות (לשון 'מעונן' כמו 'בעל עונות': שמבחין את עונה), ואומר: היום יפה לצאת (לדרך ויצליח), למחר יפה ליקח (ליקח מקח וישתכר בו הלוקחו), לימודי ערבי שביעיות חטיין יפות (כלומר: ערב שביעית למדין ורגילין להיות חטיין יפות), עיקורי קטניות מהיות רעות (כלומר: העוקר קטנית ואינו קוצרן - שוב אינן מתליעות ואין מרקיבות) ! [סיפרי פרשת שופטים פיסקא קעא: 'מעונן': רבי ישמעאל אומר: זה המעביר על העין [וחכ"א אלו אוחזי העינים] רבי עקיבא אומר: אלו נותני העתים [וחכמים אומרים אלו אוחזי העינים] כגון אלו האומרים: למודי ערב שביעיות להיות יפות עקירות קטנות להיות רעות.]

תנו רבנן: 'מנחש' - זה האומר "פתו נפלה מפיו" (צריך לדאג היום מהיזק), מקלו נפלה מידו, בנו קורא לו מאחריו, עורב קורא לו צבי הפסיקו בדרך (שהיה הולך ממזרח למערב והצבי הולך מצפון לדרום והפסיק דרכו), נחש מימינו ושועל משמאלו (נחש בא מימינו או שועל משמאלו - סימן רע הוא לו),

(סנהדרין סו, א)

"אל תתחיל בי" (כשבא הגבאי לגבות מס ממנו או קיצת העיר אומר לו "בבקשה ממך אל תתחיל להיות ראשון בדבר הפסד" שסימן רע הוא לו), "שחרית הוא" (שהיה תובע ממנו חוב אמר לו "שחרית הוא, ולא אתחיל תחלת מעשה היום בפירעון") "ראש חודש הוא" (המתן לי עד מחר) "מוצאי שבת הוא" (ראשון לימי השבוע).

[סיפרי פרשת שופטים פיסקא קעא:

'ומנחש' - איזהו 'מנחש'? כגון האומר "נפלה פתו מפיו", "נפלה מקלי מידי", "נחש מימיני", ו"שועל משמאלי", ו"פסק זנבו את הדרך לפני", והאומר "אל תתחיל בו, שהרי ראש חודש הוא", "שהרי ערב שבת" ו"מוצאי שבת היא".]

תנו רבנן: (ויקרא יט,כז) [לא תאכלו על הדם] לא תנחשו ולא תעוננו - כגון אלו המנחשים (כשיוצאין לדרך או כשמתחילין בשום דבר) בחולדה בעופות ובדגים.

[ספרא פרשת קדושים פרשה ג

(ב) לא תנחשו - כגון אילו שהם מנחשים בחולדה בעופות ובכוכבים.]

משנה :

'המחלל את השבת' (דחשיב ליה תנא בנסקלין) - (כגון שחללו במלאכה גמורה) בדבר שהייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת (כגון דבר שיש בו מעשה ומלאכת מחשבת ולא המתעסק) .

גמרא :

מכלל דאיכא מידי דחילול שבת הוי ואין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת, מאי היא?
תחומין ואליבא דרבי עקיבא (דיליף להו מקראי [במסכת סוטה (כז:)]), הבערה ואליבא דרבי יוסי (דאמר: ללאו יצאת, ורבי עקיבא מודה נמי בתחומים דאין חייבים עליהם כרת, דתנן (שבת דף עג,א) 'אבות מלאכות ארבעים חסר אחת' [משנה שבת פ"ז מ"ב] ולא פליג רבי עקיבא) .

משנה :

'המקלל אביו ואמו' - אינו חייב עד שיקללם בשם (שיקלל בשמות הגמורין); קללם בכנוי (כגון: שדי, צבאות, חנון, רחום) : רבי מאיר מחייב וחכמים פוטרין .

גמרא :

מאן 'חכמים' ?

רבי מנחם ברבי יוסי הוא, דתניא: רבי מנחם ברבי יוסי אומר: (ויקרא כד, טז) [ונקב שם ה' מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה כגר כאזרח] בנקבו שם יומת - ('בנקבו יומת' היה לו לכתוב), מה תלמוד לומר 'שם' ? (אם אינו ענין לו - דהא כתיב 'ונקב שם' - תנהו ענין למקלל אביו ואמו): לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם; (ורבי מנחם לא סבירא ליה הא דדרשין לעיל (דף נו.) מהאי קרא 'עד שיברך שם בשם': ואפילו לא ברך שם בשם, אלא "יתברך יוסי" - רבי מנחם ברבי יוסי מחייב עליה) .

תנו רבנן: [ויקרא כ, ט: כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בן] 'איש' מה תלמוד לומר 'איש איש' ? - לרבות בת, טומטום (לרבות בת

שקללה או טומטום שקלל) ואנדרוגינוס;

'אשר יקלל את אביו ואת אמו' - אין לי אלא אביו ואמו (כאחד), אביו שלא אמו, אמו שלא אביו מניין ? - תלמוד לומר: אביו ואמו קילל דמיו בו: אביו קילל, אמו קילל (כלומר: סמך קללה בראש המקרא לאביו [אשר יקלל את אביו ואת אמו] ובסופו סמך לאמו [אביו ואמו קילל]) - דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר: משמע שניהן כאחד ומשמע אחד בפני עצמו (מתחלת המקרא משמע 'את אביו ואת אמו' דאע"ג דז"י מוסיף על ענין ראשון - משמע נמי אחד מהם), עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו (כדרך שהוצרך לפרוט בכלאים שכתוב בו (דברים כב, י) 'לא תחרוש בשור ובחמור' ופרט בו 'יחדיו': שלא תאמר אסור לחרוש בשור לבדו ובחמור לבדו; ואביו ואמו קלל' דסיפא - דריש ליה רבי יונתן לקמן ב'אלו הן הנחנקין' לרבות את המקלל לאחר מיתה) .

'מות יומת' - בסקילה; אתה אומר בסקילה - או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה? - נאמר כאן 'דמיו בו' ונאמר להלן (ויקרא כ, כז) [ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו באבן ירגמו אותם] דמיהם במ - מה להלן בסקילה (דכתיב 'באבן ירגמו אותם') אף כאן בסקילה .

עונש שמענו, אזהרה מניין ?

תלמוד לומר: (שמות כב, כז) אלהים לא תקלל וגו' [ונשיא בעמך לא תאר]; אם היה אביו דיין הרי הוא בכלל 'אלהים לא תקלל' ואם היה אביו נשיא הרי הוא בכלל 'ונשיא בעמך לא תאר'; אינו לא דיין ולא נשיא מניין ? - אמרת: הרי אתה דן בנין אב משניהן (דמחד מינייהו לא אתיא, דאיכא למיפרך) : לא ראי נשיא כראי דיין, ולא ראי דיין כראי נשיא (לא ראייה של זה צד חמור שנאמר בדין - ישנה בנשיא, אפילו הכי החרה על הנשיא) : לא ראי דיין כראי נשיא : שהרי דיין אתה מצווה על הוראתו (מה לדיין שכן אתה מצווה וחייב מיתה על הוראתו, שנאמר (דברים יז, י) 'ושמרת לעשות ככל אשר יורוך', [פסוק יב] והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי וגו') - כראי נשיא שאי אתה מצווה על הוראתו, ולא ראי נשיא כראי דיין : שהנשיא אתה מצווה על המראתו (ובנשיא איכא למיפרך: שכן אתה חייב מיתה על המראתו: שלא למרוד בצויו ולהמרות את פיו שנאמר ביהושע 'כל איש אשר ימרה את פך וגו' [...] יומת] [יהושע א, יח]), כראי דיין שאי אתה מצווה על המראתו; הצד השווה שבהם : שהן 'בעמך' (עושין מעשה עמך) ואתה מוזהר על קללתן - אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו;

מה להצד השוה שבהן שכן גדולתן גרמה להן? - תלמוד לומר: (ויקרא יט, יד) לא תקלל חרש [ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מאלהך אני ה'] - באומללים (בשפלים, כמו היהודים האמללים בספר עזרא (נחמיה ג, לד)) שבעמך הכתוב מדבר; מה לחרש, שכן חרישתו גרמה לו (מתוך שהוא שפל - הזהיר עליו הכתוב שלא תבזהו ולא תצערנהו, מפני שנותן צרתו על לבו ומיצר על שפלותו)? נשיא ודיין יוכיחו.

מה לנשיא ודיין שכן גדולתן גרמה להן? חרש יוכיח, וחזר הדין: לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה: זה: הצד השוה שבהן שהן 'בעמך' ואתה מוזהר על קללתן - אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו.

מה להצד השוה שבהן שהן משונין (משאר בני אדם, אלו לאומללות ואלו לגדולה)? (וקיימא לן בשחיטת חולין (קט"ו, ב) כל "מה הצד" פרכינן כל דהוא כגון "שכן משונין", שאינו "צד חמור", דאי "צד חמור" פריך - לאו פירכא היא, דאביו נמי אית ביה צד חמור: שהוקש כבודו לכבוד מקום).

אלא אם כן - נכתוב קרא או 'אלהים' ו'חרש' או 'נשיא' ו'חרש' (וניתי דיין מינייהו); 'אלהים' למה לי? אם אינו ענין לגופו - תנהו ענין לאביו (פירוש: אלא לא אתיא אביו בבנין אב, אלא ב'אם אינו ענין': נכתוב 'אלהים' ו'חרש', וייתי נשיא בהצד השוה: לא ראי דיין שהוא גדול שאתה מצווה על הוראתו כראי חרש שאי אתה מצווה על הוראתו, ולא ראי חרש ששפלותו גרמה לו כראי דיין שאין שפלותו גרמה לו, הצד השוה שבהן שהן 'בעמך' - אף אני אביא נשיא; והכא ליכא למיפרך 'שכן משונין', דהא נשיא - נמי משונה הוא!); הניחא למאן דאמר 'אלהים' - חול (דהא אלהים דהכא חול הוא, ולאזהרת דיין אתא); אלא למאן דאמר קודש (וכאן הזהיר על ברכת השם) - מאי איכא למימר (אין כאן קרא יתירא)? דתניא: 'אלהים' חול - דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר: 'אלהים' קודש; ותניא: 'רבי אליעזר בן יעקב אומר: אזהרה למכרך את השם מניין? תלמוד לומר: אלהים לא תקלל'; למאן דאמר: 'אלהים' חול - גמר קודש מחול; למאן דאמר: 'אלהים' קודש - גמרינן חול מקודש.

(ומשני): בשלמא למאן דאמר 'אלהים' חול, גמר קודש מחול (על כרחיך גמר קודש מחול, דהא לא אשכחן אזהרה לברכת השם אלא מהכא); אלא למאן דאמר 'אלהים' קודש - גמר חול מקודש (הלכך: מאן דאמר 'קודש' - גמר נמי חול מקודש, ויש כאן אזהרה לדיין, דיליף לה מאזהרה דקודש, וקסלקא דעתא במה מצינו גמר)? (ומשום הכי פריך): דילמא אקודש אזהר, אחול לא אזהר! אם כן לכתוב קרא 'לא תקל',

(סנהדרין סו, ב)

מאי 'לא תקלל'? - שמע מינה תרתי (שתי קללות במשמע; ו'אלהים' נמי - שני לשונות יש בו; הלכך 'לא תקלל' דרשינן אתרווייהו).

משנה:

הבא על נערה המאורסה - אינו חייב (סקילה) עד שתהא נערה (אבל קטנה שקדשה אביה - הבא עליה בקטנותה אינו בטקילה; ופלוגתא דתנאי היא: איכא למאן דאמר בחנק ואיכא למאן דאמר פטור לגמרי), בתולה (ולא בעולה), מאורסה (ולא נשואה, ואפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה - דקרינא ביה 'בתולה' - מיהו לא קרינא ביה 'מאורסה'), והיא בבית אביה (למעוטי 'מסרה האב לשלוחי הבעל חזינה בדרך); באו עליה שנים (ועדיין היא בתולה, כגון שבאו עליה שלא כדרכה) - הראשון בסקילה (ד'משכבי אשה' כתיב (ויקרא יח, כב; כ"ג)) והשני בחנק (דבעולה היא; והא סתמא - רבי היא, דאמר: שלא כדרכה נפקא ליה מכלל בתולה, לקמן).

גמרא:

תנו רבנן: (אקרא קאי: (דברים כב, כג: כי יהיה נער בתולה מארשה לאיש וגו') [ומצאה איש בעיר ושכב עמה], וסקילה כתיבא התם; 'נערה' - משתביא שתי שערות עד שירבה שחור על הלבן; ואין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד):

'נערה' - ולא בוגרת;

'בתולה' - ולא בעולה;

'מאורסה' - ולא נשואה;

'בבית אביה' (בפרשת מוציא שם רע כתיב (שם, פסוק כא) 'לזנות בית אביה' והתם נמי סקילה כתיבא

[פסוק כד]) - פרט לשמסר האב לשלוחי הבעל.

אמר רב יהודה אמר רב: זו דברי רבי מאיר (אמתניתין קאי, דקתני 'עד שתהא נערה', ומשמע למעוטי קטנה - זו דברי רבי מאיר, דאמר בכתובות ב'אלו נערות' (כט:). קטנה אין לה קנס

חמשים כסף, ד'נערה' דוקא כתיב, ולא קטנה; הלכך גבי נערה המאורסה - אין קטנה במשמע), אכל חכמים (שנחלקו עליו ואמרו יש קנס במקום מכר חולקין עליו אף כאן ו) **אומרים**: 'נערה המאורסה' - אפילו קטנה במשמע (קטנה ארוסה בסקילה, ולא מיעט הכתוב אלא בוגרת).

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: ממאי דמתניתין רבי מאיר היא, ולמעוטי קטנה נמי? דילמא רבנן היא, ולמעוטי בוגרת, ותו לא (ותו לא אתא למעוטי מיד)?

אמר ליה: (אם כן) האי 'אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה' (האי לישנא משמע בהדיא למעוטי קטנה, דהכי משמע: אינו חייב בקטנותה עד שתגדיל ותהא נערה)? (ואי למעוטי בוגרת לחודא אתא הכי איבעיא ליה למתני): 'אינו חייב אלא על נערה בתולה מאורסה' מיבעי ליה!
ותו לא מידי (אין עוד להקניט בדבר, דודאי מתניתין - רבי מאיר היא).

בעא מיניה רבי יעקב בר אדא מרב: בא על הקטנה מאורסה - לרבי מאיר (דאוקמה למתניתין דממעט קטנה אליביה) - מהו? לגמרי ממעיט ליה (דפטרין ליה לגברא ממיתה, הואיל והיא פטורה, דלאו בת עונשין היא, ולא קרינן בהו 'ומתו גם שניהם' (דברים כב, כב) דכתיב גבי שוכב עם אשה בעולת בעל) - או מסקילה ממעיט ליה (אבל חנק מחייבי)?
אמר ליה: מסתברא מסקילה ממעט ליה.
והכתיב (דברים כב, כב) [כי ימצא איש שכב עם אשה בעלת בעל] ומתו גם שניהם [האיש השכב עם האשה והאשה ובערת הרע משראל] - עד שיהו שניהן שוין?
שתיק רב.

אמר שמואל: מאי טעמא שתיק רב? ונימא ליה (בארוסה כתיב) (דברים כב, כה) (ואם בשדה ימצא האיש את הנער המארשה והחזיק בה האיש ושכב עמה) ומת האיש אשר שכב עמה **לבדו** ('לבדו' למה ליה? אילימא למעוטי לדידה - הא בהדיא כתיב 'ולנערה לא תעשה דבר'! אלא להביא את הבא על הקטנה מדעתה, ואף על גב דפטור דידה - לאו משום אונס אלא משום קטנות, דאיהי לאו בת עונשין לגמרי - איהו מיהא מחייבי)?

כתנאי: (דברים כב, כב) [כי ימצא איש שכב עם אשה בעלת בעל] ומתו גם שניהם [האיש השכב עם האשה והאשה ובערת הרע משראל] - עד שיהו שניהן שוין (שני בני עונשין), דברי רבי יאשיה; רבי יונתן אומר: (דברים כב, כה) [ואם בשדה ימצא האיש את הנער המארשה והחזיק בה האיש ושכב עמה] ומת האיש אשר שכב עמה **לבדו**!
ואידך, ההיא 'ומתו גם שניהם' מאי דריש ביה?
אמר רבא: למעוטי מעשה חידודים (מחדד ומקשה אברו בבשרה מבחוק, דהוא נהנה והיא אינה נהנית; להכי כתיב 'שניהם': שיהיו שניהם שוין נהנין; ומיהו שלא כדרכה, אף על גב דהיא אינה נהנית - מ'משכבי אשה' איתרבאי לחיובא).

ואידך?
מעשה חידודים - לאו כלום היא (ולא איצטריך למעוטי; ואיכא דאמרי מעשה הורדוס, בבא בתרא דף ג:) שהטמינה שבע שנים בדבש).
ואידך - האי 'לבדו' מאי דריש ביה?
כדתניא: באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה (שבאו כולם שלא כדרכה) - כולם בסקילה. רבי אומר: הראשון בסקילה, וכולן בחנק (דגבי סקילה 'לבדו' כתיב, וקרא יתירא הוא, למעוטי כי האי גוונא: דאף על גב דקרינא בה 'בתולה' - אין בסקילה אלא אחד מהם: אותו ששכב עמה לבדו, דהיינו ראשון, שביאתו היתה יחידית).

תנו רבנן: (ויקרא כא, ט) ובת איש כהן כי תחל לזנות [את אביה היא מחללת באש תשרף]; רבי אומר: תחילה ('כי תחל' - לשון תחלה; ולקמיה מפרש לה); וכן הוא אומר (דברים כב, כה) [ואם בשדה ימצא האיש את הנער המארשה והחזיק בה האיש ושכב עמה] ומת האיש אשר שכב עמה **לבדו**.

מאי קאמר?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: רבי - כרבי ישמעאל סבירא ליה, דאמר (בריש פירקין): ארוסה יצאה לשריפה ולא נשואה, והכי קאמר: אם תחילת ביאה בזנות (שזו היא ביאה ראשונה שנבעלה) - בשריפה, אידך בחנק. מאי 'וכן'? - כי התם: מה התם בתחילת ביאה קמשתעי קרא (מה מצינו בנערה המאורסה שיצאה מחנק לסקילה ולא יצאה אלא בביאה ראשונה וכתיב 'לבדו' למעוטי שני), הכא (אף בת כהן) נמי בתחילת ביאה קמשתעי קרא (לא נשתנית מיתתה אלא בביאה ראשונה; הלכך: בנערה בתולה והיא ארוסה הכתוב מדבר).

אמר ליה רב ביבי בר אבבי: מר לא הכי אמר - ומנו? - רב יוסף: רבי - כרבי מאיר סבירא ליה, דאמר: (בת כהן נשואה לכשר בשריפה) (אבל) נשאת לאחר מן הפסולין (שנתחללה משעת נשואין) - מיתתה בחנק (שוב אינה

אלא בחנק), (והאי 'תחלה' דקאמר רבי -) והכי קאמר: אם תחילת אחלתה בזנות
בשריפה ואידך בחנק (אם זו תחלת חילולה בשריפה ואם לאו בחנק);
ומאי 'וכן' (הכא לא קפיד אלא אתחלת חלול, ולא אתחלת ביאה והתם אתחלת ביאה נמי קפיד)?

(סנהדרין סז, א)

סימנא בעלמא (ובתחילת שום דבר הכתוב מדבר, דתחלת חלול מיהא הוה).

משנה:

'המסית' (מסית דחשבינן ליה בנסקלין [משנה בדף נג,א]) - זה הדיוט (זה הדיוט שהסית,
אבל נביא שהסית אינו בסקילה אלא בחנק, כדמפרש בגמרא) והמסית את ההדיוט (הוא)
דבסקילה, אבל מסית את הרבים, כגון עיר הנדחת - בחנק כדמפרש בגמרא; והא ליכא למידק, אבל מסית את
הנביא - בחנק, דלא מצינו חלוק בין מסית את הנביא למסית את ההדיוט, אבל מצינו חלוק בין נביא שהסית
להדיוט שהסית: דהדיוט שהסית כתיב (דברים יג,א) וסקלתו באבנים ובנביא כתיב (שם, פסוק ו) והנביא ההוא
או חולם החלום ההוא יומת ומיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק);
אמר "יש יראה במקום פלוני, כך אוכלת, כך שותה, כך מטיבה, כך
מריעה" - כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהם חוץ מזו.
אמר לשנים (יחד) - הן עדיו (הן עצמן נעשו עדים; ואין צריכין להתרות בו כשאר חייבי
מיתות), ומביאין אותו לבית דין, וסוקלין אותו (דכתיב (שם, פסוק ט) לא
תחמול ולא תכסה עליו).

אמר לאחר - הוא אומר (הניסח צריך להשיבו): "יש לי חבירים רוצים בכך
(בא ואמור לי בפניהם)";

אם היה (המסית) ערום ואינו יכול לדבר בפניהם (כלומר: אומר "איני יכול
לפרסם הדבר" מפני יראת בית דין) - מכמינין לו (דמדרגמינן 'וארב לו' = וכמן ליה (דברים
יט,א)) עדים אחורי הגדר (מעמידין ליה מארבינ אחורי הגדר לשמוע דבריו), והוא
אומר לו: "אמור מה שאמרת ביחוד (כלומר: אין איש עכשיו עמנו, ויכול אתה לומר מה
שאמרת לי)!" והלה אומר לו, והוא אומר לו "היאך נניח את אלהינו
שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים?" אם חוזר בו - הרי זה
מוטב, ואם אמר "כך היא חובתנו", "כך יפה לנו" - העומדין
מאחורי הגדר מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו.
האומר: "אעבוד", "אלך ואעבוד", "נלך ונעבוד", "אזבח", "אלך
ואזבח", "נלך ונזבח", "אקטיר", "אלך ואקטיר", "נלך ונקטיר",
"אנסך", "אלך ואנסך", "נלך וננסך", "אשתחווה", "אלך
ואשתחווה", "נלך ונשתחווה" (באחת מכל הלשונות הללו הוי מסית, וחייב).

[במרגליות הים מביא גירסא בשם אור הנעלים: האומר: עבוד, לך ועבוד, נלך
ונעבוד, זבח, לך וזבח, נלך ונזבח, הקטר, לך והקטר, נלך ונקטיר, נסך, לך
ונסך, נלך וננסך, השתחווה, לך והשתחווה, נלך ונשתחווה.]

גמרא:

'המסית - זה הדיוט': טעמא דהדיוט, הא נביא (אם מסית זה נביא: שהיה
מתנבא בשם הקב"ה לעבוד עבודת כוכבים) - בחנק; 'והמסית את ההדיוט': טעמא
דיחיד (דמסית את 'ההדיוט' כלומר: את היחיד), הא רבים (הא אם מסית את הרבים כגון אנשי
עיר הנדחת) - (לאו בסקילה הוא אלא) בחנק (דהא ליכא למידק דהא דקתני 'והמסית את ההדיוט' -
למעוטי מסית את הנביא קאמר, דלא אשכחן תנא דמפליג בין מסית את הנביא למסית את ההדיוט; אבל בין
נביא המסית להדיוט המסית - אשכחן חלוק, כדמפרש ואזיל) - מתניתיין מני?

רבי שמעון היא, דתניא: 'נביא שהדיח - בסקילה; רבי שמעון
אומר: בחנק; מדיחי עיר הנדחת - בסקילה; רבי שמעון אומר:

בחנק' (טעמא דרבי שמעון ורבנן מפרש ב'אלו הן הנחנקין').

אימא סיפא: 'המדיח - זה האומר "נלך ונעבוד עבודת כוכבים"',
ואמר רב יהודה אמר רב: מדיחי עיר הנדחת שנו (במשנתנו זאת, ואשמועינן
סיפא דמדיח דרישא - במדיח עיר הנדחת קאמר, והכי קאמר: המדיח דתנן לעיל (דף נג.) בהדי נסקלין - זה
האומר לרבים "נלך ונעבוד עבודת כוכבים") - אתאן לרבנן [תנא קמא, שחולק על רבי
שמעון]! רישא רבי שמעון וסיפא רבנן!?

רבינא אמר: כולה רבנן היא (רבינא אמר גרס ולא גרסינן אמר רבינא, דאיהו ורב פפא לא
פליגי, אלא מר מתרץ חדא ומר מתרץ חדא, ולא פליגי: דהא בתרי מילי אוקימנא לרישא כרבי שמעון, ואתו
הנך אמוראי לתרוצה כרבנן, והכי פירושה: רבינא תרצה לחדא, ואמר רישא נמי רבנן, ו'המסית את ההדיוט' -
לאו למעוטי מסית את הרבים אתא, אלא תרוייהו תנא להו: תנא רישא מסית את היחיד, והדר תנא סיפא
'המדיח זה האומר לרבים "נלך ונעבוד עבודה זרה"', ולא זו אף זו קתני (כלומר: אי קשיא
לך: ליתני 'מסית את הרבים' ולא ליתני 'מסית את היחיד', דהא פשיטא דכולהו מודו בה דבסקילה - אורחא

לתנא למתני הכי: תנא מילתא ברישא דפשיטא ליה, והדר תנא רבותא: ולא זו - דמסית יחיד בלבד בסקילה, אלא אף זו - דמסית רבים בסקילה; ודלא כרבי שמעון)

רב פפא (ורב פפא אתא אף לתרוצי לדקתני 'המסית זה הדיוט' - לאו למעוטי נביא המסית קתני, אלא כל המסיתים קרי 'הדיוטות') אמר: **כי קתני 'מסית' - זה הדיוט' - להכמנה** (משום הכמנה, כלומר: מסית - הדיוט ושוטה הוא, ומדת הקלין נוהג בו: שמקילין בחייו: שכל חייבי מיתות צריכין התראה, וזה נהרג בהכמנה), **דתניא: 'ושאר כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן חוץ מזו; כיצד עושין לו? מדליקין לו את הנר בבית הפנימי** (בחדרי חדרים לפי שהוא ידא לדבר בגלוי), **ומושיבין לו עדים בבית החיצון כדי שיהו הן רואין אותו ושומעין את קולו** (הן רואין אותו לאור הנר שעמו; דאי לא מצי חזו ליה - לא מצי מסהדי עליה לחיוביה קטלא ואף על גב דשמעי קליה, דמצי למימר "לא הואי אנא"; 'ושומעין קולו' - שהוא אומר דברי הסתה) **והוא אינו רואה אותן, והלה אומר לו "אמור מה שאמרת לי ביחוד", והוא אומר לו, והלה אומר לו "היאך נניח את אלהינו שבשמים ונעבוד עבודת כוכבים? אם חוזר בו - מוטב, ואם אמר "כך היא חובתנו", ו"כך יפה לנו" - העדים ששומעין מבחוץ מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו.**

וכן עשו לבן סטרא בלוד, ותלאוהו בערב הפסח.

'בן סטרא'? **בן פנדירא הוא!?**

אמר רב חסדא: בעל = 'סטרא', בועל = 'פנדירא'.

בעל = פפוס בן יהודה הוא!?

אלא אימא: אמו 'סטרא'.

אמו - מרים מגדלא נשי [מספרת נשים ועושה משעריהן מגדלות; לשון אחר: מגדלות צמות בשער הנשים] **הוא, כדאמרי בפומבדיתא: סטת דא מבעלה.**

משנה:

'המדיח' - זה האומר "נלך ונעבוד עבודת כוכבים" (בגמרא מוקים לה במדיח עיר הנדחת);

'המכשף': העושה מעשה (ממש) חייב (בסקילה), **ולא האוחז את העינים** (מראה לבריות כאילו הוא עושה, ואינו עושה כלום).

רבי עקיבא אומר משום רבי יהושע: שנים לוקטין קשואין (במכשפות לפנינו): **אחד (מהן) לוקט פטור, ואחד (והברו) לוקט חייב: העושה מעשה (שהיתה כאן שדה קשואין, ולקטה ממנו בכשפים) - חייב, האוחז את העינים (מראה לנו כאילו התקבצו כולם במקום אחד, והקשואין לא זזין ממקומן) - פטור.**

[סיפרי פרשת שופטים פיסקא קעא

'ומכשף' - העושה מעשה ולא האוחז את העינים; רבי עקיבא אומר משום ר' יהושע: שנים מלקטים קישואים אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב האוחז העינים פטור.]

גמרא:

אמר רב יהודה אמר רב: מדיחי עיר הנדחת שנו כאן.

'המכשף' זה העושה מעשה וכו' [חייב, ולא האוחז את העינים]:

תנו רבנן: [שמות כב, יז] מכשפה [לא תחיה] - אחד האיש ואחד האשה (דהא גבי אוב וידעוני - דמכשפים הם - לא חלק בין איש לאשה, דכתיב [ויקרא כ, כז] ואיש או אשה [כי יהיה בהם אוב או ידעני מות ימתו באבן ירגמו אתם דמיהם בס]); **אם כן מה תלמוד לומר 'מכשפה'?** **מפני שרוב נשים מצויות בכשפים.**

מיתתן במה?

רבי יוסי הגלילי אומר: נאמר כאן [שמות כב, יז] מכשפה לא תחיה, ונאמר להלן [דברים כ, טז] [רק מערי העמים האלה אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה] לא תחיה כל נשמה (בשבע אומות כתיב); **מה להלן בסייף** (דכתיב בסיחון ועוג ויכהו ישראל לפי חרב (במדבר כא, כד)) - **אף כאן בסייף.**

רבי עקיבא אומר: נאמר כאן מכשפה לא תחיה ונאמר להלן [בסיני] (שמות יט, יג) [לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה] אם בהמה אם איש לא יחיה [במשך היבל המה יעלו בה]; מה להלן בסקילה (דכתיב [שמות יט, יג] כי סקול יסקל או ירה יירה) - **אף כאן בסקילה.**

אמר לו רבי יוסי: אני דנתי 'לא תחיה' מ'לא תחיה', ואתה דנת 'לא תחיה' מ'לא יחיה'!

אמר לו רבי עקיבא: אני דנתי ישראל מישראל, שריבה בהן הכתוב מיתות הרבה (ומצינו בסיני שנבחרה בהן סקילה), ואתה דנת ישראל מעובדי כוכבים שלא ריבה בהן הכתוב אלא

(סנהדרין סז, ב)

מיתה אחת (כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא סייף).

בן עזאי אומר: נאמר (שמות כב, יז) **מכשפה לא תחיה**, ונאמר (שמות כב, יח) **כל שוכב עם בהמה מות יומת**; סַמְכוּ (סמך ענין המכשף לשוכב עם בהמה) - ענין לו (פְּרָשָׁה; הבנה אחרת ברש"י: ענין פרשה: ששני פסוקים אלה הינם פרשה בפני עצמה, להוכיח שהם ענין אחד): **מה שוכב עם בהמה בסקילה** (הא - ילפינו לה בהאי פרקין, מ'דמיהם בם' דכתיב בם בפרשת 'קדושים תהיו', וגמרינו לה מאוב וידעוני דכתיב בהו 'באבן ירגמו אותם דמיהם בם' (ויקרא כ, כז)) - אף מכשף בסקילה.

אמר לו רבי יהודה (רבי יהודה לא דריש סמוכין): **וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא לזה בסקילה** (נוציא את זה מדין מיתות קלות לסקילה, החמורה מכולן)? אלא (מכלל ופרט אתה למד בו סקילה): **אוב וידעוני בכלל מכשפים היו** (וכבר חייב בהן הכתוב מיתה כדכתיב 'מכשפה לא תחיה'), **ולמה יצאו** (להזכירן בעצמן ולכתוב בהן סקילה)? - להקיש עליהן (להקיש להם את הכלל; וזו מדה בתורה: 'כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל וכו') ולומר לך: **מה אוב וידעוני - בסקילה אף מכשף בסקילה**. לרבי יהודה נמי ליהו אוב וידעוני שני כתובים הבאים כאחד (הוה ליה למכתב חד או אוב או ידעוני ולשתוק), **וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין?**

אמר רבי זכריה: **עדא אמרה** (כמו 'הדא אמרה': זאת אומרת): **קסבר רבי יהודה שני כתובין הבאין כאחד מלמדין** (ובכל דוכתי דאמר 'אלא למיד מלמדין מאי איכא למימר? - רבי יהודה היא, ומהכא ילפינו).

אמר רבי יוחנן: **למה נקרא שמן 'כשפים'? - שמכחישי פמליא של מעלה** ('כשפים' - נוטריקון כחש פמליא של מעלה: שעל מי שנגזר לחיות - ממיתין).
(דברים ד, לה) [אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים] **אין עוד מלבדו**; **אמר רבי חנינא: אפילו לדבר כשפים** (אפילו כשפים אין בהן כח לפני גזרתו שאין כח מלבדו).
ההיא איתתא דהות קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא (לעשות לו מכשפות); **אמר לה: אי מסתייעת** (אם מסתייע מילתיך; אם את מצלחת לעשות לי מכשפות) - **זילי עבידי** (עשי!); **'אין עוד מלבדו' כתיב** (ואם המקום חפץ בי - לא תוכלי להרע, ואם תוכלי - מאתו יצא, ואני מקבלן)!
איני! והאמר רבי יוחנן: 'למה נקרא שמן 'כשפים'? שמכחישי פמליא של מעלה?'
שאני רבי חנינא: דנפיש זכותיה (ומסרי נפשיה משמיא לאצוליה).

אמר רבי אייבו בר נגרי אמר רבי חייא בר אבא: **'בלטיהם'** [שמותו, כב, ח, ג; ח, יד] (כמו (רות ג, ו) 'ותבא בלט' בסתר) - **אלו מעשה שדים** (שנסתרים ואינן נראין; כל מקום שנאמר 'בלטיהם' - היו החרטומין עושין בלחשיהם על ידי שדים); **'בלהטיהם'** [שמותו, ז, יא] - **אלו מעשה כשפים** (שאינו עושה על ידי שדים אלא מעצמו); **וכן הוא אומר** (בראשית ג, כד) **[ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרבים] ואת להט החרב המתהפכת** [לשמר את דרך עץ החיים] (ומתהפכת מאליה, ודומה לכשפים (ולא) על ידי שדים היתה מתהפכת, אלא מאליה, וקרי ליה 'להט').

אמר אביי: **דקפיד אמנא** (מי שמקפיד על הכלי שאינו יכול לעשות דבר בלא כלי הראוי לאותו דבר, כגון שרי בוהן שצריכין סכין שקתו שחור, ושרי כוס שצריכין כוס של זכוכית) - **שד, דלא קפיד אמנא** (שבכל כלי היה עושה) - **כשפים**.

אמר אביי: **הלכות כשפים כהלכות שבת: יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחלה** (דמלאכות - בסקילה, ושבות - פטור אבל אסור, וצידת צבי וצפור שנכנסת לו תחת כנפיו - יושב ומשמרו עד שתחשך ומפיס מורסא להוציא ממנה לחה; הכי איתא בפרק 'רבי אליעזר דאורג' (דף קז); וכן צד נחש במתעסק בו שלא ינשכו אותו - מותר לכתחילה; הכא נמי): **העושה מעשה (ממש) - בסקילה; האוחז את העינים** (מראה כאילו עושה ואינו עושה כלום) - **פטור אבל אסור; מותר לכתחלה - כדרב חנינא ורב אושעיא: כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ומיברי להו עיגלא תילתא** (וממילא אברו להו עגלא תילתא על ידי שהיו מצרפים אותיות השם שבהם נברא העולם, ואין כאן משום מכשפות, דמעשה הקב"ה הן: ע"י שם קדושה שלו הוא) **ואכלי ליה**.

אמר רב אשי: חזינא ליה לאבוה דקרנא (מכשף היה) דנפיץ (מנפץ חוטמו בכח מוקי"ר בלע"ז) ושדי כריכי דשיראי מנחיריה (משליך חתיכות של מעילים).

(שמות ח, טו) ויאמרו החרטומים אל פרעה: "אצבע אלהים היא [ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר ה'] (מכה זו של כנים - לא על ידי מכשפות באה, אלא על פי הקב"ה)" (דאין לחרטומים יכולת בה) - אמר רבי אליעזר: מיכן שאין השד יכול לבראות בריה פחות מכשעורה.

רב פפא אמר: האלהים! אפילו כגמלא נמי לא מצי ברי (אין יכול לברוא אפילו בריה גדולה אלא כשהשד צריך לבריות גדולות הוא מאסף ומביא מן ההפקר); האי - מיכניף ליה (בריות גדולות נוחים לקבצם ונאספים יחד אליו) והאי (אבל בריה קטנה) לא מיכניף ליה (אינה נאספת, שאין בה כח לבא ממקום רחוק).

אמר ליה רב לרבי חייא (ולא גרסין 'איני'): לדידי חזי לי ההוא טייעא (סוחר ערבי) דשקליה לספסירא וגיידיה לגמלא (נטל חרב וחתך גמל לאברים; 'גיידיה' - כמו ראוהו 'מגוייד' דברק בתרא דיבמות (דף קכ:)), וטרף ליה בטבלא וקם (קשקש לו בזוג - אסקד"א בלע"ז - ועמד על רגליו).

אמר ליה (רבי חייא לדב): לבתר הכי דם ופרתא מי הואי (אחר שעמד הגמל - כלום נמצאת שם לכלוך מן הדם והפרש)? אלא ההיא - אחיזת עינים הוה (ולא מגוייד הוא, שאינו יכול להחיות המת).

זעירי איקלע לאלכסנדריא של מצרים, זבן חמרא; כי מטא לאשקוייה מיא - פשר (נמס המכשפות: כל מילי מכשפות נבדקין על מים חיים ונמוחין) וקם גמלא דוסקניתא (נעשה החמור דף של גשר; שעשו תחלה את הדף - חמור; 'גמלא' = גשר; סקוניתא - מין עץ הוא).

אמרו ליה: אי לאו זעירי את - לא הוה מהדרינן לך: מי איכא דזבין מידי הכא ולא בדיק ליה אמיא (כלומר יש לוקח בעיר הזאת - שמוחזקת בכשפים - שום סחורה ואינו בודקה על המים)?

ינאי איקלע לההוא אושפיזא (ולא גרסין 'דבי ינאי', דלאו איניש מעליא הוא: שעשה כשפים), אמר להו: אשקין מיא! - קריבו שתיא (קמח טרוף במים); חזא דקא מרחשן שפוותה (ראה ינאי האשה המביאה לו המשקה שהיו שפותיה נעות, הכיר שכשפנית היא) שדא פורתא (מן המשקה) מיניה (לארץ) הו עקריב (ונעשו עקורים); אמר להו: "אנא שתאי מדידכו (לא גלה להם הדבר שהבין בדבר, והראה עצמו כאילו שתה) - אתון נמי שתו מדידי!"

אשקיייה, הואי חמרא (האשה נעשית חמור); רכבה, (ינאי, ו) סליק לשוקא; אתא חברתה פשרה לה (מיחת את הכשפים וחזרה לקדמותה); חזייה דרכיב וקאי אאיתתא בשוקא!

(שמות ח, ב) [ויט אהרן את ידו על מימי מצרים] ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים; אמר רבי אלעזר: צפרדע אחת היתה ('הצפרדע' - אחת משמע), השריצה (ממעיה ויצאו ולדות) ומלאה כל ארץ מצרים!

כתנאי: רבי עקיבא אומר: צפרדע אחת היתה, ומלאה כל ארץ מצרים; אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא! מה לך אצל הגדה?! כלה מדברותיך (מנע מדברך), ולך אצל נגעים ואהלות (ופנה להלכות נגעים ואהלות שהן חמורים, ובהם אתה מחודד, ולא בהגדה): צפרדע אחת היתה, שרקה להם (ושמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם) - והם באו.

אמר ר' עקיבא כו' [רבי עקיבא אומר משום רבי יהושע: שנים לוקטין קשואין: אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב: העושה מעשה - חייב, האוחז את העינים - פטור]:

(סנהדרין סח, א)

והא (מילתא דלקיטת קשואין) - רבי עקיבא - מרבי יהושע גמיר לה (בתמיה)? והתניא: כשחלה רבי אליעזר, נכנסו רבי עקיבא וחביריו לבקרו; הוא יושב בקינוף שלו (ארבעה עמודים וכילה פרוטה עליהם כדאמרינן בסוכה (דף י.)), והן יושבין בטרקלין שלו, ואותו היום - ערב שבת היה, ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפליו (של אביו, דקסבר שבת - לאו זמן תפילין הוא, ואסור להניחן שמא יצא בהן לרשות הרבים); גער בו - ויצא בנזיפה. אמר להן לחביריו: כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה (וקרוב הוא למות שאילו היתה דעתו מיושבת היה חולץ תפיליו).

אמר להן: דעתו ודעת אמו נטרפה: היאך מניחין איסור סקילה (הדלקת הנר והטמנת חמין) ועוסקין באיסור שבות (ועוסקין בדבר שאינו אלא איסור שבות: דמניח תפילין בשבת אין כאן איסור מלאכה ואפילו יצא לרשות הרבים: דהא דרך מלבוש הוא, ותכשיטין הוא לו בחול) !?

כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו, נכנסו וישבו לפניו מרחוק ארבע אמות (מפני הנדוי: שברכוהו במחלוקת תנורו של עכנאי בבבא מציעא (נט:)).

אמר להן: למה באתם?

אמרו לו: ללמוד תורה באנו.

אמר להם: ועד עכשיו למה לא באתם?

אמרו לו: לא היה לנו פנאי.

אמר להן: תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן.

אמר לו רבי עקיבא: שלי מהו (גירסת רש"י: שלו מהו: במה תהא מיתתו)?

אמר לו: שלך קשה משלהן (מפני שלבך פתוח כאולם, ואילו שמשנתי היית למד תורה הרבה).

נטל (רבי אליעזר) שתי זרועותיו והניחן על לבו, אמר: אוי לכם שתי זרועותיי, שהן כשתי ספרי תורה שנגללין (כשגוללין ספר תורה והכתב מכוסה - כך תתעלם ותתכסה תורה שבלבי כשאמות, לפי שלא שמשוני ולמדו ממני); הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי: הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבובתי אפילו ככלב המלקק מן הים (לפי חכמתם שהייתה גדולה - אין תלמודי עולה לחסרם ולקבל מהם חכמה אלא מעט, ככלב המלקק מן הים) ('ולא חסרתי' - כלומר: לא חסרתים מחכמתם ממה שהיו מתחילה גדולים יותר ממני, וגם עתה גדולים הם ממני, לפי שלא למדתי מחכמתם כי אם מעט מהם), (וכן) הרבה תורה לימדתי ולא חסרוני תלמידי (תלמידי לא חסרוני ולא קבלו מחכמתי לחסר את יתרון חכמתי מהם) אלא כמכחול בשפופרת (אפילו כמו שמחסר המכחול בשפופרת בטבול אחד ('שפופרת': קנה שנותנין בה 'כחול': קיסם של עץ או של כסף: שתוחבין מכחול בתוכו ומטבולו בכחול ומוציאו); ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה

(בהלכות מראות נגעים) ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם, ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות - ואמרי לה שלשת אלפים הלכות - בנטיעת קשואין (הלכות מיני כשפים שעל ידיהם נתמלא כל השדה קשואים) ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם חוץ מעקיבא בן יוסף: פעם אחת אני והוא מהלכין היינו בדרך, אמר לי: רבי! למדני בנטיעת קשואין; אמרתי דבר אחד - נתמלאה כל השדה קשואין; אמר לי: רבי למדני נטיעתן, למדני עקירתן!! אמרתי דבר אחד - נתקבצו כולן למקום אחד.

אמרו לו: הכדור (כדור - פלוט"ה מחופה עור, ומלאה מתוכו צמר של איל בדוחק) והאמום (וכן אימום שלהם של עור היה, כעין מנעל, וממולא מתוכו שער, ופיו תפור, ובו היו עושין המנעלים, כמו שעושין הרצענין שלנו בדפוס של עץ), והקמיע (של עור וממולא מתוכו ותלאהו בצואר לנוי) וצנור המרגליות (תופרין המרגלית בעור, ותולין אותו בצואר בהמה לרפואה), ומשקולת קטנה (כעין אונקיא שעושין מעופרת, ומחפין אותה בעור כדי שלא תחסר; אבל משקולת גדולה אין דרכה לחפותה בעור) - מהו (לפי שנחלקו באלו רבי אליעזר וחכמים בסדר טהרות (כלים פכ"ג), וחכמים אומרים: אינן מקבלין טומאה לפי שכלי עור אין מקבל טומאה אלא אם כן יש לו בית קיבול, דהא איתקש לשק, והני - הואיל וקבולן נעשית למלאותן מלוי בתוכו עולמית - לא שמיה 'קבול'; ורבי אליעזר אומר מקבל טומאה, דבית קיבול העשוי למלאות - שמיה 'קבול'; ועוד נחלקו בכדור ובאימום שנקרעו ונראה חלל שלהם: דמדודו רבנן דמקבלי טומאה, דהא איכא בית קיבול! ופליגי לענין טבילה: שחכמים אומרים: מה שבתוכו חוצץ, ורבי אליעזר אומר: מה שבתוכו אינו חוצץ, דכולי חד כלי הוא; ובשעת פטירתו היו רוצין לידע אם חזר בו, ושאלוהו: מה אתה אומר באותן שני המחלוקות)?

אמר להן: הן טמאין (טמאים אפילו שלמים והטומאה נוגעת מבחוץ), וטהרתן במה שהן (כלומר: אם נקרעו, שחכמים מודים שמקבלין טומאה, וחלוקין עלי לומר שהמלוי חוצץ, ועומד אני בדברי: שהמלוי אינו חוצץ: שמטבילן כמות שהן).

מנעל שעל גבי האמום - מהו (שאף בו נחלקו בתוספתא דטהרות: חכמים אומרים: הואיל ואינו מחוסר מלאכה הצריכה אומן: שהדיוט יכול לסלקו מעל האימום - כבר שם כלי עליו, וטמא; ורבי אליעזר מטהר, שעדיין לא נגמרה מלאכתו)?

אמר להן: הוא טהור - ויצאה נשמתו בטהרה.

עמד רבי יהושע על רגליו ואמר "הותר הנדר! הותר הנדר (שברכוהו) !".

למוצאי שבת פגע בו רבי עקיבא: מן קיסרי ללוד (שהיו נושאין את מטתו מקסרי ללוד) היה מכה בכשרו עד שדמו שותת לארץ. פתח עליו בשורה (שהיו עושין שורה סביבות המטה להספד), ואמר: (מלכים ב' ב'ב) [ואלישע ראה והוא מצעק] אבי אבי רכב ישראל ופרשיו [ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים]! הרבה מעות יש לי

(להחליף), ואין לי שולחני להרצותן (כלומר: הרבה שאלות יש לי לשאול, ואין למי לשאול) " !
- אלמא מרבי אליעזר גמרה !?
גמרה מרבי אליעזר, ולא סברה; הדר גמרה מרבי יהושע - ואסברה
ניהליה.
היכי עביד (רבי אליעזר) הכי (שעשה מעשה בנטיעת קשואין)? והאנן תנן
"העושה מעשה חייב"?
להתלמד שאני, דאמר מר (דברים יח) לא תלמד לעשות - לעשות אי אתה
למד, אבל אתה למד להבין ולהורות (להתלמד בהם רבי עקיבא - הוא דעבד רבי
אליעזר).

הדרן עלך ארבע מיתות